

Nr 352.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om
ändring i utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344);
given Stockholms slott den 15 oktober 1943.*

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344).

GUSTAF.

Thorwald Bergquist.

F ö r s l a g

till

L a g**om ändring i utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344).**

Härigenom förordnas, att i utlänningslagen den 11 juni 1937 skall införas en ny paragraf, betecknad 49 a §, av följande lydelse och att 57 § skall er- hålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

49 a §.

Finnes i ärende, som avses i denna lag eller med stöd därav utfärdad för- fattning, att utredning vid domstol erfordras rörande viss omständighet av betydelse för ärendets avgörande, äger Konungen förordna, att förhör angå- ende sådan omständighet skall äga rum vid den underrätt, som med hänsyn till tid och plats för dess sammanträden prövas lämplig.

Vid förhöret skall för att tillvarataga statens intresse lämplig person, som av länsstyrelsen därtill förordnas, vara närvarande. Rätten eller på landet do- maren skall inkalla utlännen till förhöret, om han är på fri fot, och eljest ombesörja att han inställes vid rätten. Hörsammar icke utlännen, som är på fri fot, kallelse att inställa sig, må rätten förordna att han skall hämtas.

Utlännen äger, där han så äskar, vid förhöret åtnjuta hjälp. Är han icke på fri fot och säger han sig ej själv kunna anskaffa biträde, skall rätten eller på landet domaren förordna lämplig person att biträda honom.

Där omständigheterna det påkalla, förordne rätten att förhöret skall hål- las inom lyckta dörrar. Angående förhöret skall i övrigt, där ej annat följer av vad i 57 § stadgas, i tillämpliga delar gälla vad som är föreskrivet om brottmål däri talan om ansvar föres.

Rätten eller domaren skall, sedan utredningen avslutats, skyndsamt in- sända protokoll och övriga handlingar i ärendet till justitiedepartementet.

57 §.

Närmare föreskrifter — — — meddelar Konungen.

Likaledes utfärdar — — — eller utvisning.

Huru ersättning må bestämmas åt biträde, varom i 32, 35, 47 eller 49 a § sägs, eller åt den, som förordnats att vid förhör enligt 49 a § tillvarataga sta- tens intresse, eller åt tolk, därom förordnar ock Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 24 september 1943.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med ministern för utrikes ärendena och chefen för socialdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist, fråga om *ändring i utlänningslagen*.

Föredraganden anför följande.

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 21 april 1943 tillkallade jag den 28 i samma månad justitierådet G. Dahlman, ordförande, ävensom pressombudsmannen K. R. Casparsson, utrikesrådet G. Engzell, ledamoten av riksdagens första kammare professorn Å. Holmbäck och t. f. byråchefen C. Schmidt att såsom sakkunniga verkställa översyn av utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344) jämte vad därmed ägde samband. Jag angav därvid, att vissa spörsmål vore av sådan natur att de borde upptagas till särskild behandling, så att eventuella förslag till författningsändringar kunde framläggas utan dröjsmål. Sålunda syntes frågorna beträffande frihetsberövande åtgärder mot utlännningar fordra skyndsam behandling. De sakkunniga ha den 1 augusti 1943 avlämnat en promemoria angående utlännings omhändertagande i förläggning eller tagande i förvar. Vid promemorian funnos fogade förslag till lag om ändring i vissa delar av utlänningslagen, till kungörelse angående ändring i vissa delar av kungörelsen den 1 september 1939 (nr 599) med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utlännningar och till kungörelse med vissa föreskrifter angående utlännings hållande i förvar. Sedan yttranden från olika myndigheter inhämtats över promemorian, har Kungl. Maj:t den 18 september 1943 utfärdat två kungörelser (nr 714 och 715) på grundval av de sakkunnigas förslag ävensom med ledning av i promemorian angivna synpunkter utfärdat nytt reglemente för Långmora, Smedsbo, Rengsjö och Hälsingmo utlänningsförläggningar. Jag anhåller nu att få upptaga till behandling frågan om genomförande av de sakkunnigas förslag till lag om ändring i utlänningslagen.

Till upplysning i ärendet torde de sakkunnigas promemoria jämte därvid fogade författningsförslag få biläggas detta protokoll.

De sakkunnigas förslag.

I promemorian uttalas, att i jämförelse med vad fallet var i vissa andra länder hade flyktingfrågan för vårt land, om man bortsåg från förhållandena under tiden närmast efter förra världskriget, mycket obetydliga proportioner fram till åren 1937 och 1938, och antalet politiska flyktingar i Sverige var relativt ringa. Vid denna tid började ett flertal länder visa en utpräglad obenägenhet att taga emot judiska flyktingar och vissa andra stater försökte minska flyktingklientelet. Samtidigt började i Tyskland skärpta åtgärder vidtagas mot judarna. I samband därmed ökade antalet sådana flyktingar i Sverige så att det den 1 oktober 1938 uppgick till 1,500. Före krigsutbrottet steg siffran till 3,000 samtidigt med att antalet andra flyktingar ökade till omkring 800. Härtill kommo åtskilliga flyktingar, vilka lyckades efter någon tids uppehåll i Sverige resa vidare till annat land. Den tyska ockupationen av Danmark och Norge och i synnerhet den därpå följande utvecklingen i Norge medförde en flyktingström till Sverige av helt andra dimensioner än tidigare. Sålunda hade norrmän i mycket stort antal flytt hit. Från Danmark och Norge fick Sverige även övertaga tyska, österrikiska och tjeckoslovakiska samt statslösa judiska flyktingar, som förut åtnjutit asylrätt där. Vidare förekommo bland flyktingarna personer av olika nationaliteter, som rymt från tyska krigsfängeläger, desertörer från tyska armén samt sjömän, som rymt från fartyg i tysk tjänst. Vid tiden för promemorians upprättande uppgick antalet flyktingar här i landet till omkring 22,000, varav omkring 17,000 norrmän.

De sakkunniga erinra, att enligt 1937 års utlänningslag kunde utlänning, vars vistelse här i riket av en eller annan anledning icke ansåges önskvärd, avlägsnas härifrån genom avvisnings-, förpassnings- eller utvisningsbeslut. Beträffande verkställigheten av sådant beslut gällde att utlänningen icke finge mot sin vilja befordras till land, varifrån han flytt av politiska orsaker, eller till land, varest han kunde antagas icke åtnjuta trygghet mot att bliva återsänd till förstnämnda land. Det hade därför ansetts nödvändigt att meddela särskilda föreskrifter om sådana utlänningsars övervakande. Enligt utlänningslagen kunde detta ske på olika sätt. Utlänningen kunde åläggas särskild anmälningsplikt, anvisas särskild uppehållsort eller eljest särskilt övervakas. Ansåges sådan åtgärd icke vara tillfyllest, kunde han tagas i förvar i fångvårds- eller liknande anstalt. Genom en kungörelse den 16 februari 1940 (nr 92) infördes vid sidan av tagandet i förvar en mildare form för utlänningsens berövande av friheten, nämligen omhändertagande i av socialstyrelsen anordnad förläggning. Beslut om såväl tagande i förvar som omhändertagande i förläggning meddelas av administrativ myndighet.

Enligt vad i promemorian framhålles ha tagande i förvar och omhändertagande i förläggning hittills förekommit i obetydlig omfattning, om man jämförde med hela antalet flyktingar i landet.

De sakkunniga erinra, att de frihetsberövande åtgärderna mot utlänningsar under den senaste tiden vid olika tillfällen varit föremål för uppmärksamhet av riksdagen, och ha lämnat en närmare redogörelse härför till vilken jag kan hänvisa.

Den av de sakkunniga nu verkställda utredningen har i första hand avsett genom motion vid 1943 års riksdag väckt förslag att till domstols prövning hänskjuta frågor om utlännings tagande i förvar eller omhändertagande i förläggning. I samband därmed ha även undersökts andra möjligheter att tillfredsställa önskemålen att skapa ökade garantier för allsidig och rättvis prövning av interneringsfrågor.

Ehuru de sakkunniga tillika givit uttryck åt önskemål om vissa förbättringar i fråga om behandlingen av utlännings som berövats friheten, ha de särskilt framhållit, att av den undersökning av förhållandena i förvarsanstalter och förläggningar, som företagits, framgått, att fog saknades för de uppgifter, som i olika sammanhang lämnats, att de omhändertagna utlänningsarna i förvarsanstalterna eller förläggningarna skulle vara underkastade en inhuman behandling.

Enligt utlänningslagen eller med stöd av denna utfärdade författningar kan en utlännings berövas friheten på två olika sätt. Han kan omhändertagas för vistelse i förläggning eller ock tagas i förvar.

Bestämmelser om utlännings omhändertagande för vistelse i förläggning meddelades genom kungörelse den 16 februari 1940 (nr 92) med tillägg till kungörelsen den 1 september 1939 (nr 59) med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utlännings. Genom kungörelsen tillades två nya paragrafer, 11 och 12 §§, av vilka 11 § förut ändrats genom kungörelse den 11 oktober 1940 (nr 864). I dessa bestämmelser har ändring numera skett genom kungörelsen den 18 september 1943 (nr 714) som träder i kraft den 1 oktober 1943. Hittills gällande bestämmelser innebära följande.

Förordnande om utlännings omhändertagande i förläggning må meddelas av socialstyrelsen, i regel efter utlänningsnämndens hörande. Denna nämnd består av tre av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, av vilka en skall vara eller hava varit innehavare av domarämbete och en skall äga erfarenhet rörande internationella rättsfrågor.

Förutsättning för omhändertagande är, att beslut om avvísning, förpassning eller utvisning ej kunnat verkställas eller att eljest särskild anledning föreligger. Utlänningen äger klaga över beslutet, endast om utlänningsnämndens yttrande i ärendet icke inhämtats eller om nämnden eller någon dess ledamot yppat mot socialstyrelsens beslut avvikande mening. Klagan föres hos Kungl. Maj:t i justitiedepartementet. Förordnandet går i verkställighet utan hinder av anförda besvär.

Om synnerliga skäl föreligga äger socialstyrelsen förordna om utlännings omhändertagande i förläggning utan att utlänningsnämndens yttrande i ärendet inhämtats. I sådant fall må dock förordnandet icke vara längre tid än trettio dagar, därest icke frågan dessförinnan hänskjutits till nämnden. Har utlänningsnämndens yttrande icke inhämtats då socialstyrelsen meddelar förordnande om utlännings omhändertagande, äger denne alltid anförda besvär mot beslutet.

I vissa fall förekommer det, att förordnande om utlännings omhändertagande meddelas av Kungl. Maj:t. Enligt 48 § utlänningslagen kan socialstyrelsen överlämna ärende angående förfarandet med utlännings till Kungl. Maj:ts avgörande. Sådant överlämnande skall alltid ske, om utlänningsnämnden eller någon dess ledamot hemställt därom. Även i andra fall förekom-

mer emellertid, att Kungl. Maj:t föreskriver antingen att utlänning skall omhändertagas för vistelse i förläggning eller att han skall tagas i förvar, med rätt för socialstyrelsen att förordna om hans omhändertagande i förläggning. Detta sker särskilt då Kungl. Maj:t förordnat om utvisning av utlänning jämlikt 37 § utlänningslagen eller, efter anmälan av länsstyrelse om svårighet att verkställa av länsstyrelsen meddelat utvisningsbeslut, skall förordna om förfarandet med utlänningen i avbidan på utvisningens verkställande.

Bestämmelserna om utlännings omhändertagande i förläggning liksom Kungl. Maj:ts särskilda beslut därom grunda sig på det Kungl. Maj:t i 54 § utlänningslagen givna bemyndigandet att, i händelse av krig eller fara för krig eller där sådant för rikets försvar eller eljest på grund av särskilda omständigheter prövas erforderligt, meddela de särskilda bestämmelser, som må finnas nödiga med avseende på utlännings rätt att inkomma eller uppehålla sig i riket eller att vistas å viss ort inom riket samt att i fråga om utlännings avvisning, förpassning ur riket eller utvisning förordna efter omständigheterna.

I promemorian återgives en av socialstyrelsen lämnad redogörelse rörande tillämpningen av bestämmelserna om utlännings omhändertagande i förläggning. Av de uppgifter härom som i övrigt intagits i promemorian må här nämnas, att av de utläningar, som omhändertagits i förläggning före den 1 maj 1942, kvarhölls den 15 juli 1943 14. Sex av dessa hade varit berövade friheten mellan 3 och 3½ år, de övriga 1—3 år. Genom beslut den 30 juni 1943 har emellertid Kungl. Maj:t förordnat att 12 av dessa utläningar skulle försättas på fri fot före den 15 augusti 1943. De övriga två äro av sådan sinnesbeskaffenhet, att de icke kunna taga hand om sig själva, och de vistas för närvarande på vårdanstalt.

Beträffande härefter den andra, vid sidan av omhändertagande i förläggning, förekommande formen av frihetsberövande åtgärd mot utlänning, nämligen utlännings tagande i förvar, återfinnas flertalet bestämmelser härom i 1937 års utlänningslag.

Enligt utlänningslagen må utlänning tagas i förvar av länsstyrelse eller polismyndighet. Meddelas sådant beslut av polismyndighet, skall detta genast anmälas för länsstyrelsen. Anser länsstyrelsen behov föreligga att kvarhålla utlänningen i förvar utöver två månader, skall frågan därom underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Polismyndighet äger enligt utlänningslagen taga utlänning i förvar i avbidan på beslut om hans avvisning från riket eller i avvaktan på verkställighet av beslut därom. Vidare må polismyndighet meddela sådant förordnande när framställning gjorts om utlännings utvisning eller förpassning ur landet och det skäligen kan befaras att han avviker. Förenämnda bestämmelser återfinnas i 20, 24, 27 och 33 §§ utlänningslagen.

Länsstyrelse må enligt 27, 30, 32 och 38 §§ utlänningslagen taga utlänning i förvar i avbidan på beslut om hans utvisning eller förpassning ur riket eller på verkställighet av beslut därom.

I kungörelse den 26 november 1937 (nr 912) med föreskrifter i anledning av utlänningslagen finnes ett stadgande om befogenhet för polismyndighet att i särskilt fall taga utlänning i förvar. Enligt denna kungörelse äger länsstyrelse, då beslut meddelats om utlännings utvisning ur riket, meddela erforderliga föreskrifter rörande hans avresa ur landet. Ställer sig utlänningen icke dessa föreskrifter till efterrättelse, må polismyndighet enligt 52 § taga utlänningen i förvar.

Bestämmelserna om utlännings tagande i förvar ha efter krigsutbrottet kompletterats med särskilda föreskrifter för vissa fall. Så har, i samband med införandet av den särskilda formen för utlännings berövande av friheten genom hans omhändertagande i förläggning, i 12 § kungörelsen den 1 september 1939 stadgats, att länsstyrelse äger taga utlämning i förvar i avbidan på beslut av socialstyrelsen om hans omhändertagande i förläggning. I denna paragraf har även socialstyrelsen medgivits rätt att i särskilt fall förordna om utlännings tagande i förvar, nämligen då han är omhändertagen i förläggning. Även enligt dessa bestämmelser gäller, att förvaringen icke utan Kungl. Maj:ts medgivande må avse längre tid än två månader.

Slutligen har Kungl. Maj:t i ämbetskrivelse den 27 februari 1942 föreskrivit, att utlämning som vistas inom område där han icke äger uppehålla sig skall, därest ej särskilda skäl till annat föranleda, tagas i förvar i avbidan på beslut från socialstyrelsen huru med honom skall förfaras.

De efter krigsutbrottet meddelade särskilda föreskrifterna om utlännings tagande i förvar ha meddelats med stöd av det i 54 § utlänningslagen intagna stadgandet om rätt för Kungl. Maj:t att vid krigsfara eller eljest under särskilda förhållanden meddela de särskilda bestämmelser som må finnas nödiga med avseende å utlännings rätt att inkomma eller uppehålla sig i riket eller att vistas å viss ort inom riket samt att i fråga om utlännings avvisning, förpassning ur riket eller utvisning förordna efter omständigheterna. Kungl. Maj:t har i vissa fall även direkt förordnat om utlännings hållande i förvar i avbidan på verkställighet av beslut om hans avlägsnande ur landet.

Utlämnung, som tages i förvar, intages i allmänhet i fångvårdsanstalt. De sakkunniga anföra beträffande innebörden av förvaringen, att den i de flesta fall vore en åtgärd av rent provisorisk natur. Förvarstiden vore då i regel av kort varaktighet. Emellertid förekomme det, att Kungl. Maj:t medgäve förlängning av förvarstiden så att denna överstege två månader, t. ex. såsom en förlängning av giltighetstiden för den provisoriska åtgärden eller såsom en disciplinär åtgärd eller då utlämningens omhändertagande i förläggning eller övervakande i annan ordning icke ansåges tillfyllest av hänsyn till statens säkerhet. Beträffande tillämpningen av bestämmelserna om utlännings tagande i förvar får jag i övrigt hänvisa till promemorian. Här må endast nämnas, att antalet utlämningar, som voro tagna i förvar den 15 juli 1943 och då hållits i förvar längre tid än två månader, var 36. Av 13 utlämningar som den 15 juli 1943 höllos i förvar och varit berövade friheten mer än ett år, har Kungl. Maj:t genom beslut den 30 juni 1943 förordnat att 10 skulle försättas på fri fot före den 15 augusti 1943.

De sakkunniga ha för egen del framhållit, att frihetsberövande åtgärder mot flyktingar vidtagits endast i ringa utsträckning. Av de omkring 22,000 flyktingar, som vistades i Sverige, voro den 1 juli 1943 cirka 270 i förvar eller omhändertagna i förläggning. Av förvarsfallen voro en del endast provisoriskt omhändertagna i avbidan på beslut om det vidare förfarandet med dem och av förläggningfallen voro ett stort antal intagna endast på kortare tid.

I anslutning till vad första lagutskottet anfört vid 1942 års riksdag ha de sakkunniga framhållit såsom önskvärt att utöver vad redan vore förhållandet huvudgrunderna för utlännings berövande av friheten funnes reglerade i lag. Även med denna uppfattning kunde man dock icke bortse från att be-

hov kunde föreligga av rörligare regler än de genom lag fastställda och att alltså utlänningslagen även i framtiden måste ha en motsvarighet till fullmaktsbestämmelserna i 54 §. Behov kunde hastigt uppkomma att omedelbart genomföra erforderliga förändringar. Frågan om att utöver vad redan skett huvudgrunderna för utlänningsberövande av friheten skulle upptagas i lag fordrade därjämte ingående överläggningar. De sakkunniga ansåge sig icke redan i det nu aktuella skedet av utredningsarbetet, som avsåge uppgifter av mera skyndsamt natur, böra upptaga denna fråga till slutlig behandling. Dock syntes av rent formella skäl den ändringen nu kunna ifrågasättas i 54 § utlänningslagen, att däri uttryckligen angåves att Kungl. Maj:ts befogenhet att under krigsförhållanden meddela kompletterande föreskrifter till utlänningslagen även avsåge utlännings tagande i förvar eller omhändertagande i förläggning.

I promemorian framhålles vidare, att ökade garantier mot ogrundade frihetsberövanden syntes önskvärda. Det i förenämnda motion väckta förslaget om domstolsprövning hade emellertid i så gott som samtliga därom avgivna yttranden avstyrkts. De skäl som av olika myndigheter anförts mot motionen syntes rikta sig särskilt mot förslaget att domstolen i dylika ärenden icke endast skulle verkställa utredningen utan även efter prövning av frågan avgiva yttrande huruvida utlänningsberövande borde omhändertagas. Det kunde ej heller förnekas att de allmänna säkerhetssynpunkter som i detta hänseende påkallade beaktande vore av den skiftande karaktär, att betänkligheter kunde yppas mot att sådana frihetsberövande åtgärder mot utlänningsberövande varom nu vore fråga gjordes beroende av domstolsprövning. De sakkunniga ha därför ställt sig avvisande till nämnda förslag. De ha emellertid upptagit tanken på domstols medverkan i annan form. Enligt vad de sakkunniga framhålla låge till grund för de administrativa myndigheternas prövning av frågan om frihetsberövande åtgärder mot utlänningsberövande en polisutredning av relativt ingående art. Uppenbart vore emellertid att fall kunde förekomma, då behov förelåge av en mera allsidig och uttömmande utredning än den som i regel kunde åvägbringas vid en utredning i administrativ ordning. Sålunda kunde behov föreligga att för utredning rörande viss fråga eller vissa omständigheter höra vittnen på ed. I de lagar där administrativ myndighet medgivits rätt att beröva svensk medborgare hans personliga frihet funnes i regel möjlighet för myndigheten att, där så erfordrades, genom vittnesförhör inför domstol vinna utredning rörande viss omständighet som vore av betydelse för frågans avgörande. Även då det gällde frihetsberövande av utlänningsberövande enligt utlänningslagen eller med stöd därav utfärdad författning syntes en möjlighet att vinna domstolsutredning av denna art böra stå till buds. De ärenden, däri sådan domstolsutredning kunde vara erforderlig, syntes regelmässigt vara av sådan natur, att de borde överlämnas till avgörande av Kungl. Maj:t. Det syntes därför vara tillräckligt om befogenhet att föranstalta om utredning förbehölles Kungl. Maj:t. Den nu förordade utredningsmöjligheten borde kunna avse jämväl andra frågor rörande utlänningsberövande än berövande av friheten, såsom t. ex. utvisning eller förpassning.

De sakkunniga ha på grund av det anförda föreslaget tillägg till utlänningslagen av innebörd att, om Kungl. Maj:t i ärende rörande behandling av utlännning enligt lagen eller med stöd därav utfärdad författning finner att utredning vid domstol erfordras rörande viss omständighet som är av betydelse för avgörandet, Kungl. Maj:t äger förordna om förhör angående sådan omständighet vid den underrätt som med hänsyn till tid och plats för dess sammanträden prövas lämplig. Beträffande förfarandet vid domstolen skola de processuella regler, som gälla för brottmålsförfarande i allmänhet, vinna tillämpning. Förfarandet skall, liksom fallet är enligt utlänningslagen, vara kontradiktoriskt, i det att å ena sidan lämplig person förordnas att tillvarataga statens intresse och å andra sidan utlännningen beredes tillfälle att närvara och därvid åtnjuta hjälp av advokat. Utlänningen äger enligt förslaget erhålla biträde på det allmännas bekostnad om han icke är på fri fot och säger sig ej själv kunna anskaffa biträde.

Bestämmelserna härom ha upptagits såsom 49 a § i lagen. Härjämte har i 54 § intagits uttrycklig föreskrift, att Konungen äger, i händelse av krig eller fara för krig eller där sådant för rikets försvar eller eljest på grund av särskilda omständigheter prövas erforderligt, meddela bestämmelser som avse utlännings tagande i förvar eller omhändertagande i förläggning.

Vad härefter angår de förslag till administrativa författningar, som de sakkunniga framlagt och vilka redan föranlett beslut om ändrade bestämmelser den 18 september 1943, må här i korthet nämnas följande.

I flera lagar om frihetsberövande åtgärder mot svenska medborgare ha särskilda föreskrifter meddelats om förhörsförfarande inför administrativ myndighet. Även i utlänningslagen finnes föreskrift om sådant förfarande. Enligt 32 och 37 §§ denna lag skall nämligen utlännning, beträffande vilken uppkommit fråga om hans utvisning ur riket, inställas till förhör inför länsstyrelse, därvid utlännningen skall äga åtnjuta biträde av advokat. De sakkunniga ha ansett sig böra förorda att även utlännning, beträffande vilken fråga uppkommit om omhändertagande i förläggning genom beslut av socialstyrelsen, i viss utsträckning beredes tillfälle att vid ett förhör inför auktoritativ myndighet yttra sig i ärendet och därvid åtnjuta biträde av advokat. Beträffande frågan inför vilket organ förhöret borde hållas ha de sakkunniga stannat vid att, i likhet med vad som enligt utlänningslagen gäller om förhör med utlännning i utvisningsärende, låta länsstyrelsen i det län där utlännningen vistas hålla förhöret. Även i fråga om förfarandet vid förhöret inför länsstyrelsen ha de sakkunniga funnit utlänningslagens föreskrifter om förhör i utvisningsärende böra äga motsvarande tillämpning. Förhör borde hållas när fråga vore om kvarhållande för längre tid av utlännning, som ej vore kriminell. I fråga om den tidsgräns, över vilken en sådan utlännning icke finge hållas i förläggning utan att förhör hölles, ha de sakkunnigas majoritet, som räknade med att interneringstiden i många av dessa fall kunde förkortas, stannat för att bestämma gränsen till fyra månader, varvid även skulle medräknas den tid utlännningen kunde ha hållits i förvar i avbidan på beslut om hans omhändertagande i förläggning. På denna punkt var emellertid

en av de sakkunniga, t. f. byråchefen Schmidt, av skiljaktig mening och uttalade att tiden borde bestämmas till sex månader. — De sakkunniga ha vidare förordat, att socialstyrelsen, då förordnande meddelas om utlännings omhändertagande i förläggning, i beslutet angiver den väsentliga anledningen till åtgärden, t. ex. omhändertagande för observation. — I promemorian uppmärksammas också bl. a. vissa fall, då Kungl. Maj:t förordnar om eller medger att utlännings skall hållas i förvar för längre tid eller förordnar att utlännings skall omhändertagas i förläggning. Beträffande dessa fall ha de sakkunniga ansett, att förhör med utlännings borde hållas i analogi med vad som föreslagits beträffande utlännings omhändertagande i förläggning efter beslut av socialstyrelsen.

De sakkunniga ha även upptagit till undersökning frågan angående omprövning av beslut om frihetsberövande åtgärder.

Hittills gällande bestämmelser innehålla härom följande.

I 11 § kungörelsen den 1 september 1939 (nr 599) med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utlännings stadgas, att socialstyrelsen senast ett år från det förordnande meddelats om utlännings omhändertagande i förläggning skall pröva frågan om hans fortsatta vistelse där. Finnes han böra kvarhållas, skall socialstyrelsen därefter minst en gång varje kalenderår företaga prövning varom nyss sagts. Vid omprövningen skall socialstyrelsen inhämta utlänningsnämndens yttrande i ärendet och utlännings besvär rätt blir beroende av om utlänningsnämnden eller någon dess ledamot yppat avvikande mening mot socialstyrelsens beslut. Vidare gäller enligt samma paragraf, att socialstyrelsen må, när anledning därtill finnes, förordna om upphörande av utlännings vistelse i förläggning, med eller utan villkor.

Beträffande omprövning av beslut om utlännings hållande i förvar gäller den förut nämnda regeln, att om underordnad myndighet meddelat beslut om utlännings tagande i förvar och behov föreligger att kvarhålla honom utöver två månader, frågan därom skall inom samma tid underställas Kungl. Maj:t. Däremot ha föreskrifter icke meddelats om omprövning av beslut om utlännings kvarhållande i förvar utöver två månader. Antalet utlännings, som hållas i förvar för längre tid har emellertid varit så begränsat, att frågan om behovet av kvarhållande ständigt kunnat hållas aktuell. Utskrivning har även regelmässigt skett så snart förhållandena medgivit det. Initiativet till utskrivningen har i vissa fall tagits direkt av Kungl. Maj:t, utan att framställning från utlännings sida förelegat.

De sakkunniga framhålla, att kvarhållande på längre tid vore ett så allvarligt ingripande i utlännings personliga frihet, att ökade garantier för en enhetlig prövning därav vore önskvärda. Med hänsyn härtill förordade de sakkunniga, att frågor om utlännings hållande i förläggning för längre tid alltid skulle underställas Kungl. Maj:ts prövning. Förfarandet borde regleras så, att socialstyrelsen, där behov ansåges föreligga att kvarhålla utlännings i förläggning utöver fyra månader, så snart som möjligt inom denna tid skulle påkalla att utlännings inställdes till förhör inför länsstyrelse.

Sedan protokoll över förhöret inkommit till socialstyrelsen skulle styrelsen, efter utlänningsnämndens hörande, underställa frågan om utlännings kvarhållande Kungl. Maj:ts prövning. Funne socialstyrelsen efter tagen del av förhørsprotokollet, att kvarhållande av utläningen i förläggning icke erfordrades, behövde underställning givetvis icke ske. — Förordnade Kungl. Maj:t efter underställning att utläning skulle kvarhållas, borde enligt de sakkunnigas mening förnyad omprövning företagas med jämna mellanrum. Den tid, inom vilken sådan omprövning enligt nu gällande bestämmelser skulle ske, ett år, syntes emellertid de sakkunniga väl lång och kunde lämpligen ned sättas till sex månader. Bedömningen borde i första hand anförtros åt socialstyrelsen och utlänningsnämnden. Vore dessa ense om att utskrivning ej borde ske, syntes ärendet ej behöva underställas Kungl. Maj:t. Men om någon av dessa ansåge utskrivning böra ske, borde anmälan härom göras hos Kungl. Maj:t. Även om endast någon ledamot av nämnden ansåge att utläningen borde utskrivas, borde frågan underställas Kungl. Maj:t. — De bestämmelser, som sålunda föreslagits i fråga om omprövning av beslut om utlännings kvarhållande i förläggning, borde äga motsvarande tillämpning å de fall, där förordnandet om utlännings omhändertagande meddelats direkt av Kungl. Maj:t.

De skäl, som föranlett förslaget om regelbunden omprövning av fråga om utlännings kvarhållande i förläggning, ha de sakkunniga ansett böra föranleda motsvarande bestämmelser beträffande utläningar i förvar. Enligt de sakkunnigas mening borde omprövningen i dessa fall direkt verkställas av Kungl. Maj:t, efter föredragning av chefen för justitiedepartementet. Det borde emellertid ankomma på fångvårdsstyrelsen att vid långtidsförvaring göra anmälan till chefen för justitiedepartementet var sjätte månad för att omprövning skulle kunna äga rum.

Beträffande utläningar, som vid bestämmelsernas ikraftträdande vore omhändertagna i förläggning, ha de sakkunniga föreslagit särskilda övergångsbestämmelser.

De sakkunniga ha i promemorian även lämnat en närmare redogörelse för de av socialstyrelsen anordnade förläggningarna för utläningar. I samband härmed ha de sakkunniga ifrågasatt om ej en strängare reaktion mot omhändertagna utläningar, som rymde från förläggning, borde ske. Även vid upprepad rymning vore påföljden att utläningen toges i förvar för en tid, som icke överstege två månader.

Beträffande behandlingen på förläggningarna ha de sakkunniga framhål lit, att för att förläggningsverksamheten överhuvud skulle kunna hållas uppe och i längden även för internerna själva vore det nödvändigt att de sysselsattes med arbete. Från denna synpunkt kunde det ifrågasättas, om ej arbets skyldigheten för närvarande vore för liten — den dagliga arbetstiden syntes i genomsnitt ej uppgå till mer än $4\frac{1}{2}$ timmar — och om ej arbetstiden borde förlängas till normal arbetsdag, naturligtvis med möjlighet för förläggnings ledningen att medgiva undantag. De i förläggning omhändertagna utläningar, som föredroge intellektuella sysselsättningar framför kroppsarbete, bru-

kade beredas möjlighet därtill genom att de fritoges från annat arbete. En uttrycklig föreskrift härom syntes lämpligen böra meddelas i reglementet för förläggningarna.

De sakkunniga ha även berört de omhändertagnas ekonomiska förmåner och erinrat, att de hittills i regel erhållit allenast fickpenning med 90 öre om dagen. Endast vid särskilda mera omfattande arbeten utginge särskild arbetspremie, som då i regel beräknades efter ackord. Om, såsom de sakkunniga förordat, arbetsskyldigheten över lag utsträcktes, borde detta medföra att för dem som deltog i arbetet ersättning utginge med arbetspremie, i så stor utsträckning som möjligt beräknad efter utförd arbetsprestation. Beträffande permission och besök ansåge de sakkunniga, att de borde medgivas i så stor utsträckning som säkerhetskravet och ordningen på förläggningen tillåte, dock att i fråga om vissa kategorier av omhändertagna en strävare behandling kunde vara motiverad. Frågan i vad mån permission borde kunna beviljas borde bedömas med hänsyn till grunden för omhändertagandet samt till interneringstidens längd, på sätt de sakkunniga närmare utvecklat. I fråga om fritidssysselsättningen ha de sakkunniga nämnt, att de omhändertagna numera hade full frihet att mottaga böcker och tidningar. Särskilt för de intellektuella vore detta en fråga av stor betydelse. De sakkunniga förordade även, att de omhändertagna, åtminstone försöksvis, finge fri tillgång till de för förläggningarna anskaffade radioapparaterna, så att de kunde avlyssna den radioutsändning de önskade. Slutligen syntes stadgad begränsning av brevskrivningsrätten böra upphävas, där den icke vore påkallad av särskilda förhållanden.

I fråga om disciplinära åtgärder uttala de sakkunniga, att dessa borde tillämpas med hänsyn till förseelsens art och med iakttagande av att en åtgärd, som lämpade sig för viss intern, kanske vore alldeles olämplig beträffande en annan. Utöver de av socialstyrelsen använda bestraffningsformer, för vilka redogöres i promemorian, syntes förlust av permissionsrätt eller andra de omhändertagna i allmänhet tillkommande förmåner kunna utgöra lämplig reaktion mot lindrigare former av indisciplinärt uppförande. Såsom reaktion mot förseelse av allvarigare art borde dock endast viss tids tagande i förvar förekomma. Emellertid borde förvar naturligen ej tillgripas då fråga vore om lindrigare förseelser. I några fall under 1942 och 1943 hade förvar kommit till tillämpning då sådan åtgärd enligt de sakkunnigas mening knappast varit motiverad. Beträffande längden av den tid omhändertagen hölles i förvar såsom disciplinåtgärd hade de sakkunniga erfarit, att två månader syntes vara normalfallet. En differentiering av tiden med hänsyn till den begångna handlingens art borde dock göras, så att, bortsett från rymning, maximitiden tillämpades endast vid förseelser av mycket svår art eller eljest vid upprepat indisciplinärt uppträdande. Förvaring i två månader syntes däremot i regel böra vara normalstraff för rymning första gången, under det att vid upprepad rymning i allmänhet syntes erfordras förvaring på längre tid. I samband härmed ha de sakkunniga understrukt vikten av noggrann utredning i ärendet. Vidare nämnes i promemorian bl. a. att förläggningsscheferna borde

erhålla mera ingående uppgifter om internerna genom de sammanställningar som socialstyrelsen brukade för varje fall tillstålla dem.

Beträffande verkställighet av länsstyrelses beslut om tagande i förvar gäller att det sker, där plats å fångvårdsanstalt icke omedelbart kan anskaffas, genom utlänningens införpassande i polisarrest eller härads- eller stadsfängelse. Då polismyndighet tager utlänning i förvar, insättes han i allmänhet i polisarrest. I sådant fall brukar man, där förvaringen icke uppenbarligen skall vara endast helt kort tid, snarast överföra utlänningen till fångvårdsanstalt. Har socialstyrelsen meddelat förordnande om utlännings tagande i förvar, verkställs detta alltid genom hans överförande till fångvårdsanstalt. Utlänning, som enligt beslut eller efter medgivande av Kungl. Maj:t skall hållas i förvar under längre tid, överföres till en i fångvårdsstyrelsens regi för långtidsförvaring av utlänningar iordningställd avdelning vid rannsakningshäktet i Kalmar.

De sakkunniga ha redogjort även för förvarsanstalterna och i samband därmed upptagit frågan om behandlingen av utlänningar i förvar. De erinra härvid, att i detta hänseende andra bestämmelser icke meddelats, än att Kungl. Maj:t i samband med beslut om inrättande av den särskilda avdelningen vid rannsakningshäktet i Kalmar föreskrivit, att utlänning, som tagits i förvar å fångvårdsanstalt, skulle behandlas såsom fängelsefånge; dock att han skulle hållas till arbete, som av vederbörande fångvårdsmyndighet för honom bestämdes. Beträffande de utlänningar, som hölles i förvar å Kalmaranstalten eller den i anslutning därtill anordnade Ödevatakolonien, ha emellertid under hand gjorts väsentliga avvikelser från de för fängelsefångars behandling eljest gällande reglerna, allt i syfte att förbättra utlänningarnas tillvaro under förvaringen. De utlänningar som förvarades i polisarrest eller å andra fångvårdsanstalter än den i Kalmar syntes i allmänhet behandlas såsom anhållna, respektive fängelsefångar. De hölles ganska strängt isolerade. I dessa fall vore fråga om endast provisorisk förvaring av relativt kort varaktighet eller förvaring som disciplinstraff, högst två månader.

De sakkunniga ha ansett det lämpligt att, i den mån så kunde ske, närmare regler gäves om behandlingen av förvarade. Denna behandling borde ej medföra andra inskränkningar i den förvarades frihet än som påkallades med hänsyn till ändamålet med förvaringen, ordningen å anstalten eller allmän säkerhet. Av de sakkunniga utarbetat förslag till bestämmelser om behandlingen av förvarade utginge från att utlänning, som tagits i förvar, intoges i statens fångvårdsanstalt, polisarrest eller härads- eller stadsfängelse. Hade utlänningen intagits i annan anstalt än statens fångvårdsanstalt, borde han så snart ske kunde överflyttas till sådan anstalt, där möjligheter i allmänhet funnes för lämpligare behandling. Undantag borde dock göras för Stockholms stads rannsakningsfängelse, i det att där omhändertagen utlänning syntes kunna beredas samma förmåner som i statens fångvårdsanstalter intagna utlänningar. Beträffande de i polisarrest eller härads- eller stadsfängelser intagna utlänningarna föreslogo de sakkunniga, att bestämmelserna om behandlingen av den, som vore kvarhållen såsom misstänkt för brott.

skulle gälla för dessa. Detta innebure bland annat, att den förvarade icke finge underkastas andra inskränkningar i sin rörelsefrihet än som påkallades av hänsyn till ändamålet med förvaringen, ordningen å platsen eller allmän säkerhet. Beträffande utläningar, som hölles i förvar i statens fångvårdsanstalt, borde vid behandlingen väsentlig skillnad göras mellan sådana utläningar, som hölles i förvar i avbidan på beslut om det vidare förfarandet med dem, utläningar som hölles i förvar på grund av indisciplinärt uppträdande i förläggning samt utläningar, som eljest hölles i förvar för längre tid. För den första och den sista gruppen av utläningar borde givetvis gälla betydligt mildare bestämmelser än för de disciplinära elementen.

I likhet med vad som föreslagits beträffande utläningar, som omhändertagits för vistelse i förläggning, ha de sakkunniga ansett, att utläningen borde vara pliktig att sysselsätta sig med arbete, som anvisades av anstaltens styresman. Om utläningen önskade bedriva studier eller utföra arbete för egen räkning, borde han efter fångvårdsstyrelsens beprövande kunna befrias från annat arbete. Fångvårdsstyrelsen borde även äga bestämma om gottgörelse till utläningen för arbete som han utförde efter styresmannens anvisande. Över gottgörelsen borde han äga själv förfoga. I fråga om de förvarades rätt att mottaga besök och erhålla permission borde gälla samma bestämmelser som meddelats beträffande förläggningarna. Även i fråga om utläningarnas rätt till korrespondens syntes de föreslagits för förläggningsklientelet böra äga motsvarande tillämpning. För utläningar i förvar föresloges icke andra disciplinåtgärder än att anstaltens styresman skulle äga att förordna om inskränkningar i de friheter och förmåner, varav utläningen kunde vara i åtnjutande.

Yttranden.

Över de förslag som framlagts av de sakkunniga ha yttranden infordrats från socialstyrelsen, utlänningsnämnden, fångvårdsstyrelsen, statskontoret, chefen för försvarsstaben, säkerhetschefen, överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Gävleborgs, Kopparbergs och Kalmar län.

De sakkunnigas förslag till lag om ändring i vissa delar av utlänningslagen har i huvudsak icke föranlett någon erinran. *Socialstyrelsen* och *utlänningsnämnden* ha, med tillstyrkan av förslaget, erinrat om att förhör vid domstol förordnats av dem redan i samband med avgivandet av yttrande över den förut nämnda motionen vid årets riksdag.

Överståthållarämbetet anför:

Uti promemorian hava de sakkunniga i första hand framlagt förslag om ändring i vissa delar av utlänningslagen. Enligt förslaget skall Kungl. Maj:t, då så finnes erforderligt, äga förordna om förhör inför domstol för utredning angående viss omständighet, som är av betydelse för avgörande av ärende rörande behandling av utläning enligt utlänningslagen eller med stöd därav utfärdad författning. Enär vid sådant förhör skola närvara, å ena sidan en person för tillvaratagande av statens intresse och å andra sidan vederbörande utläning jämte eventuellt biträde åt denne, kan i regel förväntas, att fullständigt material blir framlagt inför domstolen. Skulle i undantagsfall detta icke ske,

kan rättens ordförande genom sin processledning åstadkomma rättelse. Möjligheten att på detta sätt fullständiga och beriktiga tillgänglig utredning anser överståthållarämbetet värdefull ur rättssäkerhetssynpunkt. Överståthållarämbetet vill dock uttala, att med tanke på den utförlighet och noggrannhet, med vilken polisutredningar verkställas, förordnande av Kungl. Maj:t om förhör inför domstol ej torde vara av behovet påkallat annat än i relativt sällsynta fall.

I fråga om förslaget närmare utformning ha vissa erinringar framställts.

Utlänningsnämnden har påpekat, att i förslaget uppställdes som villkor för utlännings rätt att erhålla av domstol förordnat biträde, att utlännen icke vore på fri fot. Det borde övervägas, huruvida icke med hänsyn till ifrågasvarande ärendens beskaffenhet sådan rätt borde tillkomma utlännen även då han vore på fri fot. Enligt förslaget skulle vidare vid förhör vid domstol ersättning åt tolk och biträde bestämmas av Kungl. Maj:t, medan enligt 19 § utlänningskungörelsen ersättningen i motsvarande fall bestämdes av länsstyrelsen. Skäl syntes icke föreligga till nämnda åtskillnad. Enligt nämndens mening borde även i förstnämnda fall ersättningen bestämmas av den myndighet, som hölle förhöret, d. v. s. domstolen.

Chefen för försvarsstaben har hemställt, att det stadgades skyldighet för domstolarna att underrätta försvarsstaben om av Kungl. Maj:t anbefallt förhör med utlännings, samt har därvid anfört följande.

Det av de sakkunniga föreslagna domstolsförfarandet, mot vilket jag i och för sig intet har att erinra, torde kunna antagas företrädesvis komma att tillämpas i fråga om politiskt verksamma utlännings. Med hänsyn härtill vore det önskvärt att försvarsstaben kunde beredas tillfälle att till vederbörlig domstol inkomma med yttrande i de fall, då militär inrikes underrättelse-tjänst innehar upplysningar av vikt för domstolens prövning eller då ett yttrande från försvarsstaben eljest kan vara av värde för denna prövning.

Även de sakkunnigas övriga författningsförslag och önskemål ha blivit föremål för uttalanden av de hörda myndigheterna. *Socialstyrelsen* och *utlänningsnämnden* ha därvid uttalat tvekan, huruvida de föreslagna förhören inför länsstyrelse komme att vara av större betydelse för att förbättra utlännings rättsställning och medverka till bättre utredning. Den omständigheten att utlännen komme att erhålla biträde vore emellertid en avgjord vinst för denne. *Överståthållarämbetet* har uttalat, att förhörsförfarandet inför länsstyrelsen vore ägnat att skapa trygghetskänsla. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* har ansett, att förhören borde hållas av socialstyrelsen i stället för av vederbörande länsstyrelse. — Beträffande den tid, inom vilken förhör inför länsstyrelsen föreslagits skola äga rum, ha *socialstyrelsen, utlänningsnämnden* samt *länsstyrelserna i Kalmar och Kopparbergs län* anslutit sig till den mening som uttalats av t. f. byråchefen Schmidt.

Med anledning av de sakkunnigas uttalande om utsträckt arbetstid för internerna har *socialstyrelsen* uttalat, att det berett styrelsen betydande svårigheter att giva dem lämplig sysselsättning. Styrelsen har i samband härmed beträffande internernas ekonomiska förmåner uttalat, att det nuvarande

fickpenningbeloppet 90 öre per dag representerade det minsta som borde ifrågakomma. I den mån mer ekonomiskt betydelsefulla arbeten utfördes borde därutöver utgå en viss arbetspremie. *Chefen för försvarsstaben* har understrukit, att internerna ej borde erhålla för mycket pengar i sin hand, vilket kunde underlätta flyktförsök. I fråga om permission har han framhållit att stränga restriktioner borde upprätthållas för politiskt verksam utlänning.

Vad härefter angår brevskrivningsrätten på förläggningarna har *socialstyrelsen* uttalat, att begränsningen av brevens antal numera med hänsyn till förskjutningarna i klientelet s saknade egentlig betydelse. Styrelsen hade därför funnit sig kunna avskaffa bestämmelsen härom och ersätta den med en föreskrift, att förläggningsdirektören, därest en internerad utan rimliga skäl förde en för förläggningsledningen oskäligt betungande korrespondens, ägde att anmäla förhållandet för socialstyrelsen, som för ifrågavarande fall då kunde föreskriva en begränsning av vederbörandes brevskrivningsrätt. *Chefen för försvarsstaben* har ansett, att den nuvarande inskränkningen i brevskrivningsrätten borde bibehållas. *Landsfogden i Kopparbergs län* har i detta samband uttalat, att det vore av stort värde om förläggningsscheferna finge gå igenom en lämplig utbildningskurs i kriminalteknik som hade betydelse vid brevkontroll.

Med avseende å disciplinåtgärder har *socialstyrelsen* framhållit, att tagandet i förvar, som innebure vederbörandes avhämtning på förläggningen genom polismyndighet och överförande till en relativt avlägset belägen fångvårdsanstalt, vore en så pass omständlig procedur, att denna åtgärd över huvud taget icke borde tillgripas, därest icke förseelsen vore av allvarlig natur. Styrelsen tillgrepe därför mera sällan förvarstagandet i andra än rymningsfall. Sålunda förekommo under första halvåret 1943 endast 13 sådana fall på samtliga förläggningar, varav 5 på en gång vid ett allvarligt uppträde på Smedsbo. Beträffande straff för rymning kunde styrelsen icke dela de sakkunnigas uppfattning att förvaring i två månader skulle vara det normala men att vid upprepad rymning förvaring i allmänhet skulle ske under längre tid. Förvarstidens längd måste i hög grad bedömas efter de individuella omständigheterna. De internerade vore ofta av en mycket labil läggning, och en rymning företoges många gånger av ren obetänksamhet. Styrelsen ansåge sålunda för sin del det icke vara riktigt att uppställa två månaders förvar såsom normalt straff vid rymning och hade även funnit, att en förvarstid av upp till två månader kunde vara tillräcklig vid en andragångsrymning. Förvarstiderna borde emellertid varieras efter fallens art och även med hänsyn till att utlänningarna reagerade på olika sätt inför denna form av bestraffning. *Chefen för försvarsstaben* har understrukit, att straffet för rymning från förläggning, särskilt upprepad sådan, borde skärpas.

Beträffande de sammanställningar av de internerades förhållanden som för varje fall göras av socialstyrelsen har *socialstyrelsen* uttalat, att det självfallet vore viktigt, att dessa sammanställningar dels vore så fullständiga och upplysande som möjligt och dels tillställdes direktörerna i god tid före den internerades ankomst. I båda dessa avseenden hade det emellertid mött stora

svårigheter att kunna tillmötesgå rimliga önskemål, beroende på den stora arbetsbelastningen. Styrelsen kunde därför endast konstatera, att vad de sakkunniga förordat länge varit ett framträdande önskemål för styrelsen men att bristen på personal lagt oöverstigliga hinder i vägen för detta önskemåls tillgodoseende.

Departementschefen.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen uppehåller sig för närvarande ett mycket stort antal eller cirka 22,000 flyktingar i vårt land. Det har av olika skäl visat sig nödvändigt att omhändertaga ett mindre antal av dem. Av promemorian framgår att antalet utlännningar, som jämlikt beslut enligt utlänningsförfattningarna voro omhändertagna i förläggning eller tagna i förvar, den 1 juli 1943 uppgick till cirka 270. Antalet är innevarande dag likaledes cirka 270, varav 171 omhändertagits för vistelse i förläggning och 41 tagits i förvar för längre tid än två månader.

De sakkunniga, som icke ansett sig nu kunna upptaga till omedelbar behandling frågan om en närmare reglering i lag av förutsättningarna för omhändertagande av utlännningar, ha genom de i promemorian framlagda förslagen avsett främst att skapa större garantier för att utredningen i ärenden om frihetsberövande åtgärder mot utlännningar skall bliva uttömmande och tillförlitlig, därvid utlännningen skulle beredas tillfälle att med hjälp av biträde utföra sin talan, och för att frihetsberövandet ej varar längre än som är oundgängligen nödvändigt. I samband härmed ha de sakkunniga framställt önskemål om vissa jämkningar i bestämmelserna för behandlingen av omhändertagna utlännningar i förläggning och om en reglering av behandlingen av utlännningar som tagits i förvar.

Vid de ingripanden som i vårt land vidtagits mot utlännningar har eftersträfvats att begränsa åtgärderna till vad som framstått såsom strängt nödvändigt och att göra åtgärderna så litet kännbara som möjligt för dem som drabbas därav. De sakkunniga ha också understrukit, att av den undersökning av förhållandena i förvarsanstalter och förläggningar, som de sakkunniga företagit, hade framgått att fog saknas för de uppgifter som i olika sammanhang lämnats att de omhändertagna utlännningarna i förvarsanstalterna eller förläggningarna skulle vara underkastade en inhumanitär behandling. De sakkunniga ha emellertid i promemorian givit anvisning på möjligheten att i närmare angivna hänseenden vidtaga önskvärda förbättringar.

På grundval av de sakkunnigas förslag ha som förut nämnts den 18 innevarande september utfärdats kungörelse angående ändring i vissa delar av kungörelsen med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utlännningar och kungörelse med vissa föreskrifter angående utlännings hållande i förvar ävensom — på föredragning av chefen för socialdepartementet — ett nytt reglemente för socialstyrelsens utlänningsförläggningar. De utfärdade författningarna överensstämna i huvudsak med de sakkunnigas förslag. Jag vill i detta sammanhang erinra om att de förhör inför länsstyrelse, som i enlighet med de sakkunnigas förslag skulle äga rum när omhändertagande för

längre tid än fyra månader ifrågasättes, givetvis medföra vissa kostnader för statsverket särskilt i form av ersättning åt biträden. Dessa torde få bestridas av förslagsanslaget till ersättning åt domare, vittnen och parter.

Vad härefter angår de sakkunnigas förslag om ändring av utlänningslagen torde den förordade bestämmelsen om befogenhet för Kungl. Maj:t att föranstalta om förhör vid domstol i ärende angående utlännings behandling vara lämplig. Möjlighet till domstolsutredning är otvivelaktigt av värde, när det är behövt att vinna tillförlitlig upplysning om särskilda faktiska omständigheter som äro av större betydelse i ärendet. Då alla mera tveksamma fall torde komma under Kungl. Maj:ts prövning, lärer någon olägenhet icke följa därav, att endast Kungl. Maj:t må föranstalta om dylikt förhör. Jag vill därför förorda att jämväl nu ifrågavarande förslag genomföres.

Beträffande den närmare utformningen av reglerna för förfarandet har utlänningsnämnden såsom förut nämnts ansett att jämväl utlännning som vistades på fri fot borde få rätt att erhålla av domstolen förordnat biträde. En sådan utvidgning kan dock knappast anses påkallad av något praktiskt behov. De sakkunnigas förslag överensstämmer också med vad som nu enligt 32 § utlänningslagen gäller om förhör inför länsstyrelse i utvisningsärenden. Jag vill anmärka, att om utvidgningen skulle vidtagas, det knappast kan undvikas att uppställa något inskränkande villkor med hänsyn till utlännings ekonomi för rätt att erhålla biträde på det allmännas bekostnad. I likhet med de sakkunniga anser jag att något dylikt villkor icke bör uppställas om utlännningen ej är på fri fot.

Utlänningsnämnden har även påpekat, att enligt förslaget ersättning åt tolk och biträde vid förhör inför domstol skulle bestämmas av Kungl. Maj:t under det att motsvarande ersättningar enligt de sakkunnigas förslag om förhör vid länsstyrelse skulle bestämmas av länsstyrelsen. Enligt nämndens mening borde även i förstnämnda fall ersättningen bestämmas av den myndighet som hölle förhöret, d. v. s. domstolen.

I detta hänseende torde böra vidtagas den jämkningen att beträffande ersättning åt biträde överlämnas åt Kungl. Maj:t att förordna, hur den må bestämmas. Härigenom beredes Kungl. Maj:t möjlighet att uppdraga åt domstolen att, eventuellt med viss inskränkning, bestämma ersättningen. Detsamma bör gälla ersättning åt den som utses att tillvarataga statens intresse vid förhöret och åt tolk. Ofta torde dock särskild ersättning icke behöva utgå åt den som förordnas att tillvarataga statens intresse. Stadgande i berörda hänseenden torde böra meddelas genom ändring i 57 § utlänningslagen. I övrigt må framhållas, att om beträffande förhöret vid domstolen meddelas en allmän hänvisning till vad som gäller om brottmål däri talan om ansvar föres, någon särskild bestämmelse icke torde erfordras om ersättning till vittnen eller upplysningsvis hörda personer. Att det ankommer på domstolen att meddela beslut om sådan ersättning framgår av nämnda hänvisning. Då domstolen icke har att meddela något slutligt utslag i ärendet, torde det också vara överflödigt att meddela något särskilt stadgande om

att ersättningen skall stanna å statsverket. Av de sakkunniga föreslagna bestämmelser härom synas alltså kunna utgå.

De ersättningar som skola utgå enligt de föreslagna bestämmelserna torde, liksom motsvarande kostnader vid förhör inför länsstyrelsen, böra gäldas av anslaget till ersättning åt domare, vittnen och parter.

Chefen för försvarsstaben har hemställt, att det stadgades skyldighet för domstolarna att underrätta försvarsstaben om förhör vid domstol som Kungl. Maj:t enligt de föreslagna bestämmelserna anbefallt. En sådan bestämmelse i lagen torde dock icke vara behöflig. Om underrättelse till chefen för försvarsstaben i särskilt fall skulle vara påkallad, torde Kungl. Maj:t böra meddela särskild föreskrift därom.

De sakkunniga ha i sitt förslag till ändring av utlänningslagen även upptagit ett tillägg till 54 § i lagen. Enligt detta tillägg tillerkännes Kungl. Maj:t uttryckligen rätt att, i händelse av krig eller fara för krig eller där sådant för rikets försvar eller eljest på grund av särskilda omständigheter prövas erforderligt, meddela bestämmelser, som avse utlännings tagande i förvar eller omhändertagande i förläggning. Jag har ej funnit anledning att nu föreslå något sådant tillägg till 54 §.

I enlighet med vad sålunda anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag om ändring i utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344)*.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över ifrågavarande lagförslag, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen angivna ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Sigrid Linders.

¹ Denna bilaga, som frånsett vissa redaktionella jämkningar är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 12 oktober 1943.

Närvarande:

justitieråden ALSÉN,
LIND,
regeringsrådet EKLUND,
justitierådet ERICSSON.

Enligt lagrådet den 7 oktober 1943 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 24 september 1943, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändring i utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344)*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av t. f. andre kanslisekreteraren G. Lindencrona.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Thore Wisén.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15 oktober 1943.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med ministern för utrikes ärendena och chefen för socialdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist, lagrådets den 12 oktober 1943 avgivna utlåtande över det den 24 september 1943 till lagrådet remitterade förslaget till *lag om ändring i utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344)*; därvid föredraganden hemställer, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte efter vissa redaktionella jämkningar jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Sven Leffler.

Promemoria

angående utlännings omhändertagande i förläggning
eller tagande i förvar.

Inledning.

I jämförelse med vad fallet var i vissa andra länder hade flyktingfrågan för vårt land, om man bortser från förhållandena under tiden närmast efter förra världskriget, mycket obetydliga proportioner fram till åren 1937 och 1938 och antalet politiska flyktingar i Sverige var relativt ringa. Vid denna tid började ett flertal länder visa en utpräglad obenägenhet att taga emot judiska flyktingar och vissa andra stater försökte minska flyktingklientelet. Samtidigt började i Tyskland skärpta åtgärder vidtagas mot judarna. I samband därmed ökade antalet sådana flyktingar i Sverige så att det den 1 oktober 1938 uppgick till 1,500. Före krigsutbrottet steg siffran till 3,000 samtidigt med att antalet andra flyktingar ökade till omkring 800. Härtill kommo åtskilliga flyktingar, vilka lyckades efter någon tids uppehåll i Sverige resa vidare till annat land. Den tyska ockupationen av Danmark och Norge och i synnerhet den därpå följande utvecklingen i Norge medförde en flyktingström till Sverige av helt andra dimensioner än tidigare. Sålunda ha norrmän i mycket stort antal flytt hit. Från Danmark och Norge fick Sverige även övertaga tyska, österrikiska och tjeckoslovakiska samt statslösa judiska flyktingar, som förut åtnjutit asylrätt där. Vidare förekommo bland flyktingarna personer av olika nationaliteter, som rymt från tyska krigsfångeläger, desertörer från tyska armén samt sjömän, som rymt från fartyg i tysk tjänst. För närvarande uppgår antalet flyktingar här i landet till omkring 22,000, varav omkring 17,000 norrmän.

Enligt 1937 års utlänningslag, liksom enligt den förut gällande lagen, kan utlänningsbeslut, vars vistelse här i riket av en eller annan anledning icke anses önskvärd, avlägsnas härifrån genom avvisnings-, förpassnings- eller utvisningsbeslut. Beträffande verkställigheten av sådant beslut gäller att utlänningsbeslut icke må mot sin vilja befordras till land, varifrån han flytt av politiska orsaker, eller till land, varest han kan antagas icke åtnjuta trygghet mot att bli återsänd till förstnämnda land. Då det övervägande antalet flyktingar i Sverige flytt från Tyskland eller av Tyskland ockuperade länder, kan beslut om utlänningsavlägsnande ur riket endast undantagsvis verkställas. Utlänningsbeslutet blir kvar i riket. Det har därför ansetts nödvändigt att meddela särskilda föreskrifter om sådana utlänningsbesluts övervakande. Enligt utlänningslagen kan detta ske på olika sätt. Utlänningsbeslutet kan åläggas särskild anmälningsplikt, anvisas särskild uppehållsort eller eljest särskilt övervakas. Anses sådan åtgärd icke vara tillfyllest, kan han tagas i förvar i fång-

vårds- eller liknande anstalt. Genom en kungörelse den 16 februari 1940 infördes vid sidan av tagandet i förvar en mildare form för utlänningsens berövande av friheten, nämligen omhändertagande i av socialstyrelsen anordnad förläggning. Beslut om såväl tagande i förvar som omhändertagande i förläggning meddelas av administrativ myndighet.

Tagande i förvar och omhändertagande i förläggning ha hittills förekommit i obetydlig omfattning, om man jämför med hela antalet flyktingar i landet. Den 1 mars 1943 höllos 125 utlännningar i förvar under det att omkring 180 voro omhändertagna för vistelse i förläggning. Endast omkring en och en halv procent av samtliga flyktingar voro således vid denna tid berövade friheten. En närmare redogörelse för antalet i förvar tagna eller i förläggning omhändertagna utlännningar kommer att lämnas i det följande.

De frihetsberövande åtgärderna mot utlännningar ha under den senaste tiden vid olika tillfällen varit föremål för uppmärksamhet av riksdagen. De ha även livligt diskuterats i pressen.

I utlåtande, nr 60, till 1942 års riksdag i anledning av proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av utlänningslagen, vilket utlåtande sedan godkändes av riksdagen, erinrade första lagutskottet om de i kungörelsen den 16 februari 1940 utfärdade bestämmelserna om rätt för socialstyrelsen att i vissa fall förordna, att utlämning skall omhändertagas för att vistas i förläggning eller tagas i förvar. Utskottet anförde därvid, att utskottet, som vitsordade behovet av dylika åtgärder, funnit starka skäl tala för att åtgärder, som avsåge inskränkningar i den personliga friheten såsom tagande i förvar och omhändertagande i förläggning, utöver vad redan vore förhållandet till sina huvudgrunder reglerades i lag.

Vid 1943 års riksdag väcktes i första kammaren en motion, nr 182, av herrar Undén och Holmbäck om ändrade bestämmelser angående utlännings tagande eller kvarhållande i fängsligt förvar. I motionen hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till 1943 års riksdag angående sådana ändringar och kompletteringar av utlänningslagen att beslut om utlännings tagande eller kvarhållande i fängsligt förvar icke måtte meddelas av administrativ myndighet annat än såsom provisorisk åtgärd utan att ett domstolsförfarande föregått beslutet. Första lagutskottet införskaffade yttranden över motionen från socialstyrelsen, utlänningsnämnden, chefen för försvarsstaben, säkerhetschefen, överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Värmlands och Norrbottens län. I sitt utlåtande, nr 42, vilket avgavs sedan de sakkunniga börjat sitt arbete, hemställde utskottet, under framhållande att de genom motionen väckta spörsmålen voro föremål för utredning genom särskilda sakkunniga samt att de sakkunniga kunde förväntas inom en nära framtid framlägga förslag vartill utredningen kunde giva anledning, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Denna hemställan bifölls av riksdagen.

Även i andra sammanhang ha frågor om frihetsberövande åtgärder mot utlännningar varit föremål för behandling vid 1943 års riksdag. Så hava cheferna för justitie- och socialdepartementen i anledning av interpellationer gjort

utalanden därom (se första kammarens protokoll nr 10, sid. 15 ff och nr 18, sid. 6 ff). I olika debatter ha enskilda riksdagsledamöter berört dessa frågor. Därvid har särskild uppmärksamhet ägnats de omhändertagnas behandling.

Den av de sakkunniga nu verkställda utredningen har i första hand avsett det i motionen väckta förslaget att till domstols prövning hänskjuta frågor om utlännings tagande i förvar eller omhändertagande i förläggning. I samband därmed ha även undersökts andra möjligheter att tillfredsställa önskemålen att skapa ökade garantier för allsidig och rättvis prövning av interneringsfrågor. Förslag till ändrade bestämmelser härutinnan ha utarbetats av de sakkunniga.

I anslutning till redogörelse för gällande bestämmelser och praxis rörande behandlingen av utlännningar, som omhändertagits i förläggning, ha de sakkunniga uttalat olika önskemål om ändrade bestämmelser i vissa avseenden. Då behov visat sig föreligga av närmare bestämmelser om behandlingen av utlännningar i förvar, ha de sakkunniga upprättat förslag till kungörelse härom.

I detta sammanhang vilja de sakkunniga framhålla, att av den undersökning av förhållandena i förvarsanstalter och förläggningar, som de sakkunniga företagit, framgått, att fog saknas för de uppgifter, som i olika sammanhang lämnats, att de omhändertagna utlännarna i förvarsanstalterna eller förläggningarna skulle vara underkastade en inhumanitär behandling.

I. Frihetsberövande åtgärder mot utlännningar.

A. Gällande bestämmelser och praxis.

Såsom förut angivits kan enligt utlänningslagen eller med stöd av denna utfärdade författningar en utlännning berövas friheten på två olika sätt. Han kan omhändertagas för vistelse i förläggning eller ock tagas i förvar.

Bestämmelser om *utlännings omhändertagande för vistelse i förläggning* ha meddelats genom kungörelse den 16 februari 1940, nr 92, med tillägg till kungörelsen den 1 september 1939, nr 599, med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utlännningar. Genom kungörelsen tillades två nya paragrafer, 11 och 12 §§, av vilka 11 § senare ändrats genom kungörelse den 11 oktober 1940, nr 864.

Enligt dessa bestämmelser må förordnande om utlännings omhändertagande i förläggning meddelas av socialstyrelsen, i regel efter utlänningsnämndens hörande. Denna nämnd består av tre av Kunql. Maj:t utsedda ledamöter, av vilka en skall vara eller hava varit innehavare av domarämbete och en skall äga erfarenhet rörande internationella rättsfrågor.

Förutsättning för omhändertagande är, att beslut om avvísning, förpassning eller utvisning ej kunnat verkställas eller att eljest särskild anledning föreligger. Utlänningen äger klaga över beslutet endast om utlänningsnämndens yttrande i ärendet icke inhämtats eller om nämnden eller någon dess ledamot yppat mot socialstyrelsens beslut avvikande mening. Klagan föres

hos Kungl. Maj:t i justitiedepartementet. Förordnandet går i verkställighet utan hinder av anförda besvär.

Om synnerliga skäl föreligga äger socialstyrelsen förordna om utlännings omhändertagande i förläggning utan att utlänningsnämndens yttrande i ärendet inhämtats. I sådant fall må dock förordnandet icke vara längre tid än trettio dagar, därest icke frågan dessförinnan hänskjutits till nämnden. Har utlänningsnämndens yttrande icke inhämtats då socialstyrelsen meddelar förordnande om utlännings omhändertagande, äger denne alltid genom besvär bringa ärendet under Kungl. Maj:ts prövning.

Beslut om utlännings omhändertagande i förläggning verkställas av länsstyrelse. Länsstyrelse skall även, om länsstyrelsen efter framställning av polismyndighet eller eljest finner behov föreligga att utlännings omhändertages i förläggning, anmäla detta till socialstyrelsen.

I vissa fall förekommer det, att förordnande om utlännings omhändertagande meddelas av Kungl. Maj:t. Enligt 48 § utlänningslagen kan socialstyrelsen överlämna ärende angående förfarandet med utlännings till Kungl. Maj:ts avgörande. Sådant överlämnande skall alltid ske, om utlänningsnämnden eller någon dess ledamot hemställt därom. Även i andra fall förekommer emellertid, att Kungl. Maj:t föreskriver antingen att utlännings skall omhändertagas för vistelse i förläggning eller att han skall tagas i förvar, med rätt för socialstyrelsen att förordna om hans omhändertagande i förläggning. Detta sker särskilt då Kungl. Maj:t förordnat om utvisning av utlännings jämlikt 37 § utlänningslagen eller då Kungl. Maj:t, efter anmälan av länsstyrelse om svårighet att verkställa av länsstyrelsen meddelat utvisningsbeslut, skall förordna om förfarandet med utlännings i avbidan på utvisningens verkställande. Har beslut om utlännings omhändertagande meddelats av Kungl. Maj:t eller av socialstyrelsen efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, gäller icke den förut angivna regeln att utlänningsnämndens yttrande skall inhämtas före ärendets avgörande. Förordnandet brukar dock anmälas för nämnden.

Bestämmelserna om utlännings omhändertagande i förläggning liksom Kungl. Maj:ts särskilda beslut därom grunda sig på det Kungl. Maj:t i 54 § utlänningslagen givna bemyndigandet att i händelse av krig eller fara för krig eller, där sådant för rikets försvar eller eljest på grund av särskilda omständigheter prövas erforderligt, meddela de särskilda bestämmelser, som må finnas nödiga med avseende på utlännings rätt att inkomma eller uppehålla sig i riket eller att vistas å viss ort inom riket samt att i fråga om utlännings avvisning, förpassning ur riket eller utvisning förordna efter omständigheterna.

I den av socialstyrelsen till de sakkunniga lämnade redogörelsen rörande tillämpningen av gällande bestämmelser i fråga om utlännings omhändertagande i förläggning anföres följande beträffande de vanligaste omständigheterna vid sådant besluts fattande.

Ett ärende angående omhändertagande i förläggning av en utlännings aktualiseras hos socialstyrelsen mestadels genom en anmälan från länsstyrelse (även polismyndighet) därom, att anledning föreligger till omhändertagande

i förläggning av utlänningen. Denna anmälan är då åtföljd av polisrapport där de närmare skälen till utlänningens omhändertagande angivas. Dessa polisrapporter äro i en del fall mycket omfattande aktstycken, särskilt då fråga är om utlänning, som misstänkes för olovlig underrättelseverksamhet e. d. Även eljest äro polisrapporterna utförliga och upptaga utlänningens egna uppgifter om sig själv samt eventuella uppgifter om tidigare undergångna straff och i ärendet hörda personers upplysningar om vederbörande. I flertalet fall har länsstyrelsen i samband med anmälan förordnat, att utlänningen i avbidan på socialstyrelsens beslut skall tagas i förvar. Långt ifrån alla dessa anmälningar från länsstyrelserna leda till internering. Så har t. ex. under 1943 års första kvartal 56 dylika anmälningar från länsstyrelse eller polismyndighet inkommit till socialstyrelsen, varav endast 17 haft internering till följd. I de övriga fallen har socialstyrelsen lämnat länsstyrelsens eller polismyndighetens anmälan utan åtgärd.

Länsstyrelser och polismyndigheter bringa ofta under socialstyrelsens prövning fråga, huru med viss utlänning skall förfaras, utan att i samband därmed något förslag om omhändertagande i förläggning framställes. Under första kvartalet hade socialstyrelsen att taga ställning till 156 sådana ärenden; i 10 av dessa fall förordnade socialstyrelsen om vederbörande utlänningens omhändertagande i förläggning. I de övriga fallen beslöt socialstyrelsen andra åtgöranden beträffande den ifrågavarande utlänningen. Också i de fall, varom nu är fråga, är utlänningen i allmänhet tagen i förvar. Till grund för socialstyrelsens beslut ligga även i dessa fall polisrapporter. Ofta — i synnerhet när fråga är om en till riket nyanländ utlänning — har socialstyrelsen från polismyndigheten först erhållit en telefonrapport och har socialstyrelsen därvid begärt skriftlig rapport att läggas till grund för styrelsens beslut. Nämnas må, att socialstyrelsen och utlänningsnämnden endast i något enstaka undantagsfall haft olika meningar om behovet av utlännings omhändertagande.

Det av norska legationen upprätthållna arbetslägret i Vägershult är avsett för normmän, som visat sig icke kunna vid arbete ute i öppna marknaden iakttaga sedvanlig ordning och disciplin. Socialstyrelsen och norska flyktingskontoret samverka ifråga om utväljandet av klientelet till detta arbetsläger. Om vederbörande ej heller å detta läger sköter sig eller mer än en gång rymmer från lägret, beslutar socialstyrelsen i allmänhet, att vederbörande skall omhändertagas i förläggning. Fråga är härvid om s. k. disciplinfall. Till grund för besluten föreligga i allmänhet polisrapporter (beträffande rymningar, fylleriförseelser och uppträden å lägret) samt framställningar från norska flyktingskontoret eller den svenska lägerledningen.

Kriminella normmän, som ett flertal gånger i Norge undergått frihetsstraff, bruka vid den av norska legationen anordnade mottagningscentralen i Kesäter bliva föremål för särskild behandling. Från norsk sida fästes i en kortfattad rapport socialstyrelsens uppmärksamhet å mannens föregående, samtidigt med att uttryck gives åt meningen, att det varken ur svensk eller norsk synpunkt kan vara tillrådligt, att han tillåtes att vistas i frihet. Sådan person tages vanligen först i förvar å Örebro kronohäkte, varefter socialstyrelsen brukar besluta om hans omhändertagande i förläggning. Förutom den norska rapporten förfogar socialstyrelsen, då beslut i ärendet fattas, över rapport från svensk polismyndighet och har vidare möjlighet att införskaffa kompletterande upplysningar från fängelseledningen. In- och utländska polisunderrättelser stå också till socialstyrelsens förfogande.

Av praktiska skäl tillämpas beträffande en kategori av utlänningar, nämligen normmän, som varit licerade med Nasjonal Samling (NS), ett speciellt förfarande. Dessa utlänningar anlända liksom övriga norska flyktingar till

norska mottagningscentralen i Kesäter nära Vingåker. När det på Kesäter konstateras, att en norrmän varit lierad med NS eller någon av dess organisationer, vägra de norska representanterna därstädes att taga befattning med honom, och mannen erhåller varken pass eller understöd från norsk sida. På telegrafisk begäran av den svenske representanten i Kesäter förordnar socialstyrelsen i sådana fall, att utlännningen skall omhändertagas i förläggning. Av lätt insedda skäl är det nödvändigt, att ifrågavarande personer så snart som möjligt avskiljas från övriga norrmän på Kesäter. Socialstyrelsens beslut, som meddelas telegrafiskt och träffas utan utlänningsnämndens hörande, konstituerar klagorätt, men verkställs utan hinder av anförda besvär. Enligt författningen anmäles ett dylikt beslut inom trettio dagar för utlänningsnämnden som då har att taga ställning till huruvida beslutet skall godkännas av nämnden eller ej.

Förordnande av socialstyrelsen om utlännings omhändertagande för vistelse i förläggning kan, såsom av den ovan lämnade redogörelsen framgår, meddelas av mycket olika anledningar. Med ledning av hittillsvarande praxis kunna de omhändertagna utlännarna uppdelas i vissa huvudgrupper efter den väsentliga grunden för omhändertagandet.

En anledning till utlännings omhändertagande i förläggning är, att han här i riket avtjänat straff för spioneri, sabotage eller annat liknande brott och med hänsyn till risken för ett upprepande av brottet anses icke böra omedelbart efter straffets avtjänande få vistas på fri fot. Anledning till omhändertagande kan också föreligga, då utlännningen, utan att hava varit åtalad för sådant brott, dock skäligen kan misstänkas för att hava begått eller ha för avsikt att begå handling av denna art eller här i landet bedriva politisk verksamhet, som kan vara för riket skadlig. Utlänningar, tillhörande denna grupp, benämnas nedan *politiskt verksamma*, ehuru denna beteckning egentligen är alltför omfattande.

Till Sverige ankommande flyktingar, som upprepade gånger varit straffade för opolitiska brott och som skäligen kunna misstänkas för att här komma att fortsätta sin brottsliga verksamhet, omhändertagas i regel i förläggning. Till dessa *kriminella* element räknas endast verkliga återfallsförbrytare.

Bland de omkring 17,000 norska flyktingar, som för närvarande uppehålla sig här i landet, finnas helt naturligt några, som ha svårt att finna sig tillrätta med de krav på ordning och disciplin, som ställas på dem under deras vistelse här. Ibland visas även uppenbar arbetsovillighet. Efter samråd med norska flyktingskontoret brukar socialstyrelsen hänvisa sådana norrmän till det av norska legationen anordnade arbetslägret vid Vägershult. Därvid begränsas deras uppehållsvisering till denna ort. I Vägershult, där möjlighet till arbete mot betalning enligt gällande marknadspriser står till buds, beredes norrmännen tillfälle att under en kortare tid genom gott uppförande och väl utfört arbete visa, att de kunna sköta sig och förtjäna sitt uppehälle genom arbete. Misslyckas de därmed eller avvika de mer än en gång från lägret eller visa eljest indisciplinärt uppträdande, bli de i regel omhändertagna i förläggning för någon tid. Emellertid förekommer att norrmän vid

svårare förseelser mot utlänningsförfattningarnas föreskrifter omhändertagas i förläggning utan prøvotid å Vägershult; så är alltid fallet med andra utläningar än norrmän. Utlänningar tillhörande denna grupp benämnas i det följande *disciplinfall*.

En fjärde grupp av de utläningar, som omhändertagas i förläggning, äro de s. k. *observationsfallen*. Då länsstyrelse eller polismyndighet gjort framställning till socialstyrelsen om föreskrifter rörande förfarandet med viss utläning och utredningen i ärendet icke giver tillräcklig ledning för bedömandet av utläningen, men han med hänsyn till förekomna omständigheter icke anses genast böra lämnas å fri fot, brukar socialstyrelsen omhändertaga honom i förläggning för observation under kortare tid. Socialstyrelsen kan i sådant fall vid den slutliga prövningen av frågan om förfarandet med utläningen även stödja sig på förläggningsledningens iakttagelser av hans uppförande under vistelsen i förläggningen. Till denna grupp hänföras även sådana utläningar, som efter att hava avtjänat straff för här i riket begånget opolitiskt brott, anses böra underkastas någon tids observation innan förlängd uppehållsvisering meddelas dem.

En särskild grupp av utläningar, vilka omhändertagas i förläggning, utgöra sådana till riket ankommande norska flyktingar, vilka på grund av att de varit lierade med Nasjonal Samling eller någon av dess organisationer, av den norska mottagningscentralen å Kesäter vägras ekonomiskt och moraliskt bistånd samt ej erhålla norskt pass. Dessa norrmän omhändertagas för att underkastas observation och å avbidan på att lämpligt arbete kan anskaffas åt dem. Efter någon tids vistelse i förläggningen brukar den som omhändertagits av denna anledning utskrivnas samt anvisas uppehåll och arbete å mera avsides belägen ort. Med en måhända alltför omfattande beteckning bruka dessa norrmän benämnas *Quislingfall*.

I tabellen å omstående sida lämnas statistiska uppgifter rörande tillämpningen av bestämmelserna om utlännings omhändertagande i förläggning. De förut angivna grupperna av omhändertagna utläningar betecknas, politiskt verksamma grupp I, kriminella grupp II, disciplinfall grupp III, observationsfall grupp IV och Quislingfall grupp V. Inom parentes för varje grupp anges i huru många fall beslutet meddelats av Kungl. Maj:t eller av socialstyrelsen efter Kungl. Maj:ts bemyndigande. Uppgifterna avse antalet utläningar, som omhändertagits i förläggning under tiden den 1 maj 1942—den 30 april 1943, och tiden för deras vistelse i förläggning fram till den 15 juli 1943. I en särskild kolumn för varje grupp anges därjämte huru många av de under nämnda tid omhändertagna utläningarna, som den 15 juli 1943 ännu vistades i förläggning.

Av tabellen framgår, att under tiden den 1 maj 1942—den 30 april 1943 sammanlagt 301 utläningar omhändertagits för vistelse i förläggning. I 47 av dessa fall hade beslutet om omhändertagandet fattats av Kungl. Maj:t eller av socialstyrelsen efter Kungl. Maj:ts bemyndigande. Det största antalet intagna, eller 101, tillhörde gruppen disciplinfall. Därefter kommo Quislingfallen med 74, observationsfallen med 59, de kriminella med 50 samt de po-

T a b e l l

över kvarhållningstiden för utlänningar, som omhändertagits i förläggning under tiden den 1 maj 1942—den 30 april 1943.

Interneringstid t. o. m. 15/7 1943	I		II		III		IV		V		Summa	
	Utskr. före 16/7	I för- läggn. 16/7	Utskr. före 16/7	I för- läggn. 16/7	Utskr. före 16/7	I för- läggn. 16/7	Utskr. före 16/7	I för- läggn. 16/7	Utskr. före 16/7	I för- läggn. 16/7	Utskr. före 16/7	I för- läggn. 16/7
12—13 mån.	—	—	—	1 (1)	—	—	1	—	—	—	1	1 (1)
11—12 »	—	—	1	—	1	—	1	1	—	—	3	1
10—11 »	—	—	—	2 (1)	—	—	2	1	1	—	3	3 (1)
9—10 »	—	—	—	1 (1)	1	—	1	1	1	1	3	3 (1)
8—9 »	—	—	2	—	4	—	—	—	1	—	7	—
7—8 »	—	—	—	—	4	3	2	—	1	1	7	4
6—7 »	1	3 (3)	2	8 (4)	6	4	1	1 (1)	3	1	13	17 (8)
5—6 »	1	—	3 (1)	6 (5)	4	2	4	—	6	—	18 (1)	8 (5)
4—5 »	—	4 (4)	2	4 (4)	15	3	5	7 (7)	11	1	33	19 (15)
3—4 »	1	—	3 (1)	8 (4)	10	—	3	6 (5)	13	4	30 (1)	18 (9)
2—3 »	2	—	3 (1)	—	15	1	8	1	11	7	39 (1)	9
1—2 »	3	—	2 (1)	—	21	—	12 (3)	—	11	—	49 (4)	—
mindre än en månad	2	—	2	—	7	—	1	—	—	—	12	—
Summa	10	7 (7)	20 (4)	30 (20)	88	13	41 (3)	18 (13)	59	15	218 (7)	83 (40)

litiskt verksamma med 17. Av de ovan angivna internerna, som ännu kvarhållas i förläggning, har endast en varit omhändertagen mer än ett år. Enligt Kungl. Maj:ts beslut får denne numera frigivas av socialstyrelsen. Av särskild anledning har detta dock ännu icke ansetts böra ske.

Av de utlänningar, som omhändertagits i förläggning före den 1 maj 1942, kvarhölls den 15 juli 1943 14. Sex av dessa hade då varit berövade friheten mellan 3 och 3 1/2 år, de övriga 1—3 år. Genom beslut den 30 juni 1943 har emellertid Kungl. Maj:t förordnat, att 12 av dessa utlänningar skola utskrivas från förläggning och försättas på fri fot före den 15 augusti 1943. De övriga 2 äro av sådan sinnesbeskaffenhet, att de icke kunna taga hand om sig själva och de vistas för närvarande på vårdanstalt.

Vad därefter angår den andra, vid sidan av omhändertagande i förläggning, förekommande formen av frihetsberövande åtgärd mot utlämning, nämligen *utlämnings tagande i förvar*, återfinnas flertalet bestämmelser härom i 1937 års utlämningslag.

Enligt utlämningslagen må utlämning tagas i förvar av länsstyrelse eller polismyndighet. Meddelas sådant beslut av polismyndighet, skall detta genast anmälas för länsstyrelsen. Anser länsstyrelsen behov föreligga att kvarhålla utlämningen i förvar utöver två månader, skall frågan därom underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Polismyndighet äger enligt utlänningslagen taga utlänniug i förvar i avbidan på beslut om hans avvisning från riket eller i avvaktan på verkställighet av beslut därom. Vidare må polismyndighet meddela sådant förordnande när framställning gjorts om utlännings utvisning eller förpassning ur landet och det skäligen kan befaras att han avviker. Förenämnda bestämmelser återfinnas i 20, 24, 27 och 33 §§ utlänningslagen.

Länsstyrelse må enligt 27, 30, 32 och 38 §§ utlänningslagen taga utlänniug i förvar i avbidan på beslut om hans utvisning eller förpassning ur riket eller på verkställighet av beslut därom.

I kungörelse den 26 november 1937, nr 912, med föreskrifter i anledning av utlänningslagen finnes ett stadgande om befogenhet för polismyndighet att i särskilt fall taga utlänniug i förvar. Enligt denna kungörelse äger länsstyrelse, då beslut meddelats om utlännings utvisning ur riket, meddela erforderliga föreskrifter rörande hans avresa ur landet. Ställer sig utlänniugen icke dessa föreskrifter till efter rättelse, må polismyndighet enligt 52 § taga utlänniugen i förvar.

Bestämmelserna om utlännings tagande i förvar ha efter krigsutbrottet kompletterats med särskilda föreskrifter för vissa fall. Så har, i samband med införandet av den särskilda formen för utlännings berövande av friheten genom hans omhändertagande i förläggning, i 12 § förenämnda kungörelse den 1 september 1939 stadgats, att länsstyrelse äger taga utlänniug i förvar i avbidan på beslut av socialstyrelsen om hans omhändertagande i förläggning. I denna paragraf har även socialstyrelsen medgivits rätt att i särskilt fall förordna om utlännings tagande i förvar, nämligen då han är omhändertagen i förläggning. Även enligt dessa bestämmelser gäller, att förvaringen icke utan Kungl. Maj:ts medgivande må avse längre tid än två månader.

Slutligen har Kungl. Maj:t i ämbetsskrivelse den 27 februari 1942 föreskrivit, att utlänniug som vistas inom område där han icke äger uppehålla sig skall, därest ej särskilda skäl till annat föranleda, tagas i förvar i avbidan på beslut från socialstyrelsen huru med honom skall förfaras.

De efter krigsutbrottet meddelade särskilda föreskrifterna om utlännings tagande i förvar ha meddelats med stöd av det inledningsvis berörda, i 54 § utlänningslagen intagna stadgandet om rätt för Kungl. Maj:t att vid krigsfara eller eljest under särskilda förhållanden meddela de särskilda bestämmelser som må finnas nödiga med avseende å utlännings rätt att inkomma eller uppehålla sig i riket eller att vistas å viss ort inom riket samt att i fråga om utlännings avvisning, förpassning ur riket eller utvisning förordna efter omständigheterna. Kungl. Maj:t har i vissa fall även direkt förordnat om utlännings hållande i förvar i avbidan på verkställighet av beslut om hans avlägsnande ur landet.

Utlänniug, som tages i förvar, intages i allmänhet i fångvårdsanstalt.

Såsom av den nu lämnade redogörelsen för bestämmelserna om utlännings tagande i förvar framgår, är förvaring i de flesta fall en åtgärd av rent

provisorisk natur. Förvarstiden är då i regel av kort varaktighet. Emellertid förekommer det, att Kungl. Maj:t medgiver förlängning av förvarstiden så att denna överstiger två månader. Detta har hittills skett av tre väsentligt olika anledningar. En av dessa är, att fråga om utlännings avlägsnande ur riket icke hunnit slutligen avgöras eller att verkställigheten av sådant beslut blivit fördröjd på grund av att utläningen icke erhållit inresetillstånd till land, dit han skall befordras. Här är således fråga om en förlängning av giltighetstiden för den provisoriska åtgärden. En annan anledning till förvaring för längre tid kan vara, att socialstyrelsen såsom en disciplinär åtgärd förordnat om tagande i förvar av utläning som är omhändertagen för vistelse i förläggning, och tvåmånaderstiden icke anses tillräcklig. Slutligen förekommer förvaring för längre tid i sådant fall då utlännings omhändertagande i förläggning eller övervakande i annan ordning icke anses tillfyllest av hänsyn till statens säkerhet. Förvaringen är således i detta fall en särskild form för övervakande av utläning under hans uppehåll här i landet. Denna övervakningsform har tillgripits endast i ett relativt ringa antal fall.

Förordnande om utlännings hållande i förvar för längre tid såsom en särskild övervakningsform må, som förut nämnts, endast meddelas av Kungl. Maj:t. Förordnandet meddelas alltid i samband med eller i omedelbar anslutning till beslut om utlännings avlägsnande ur riket, och förordnandet om förvaringen grundas på den utredning som förebragts rörande behovet av utlännings utvisning eller förpassning ur landet.

Beträffande tillämpningen av bestämmelserna om utlännings tagande i förvar må följande uppgifter lämnas.

Första lagutskottet vid 1943 års riksdag införskaffade uppgifter från länsstyrelserna om antalet utläningar som i början av mars 1943 höllos i förvar annorstädes än i statens fångvårdsanstalter. Av de inkomna svaren framgår, att sammanlagda antalet sådana utläningar var 43. 20 av dessa, vilka varit omhändertagna å Långmora och Smedsbo utlänningsförläggningar, hade tagits i förvar i Stockholms stads rannsakningsfängelse på grund av misstanke om illegal verksamhet å förläggningarna. Vid samma tid höllos 82 utläningar i förvar i statens fångvårdsanstalter. Om man bortser från de förenämnda 20 som tagits i förvar av särskild anledning, höllos alltså sammanlagt 105 utläningar i förvar i början av mars 1943. Beträffande 20 av dessa hade Kungl. Maj:t medgivit, att förvaringen fick avse längre tid än två månader.

För senare tidpunkt har statistik, vid vars åstadkommande i fråga om de i provisoriskt förvar tagna ett flertal myndigheter måst medverka, ansetts böra införskaffas endast i fråga om utläningar, som hållits i förvar för längre tid än två månader. Den 15 juli 1943 var antalet sådana utläningar 36. Den tid dessa utläningar varit berövade friheten framgår av följande uppställning.

Berövade friheten	Antal	Berövade friheten	Antal
3—3 ¹ / ₂ år	8	5—6 mån.	2
1—2 »	5	4—5 »	5
1/2—1 »	8	3—4 »	5
		2—3 »	3
		Summa	36

Av de 13 utlänningar, som den 15 juli 1943 höllos i förvar och varit berövade friheten mer än ett år, har Kungl. Maj:t genom beslut den 30 juni 1943 förordnat, att 10 skola försättas på fri fot före den 15 augusti 1943. Av de återstående 3 är en av sådan sinnesbeskaffenhet, att han icke kan taga hand om sig själv. Denne skall överföras till särskild vårdanstalt. De två övriga, vilka varit berövade friheten något mer än ett år, hava på grund av visat indisciplinärt uppträdande ännu icke ansetts böra få vistas på fri fot.

[B. Förslag till ändrade bestämmelser om frihetsberövande åtgärder mot utlänningar.

I den förutnämnda motionen vid årets riksdag om ändrade bestämmelser angående utlännings tagande eller kvarhållande i fängsligt förvar framhålls, att enligt gällande bestämmelser beslut kan meddelas om utlännings berövande av friheten för längre eller kortare tid utan att han får tillfälle att föra sin talan på det sätt som tillförsäkrats varje för brott åtalad person. Motionärerna uttala, att rättssäkerheten kräver att ökade garantier skapas för en allsidig och rättvis prövning av sådana frågor. En utväg anges i motionen vara, att införa ett domstolsförfarande, i analogi med vad som gäller vid utlämning av för brott anklagade, som betingelse för beslut om fängsligt förvar utöver viss kortare tid. Utlänningen skulle därigenom få tillfälle att framföra sina synpunkter och bevaka sina intressen i samma former som för brott åtalade personer. Domstolen borde lämpligen efter slutad handläggning avgiva yttrande angående det av administrativ myndighet väckta spörsmålet om fängsligt förvar av utlänningen.

Det i motionen framförda förslaget har avstyrkts av de flesta av de myndigheter, vars yttrande över förslaget inhämtats av första lagutskottet.

Socialstyrelsen och *utlänningsnämnden* hava bland annat anfört följande.

Enligt motionärernas mening bör utlännings hållande i förvar under längre tid föregås av förhandling inför och yttrande av domstol. Ehuru socialstyrelsen och nämnden till fullo behärta de synpunkter, som ligga till grund för motionen, torde dock starkt kunna ifrågasättas, huruvida ett sådant förfarande är lämpligt eller ens möjligt utan en väsentlig omarbetning av andra delar av gällande utlänningslagstiftning.

I detta hänseende må först framhållas, att domstolarnas befattning med ifrågavarande ärenden enligt motionen skulle vara begränsad till frågan, huruvida utlänningen i avbidan på verkställighet av redan i annan ordning fattat beslut om hans avlägsnande ur riket må hållas i förvar. De förhållanden, som ligga till grund för sistnämnda beslut, skulle däremot vara undandragna domstolens behandling. I allmänhet torde dock dessa förhållanden vara av

avgörande betydelse även för frågan om de säkerhetsåtgärder, som äro påkallade i avbidan på utlännings avlägsnande ur riket; i regel meddelas nu beslutet om tagande i förvar i samband med ett avvisnings-, förpassnings- eller utvisningsbeslut. Tydligt är, att — därest överhuvud taget domstolsförhandling anses påkallad — behovet av dylik förhandling gör sig gällande med minst samma styrka i fråga om den utredning, som ligger till grund för avvisnings-, förpassnings- eller utvisningsbeslutet. En jämförelse med den i motionen åberopade lagstiftningen om utlämning av förbrytare visar ock, att den utredning, som enligt nämnda lagstiftning i vissa fall skall äga rum inför domstol, avser förhållanden, som äro av betydelse för utlämningsbeslutet. Ett domstolsförfarande, som allenast skulle avse omständigheter av betydelse för utlännings tagande i förvar torde i allmänhet icke vara påkallat av något vanligt utredningsbehov. De allmänna säkerhetssynpunkter, som i detta hänseende påkalla beaktande, äro ock av den skiftande karaktär, att det kan starkt ifrågasättas, huruvida de lämpa sig för domstolsbehandling. I detta sammanhang må erinras att den rannsaking, som äger rum i mål om utlämning av förbrytare, avser vissa i lagen noggrant angivna omständigheter. Ur såväl principiell som praktisk synpunkt tala starka skäl för en enhetlig behandling av så nära liggande frågor som å ena sidan den om avlägsnande ur riket av en utlämning, som aldrig ägt eller ock på grund av sitt förhållande förlorat sin rätt till vistelse här i riket, och å andra sidan den om de säkerhetsåtgärder, som påkallas mot en sådan utlämning på den grund, att beslutet om hans avlägsnande icke kan verkställas.

Även om socialstyrelsen och nämnden alltså icke som allmän regel kunna förorda att särskilt frågor om utlännings hållande i förvar skola göras till föremål för behandling vid domstol, kan icke bestridas, att vissa fall kunna förekomma, då behov föreligger av en mera allsidig och uttömmande utredning än den som i regel kan åvägbringas i ett helt administrativt förfarande; möjlighet skulle därvid öppnas att höra vittnen på ed. Då anledning till beslut om en utlännings avlägsnande ur riket eller tagande i förvar beror av viss gärning, som utlämningen förmenas ha begått under sin vistelse här i riket och ovisshet råder om de faktiska förhållandena, skulle i vissa fall en utredning vid domstol med de större garantier, som domstolsförfarandet erbjuder, kunna tänkas vara till fördel och leda till ett säkrare resultat. Det nyss sagda gäller emellertid såväl frågan om utlännings avlägsnande ur riket som den om hans tagande i förvar. En utväg vore att för sådana, helt visst sällsynta fall, medge rätt för den beslutande administrativa myndigheten — i allmänhet Kungl. Maj:t i statsrådet — att hänskjuta till domstol att utreda vissa närmare angivna faktiska omständigheter, som äro av betydelse för frågans avgörande. Vid sådan domstolsbehandling skulle de processuella regler, som gälla för brottmålsförfarandet i allmänhet, vinna tillämpning.

Vid bedömande huruvida ett domstolsförfarande är lämpligt för behandlingen av nu antydda frågor må till sist framhållas, att det ingripande, som äger rum mot utlämningar, ej avser att utgöra reaktion mot en brottslig eller ens under mera normala förhållanden i och för sig klandervärd handling, utan uteslutande har till ändamål att säkerställa samhällets eget skyddsintresse och förebygga fara för en, ej minst i nuvarande situation, för samhället skadlig verksamhet. Ett ingripande kan alltså vara påkallat och är ur samhällets synpunkt även önskvärt redan innan den befarade verksamheten kommit till stånd; ett ingripande som sker först därefter är ofta förfelat. Det ligger i sakens natur, att en utredning, som avser ej en viss gärning utan allenast förhandenvaron av en viss fara, måste vara förenad med stora svårigheter och att ej samma krav kunna uppställas å bevisningen som i ett

brottmålsförfarande. Härtill kommer, att vid dessa ärendens avgörande skyndsamhet ofta är av största vikt. Ett obligatoriskt domstolsförfarande skulle avsevärt försena dessa ärendens handläggning och avgörande. I detta sammanhang må ock framhållas, att man ej kan bortse från en sådan utveckling av krigshändelserna, att nya stora flyktingskaror komma att söka sig till vårt land — ett exempel på en dylik utveckling har erbjudits i Schweiz under sista året — samt att för bemästrande av de svårigheter, som då möta, skärpta och i viss mån mera summariska åtgärder i fråga om utlänningars tagande i förvar kunna bliva en tvingande nödvändighet.

Då socialstyrelsen och utlänningsnämnden, såsom framgår av det ovan anförda, anse sig icke kunna biträda det i motionen framförda förslaget, får styrelsen och nämnden emellertid samtidigt framföra den uppfattningen, att i förvar tills vidare hållna utlänningar, vilka ju tagits i förvar icke på grund av begånget brott utan såsom en säkerhetsåtgärd, måtte beredas sådana försvarsformer, som överensstämma med humanitära krav och icke innebära större olägenhet för utlänningen än som nödvändiggöres av syftet med den mot honom vidtagna säkerhetsåtgärden.

Chefen för försvarsstaben har i anledning av motionen gjort följande uttalande.

Huruvida det nuvarande, rent administrativa förfarandet medför, att ifrågakarande ärenden icke få den allsidiga utredning och belysning som omständigheterna påkalla, undandraget sig i viss mån försvarsstabens bedömande. Det synes emellertid vara anledning att antaga, att de förhållanden, vilka sammanhänga med vederbörande utlänning, kunna komma att bliva ännu mer fullständigt klarlagda genom en utredning vid domstol i den för brottmål gällande ordningen. Ur försvarsstabens synpunkt torde sålunda i princip icke något vara att erinra mot den i motionen framförda tanken. Jag utgår därvid ifrån såsom självklart, att den ifrågasatta lagstiftningen icke får verka i den riktningen, att önskemålen att skydda försvarsväsendet mot underrättelsetjänst och skadegörelse av utlänningar icke bli tillgodosedda.

Av motionen framgår icke, huru det praktiska utformandet av förslaget är tänkt. Jag saknar sålunda anledning att ingå på något närmare bedömande i denna del. Det oaktat vill jag i detta sammanhang såsom ett bestämt önskemål framhålla, att i ett eventuellt domstolsförfarande försvarsstaben bör genom en vid domstolen närvarande befattningshavare få framlägga de synpunkter, som av hänsyn till militära intressen böra läggas på den under prövning varande frågan.

Säkerhetschefen har, efter en redogörelse för gällande bestämmelser, anført följande.

Ur allmänna säkerhetstjänstens synpunkt är det givetvis av utomordentlig betydelse att den nuvarande rätten för ovannämnda myndigheter att omedelbart förvissa sig om en ur säkerhetssynpunkt opålitlig utlännings person för ett provisoriskt hållande i förvar i och för närmare utredning och prövning av frågan huruvida ett beslut om utlännings avlägsnande ur riket bör meddelas eller ej, bibehålles i hela sin utsträckning.

Delade meningar om nödvändigheten av en dylik befogenhet torde för övrigt knappast råda och någon ändring av här gällande regler har ej heller såsom ovan framhållits föreslagits av motionärerna.

Därest det emellertid i fråga om ett mera stadigvarande hållande i förvar av utlänningar — beträffande vilka föreligger beslut om deras avlägsnande ur riket eller vilka tidigare varit omhändertagna i förläggning — anses

ur rättssäkerhetens intresse föreligga behov av en prövning efter i viss mån andra normer än de nu gällande har allmänna säkerhetstjänsten givetvis icke något att erinra mot införandet av de förändringar i nuvarande lagstiftning som för vinnande av det avsedda ändamålet må anses påkallade. Jag anser mig dock böra i korthet framföra några synpunkter på frågan, vilka enligt min uppfattning starkt tala för att det föreslagna domstolsförfarandet icke synes kunna anses vara av behovet påkallat i rättssäkerhetens eller humanitetens intresse.

De administrativa myndigheter, som äga att slutgiltigt besluta om utlännings tagande i förvar, utgöras — förutom av Kungl. Maj:t — av socialstyrelsen och länsstyrelserna.

Socialstyrelsen är ju det centrala statsorganet beträffande utlänningsfrågor och torde kunna förutsättas äga en ingående kännedom dels om flyktingsproblemet i dess helhet och dels om varje här i landet vistande utlännings, beträffande vilka samtliga utförliga uppgifter av skilda slag finnas samlade i ett inom socialstyrelsen befintligt vidlyftigt register. Med hänsyn bland annat till socialstyrelsens huvuduppgift — handläggandet av allmänsociala frågor — torde det knappast vara att befara att styrelsen vid prövning av frågan huruvida rikets säkerhet kan anses kräva att en utlännings tages i förvar uraktlåter att taga skäligen hänsyn till de humanitära kraven utan noggrant prövar dessas berättigande gentemot säkerhetskraven.

Beträffande länsstyrelserna åter torde måhända från vissa håll vilja göras gällande att dessa vid prövning av hithörande frågor ej taga tillbörliga humanitära hänsyn utan i egenskap av högsta polismyndighet låta de polisiära synpunkterna om största möjliga preventiva säkerhet taga överhanden. Här emot må anföras att ifrågavarande ärenden handläggas av länsstyrelsernas civila tjänstemän, vilka ej äro i polisställning, samt att avgörandet i frågan som regel torde träffas av vederbörande länschef, d. v. s. överståthållaren och landshövdingarna. Det torde i detta sammanhang ej kunna bortses från att länsstyrelserna enligt olika författningar ha sig anförtrodda en synnerligen långt gående rätt att ingripa i vissa svenska medborgares personliga frihet utan att dessa begått något brott och att ett ingripande i dessa fall i likhet med frågan om utlännings tagande i förvar får anses ha sin grund i huvudsakligen preventivt syfte. Jag vill härvidlag nämna lösdrivare, alkoholister samt försumliga familjeförsörjare och barnafäder, vilka kunna berövas friheten för bestämd eller obestämd tid av kortare eller längre varaktighet. I dessa fall torde emellertid den av ett eventuellt frihetsberövande berörde städse hava möjlighet att bli hörd inför länsstyrelsen ehuru detta med undantag för lösdrivare långt ifrån alltid torde förekomma. En föreskrift att utlännings, beträffande vilken föreligger ett beslut om hans avlägsnande ur riket eller vilken tidigare varit omhändertagen i förläggning, skall äga rätt att påkalla förhör inför länsstyrelse innan beslut meddelas om ett mera stadigvarande hållande i förvar bör emellertid måhända lämpligen kunna införas i utlänningsförfattningarna.

Sist och icke minst må beträffande länsstyrelsernas handläggning av frågan om utlännings hållande i förvar påpekas, att utlänningsförfattningarna redan innehålla en säkerhetsventil i ändamål att förhindra att en utlännings på enbart en länsstyrelses beslut hålles i förvar en längre tid. Såsom ovan nämnts åligger det nämligen länsstyrelse att hänskjuta frågan om utlännings hållande i förvar till Kungl. Maj:ts prövning därest förvarshållandet anses böra fortgå över två månader. Möjligen kunde denna tid tänkas sänkt till en månad.

I ovanstående har räknats med att ett av socialstyrelsen med stöd av kungörelsen den 1 september 1939 meddelat beslut om utlännings omhändertagande i förläggning icke innefattas av motionen. Skulle så emellertid vara fallet torde vad ovan sagts angående socialstyrelsens rätt att taga eller kvarhålla utlännning i förvar i tillämpliga delar kunna åberopas även beträffande ett beslut om omhändertagande i förläggning.

Slutligen synes mig i detta sammanhang lämpligt att framhålla behovet av att i utlänningsförfattningarna närmare anges vad begreppet 'tagande i förvar' rätteligen skall innebära och hur ett förvarande skall verkställas. En sådan föreskrift skulle säkerligen även vara ägnad att verka i det av motionärerna avsedda syftet genom att borttaga den karaktär av straff, som förvarstagandet — vilket i praktiken i allmänhet sker genom utlännings insättande i fångvårdsanstalt — för närvarande mestadels kan synas innebära.

Överståthållarämbetet har givit uttryck åt den uppfattningen att administrativ myndighet fortfarande borde ensam äga besluta i hithörande frågor, samt därvid anfört följande.

Med hänsyn till att bestämmelserna om tagande i förvar av utlännning äro tillkomna som en skyddsåtgärd i samhällets intresse, är det självfallet, att ett ingripande måste kunna ske snabbt. En förutsättning härför är, att ett provisoriskt omhändertagande av utlännning beslutas av administrativ myndighet. Härutinnan synas motionärerna ej heller hava ifrågasatt ändring. Det är likaledes självfallet, att reglerna om utlännings tagande i förvar, skola hava sådant innehåll, att största möjliga garanti skapas för trygghet mot godtycke. Sett ur dessa synpunkter är det naturligt, att tanken på ett domstolsförfarande framkommit.

Emellertid synes, med hänsyn till ärendenas natur, alltjämt föreligga anledning att bibehålla det administrativa förfarandet. Vid handläggningen av förevarande ärenden är det nämligen mindre fråga om en rättstillämpning, varför domstolarna äga den bästa förutsättningen, utan snarare om ett skydd mot utlännningar, som göra sig skyldiga till ett handlande i strid med statens intressen.

Enligt gällande författningsbestämmelser har socialstyrelsen att fatta beslut beträffande ifrågasatt förpassning av utlännningar samt avvísning av sådana utlännningar, som äro politiska flyktingar, medan utvisningsbeslut meddelas av länsstyrelsen respektive överståthållarämbetet samt i vissa fall av Konungen. Genom besvär över länsstyrelses respektive överståthållarämbetets beslut om utvisning kommer frågan under Konungens prövning. Över beslut om förpassning eller avvísning kunna jämväl i vissa fall besvär anföras hos Konungen. Den slutliga prövningen av nämnda utlänningsärenden åvilas sålunda antingen socialstyrelsen eller Konungen, varvid samtliga omständigheter, som inverka å frågans bedömning, kunna tagas under övervägande och större enhetlighet i tillämpningen torde kunna påräknas, än om det slutliga avgörandet låge å ett flertal domstolar.

Bestämmelsen i gällande utlänningsförfattningar, att administrativ myndighet äger besluta om utlännings tagande och hållande i förvar, innebär uttryck för en princip, som ej är främmande för den svenska rättens ståndpunkt beträffande svensk medborgare. Enligt exempelvis alkoholistlagen äger sålunda administrativ myndighet beröva den, å vilken lagen är tillämplig, hans personliga frihet. Om kvarhållande å och utskrivning från allmän alkoholistanstalt beslutar anstaltens styrelse eller socialstyrelsen. Ur principiell synpunkt synes den föreslagna ändringen därför icke vara erforderlig. Om den genomföres, skulle utlännings rätt skyddas genom bestämmelser, som

ginge längre än vad som gäller i fråga om svensk medborgare inom jämförbara rättsområden.

En annan sak är däremot, om man vill förlägga själva utredningen till domstolarna och därigenom skapa garantier för en ökad trygghet i fråga om utredningsmaterialets fullständighet. Huruvida i detta hänseende föreligger ett behov av ändrade bestämmelser undandraget sig överståthållarämbetets bedömning i vad avser förhållandena annorstädes än i Stockholm. Här förekomma åtskilliga fall, då utlännning tages i förvar av polismyndigheten. De polisrapporter, som insänts till överståthållarämbetet i anledning av polismyndighetens förut berörda underrättelseplikt, hava städe innefattat utförlig redogörelse för de föreliggande omständigheterna, varvid vederbörande utlännings egna uppgifter synas hava blivit föremål för noggranna anteckningar. De verkställda utredningarna hava över huvud varit sådana, att överståthållarämbetet, utan att behöva infordra någon komplettering av de i polisrapporten antecknade uppgifterna, kunnat taga ståndpunkt i ärendet. På grund av det sätt, varå utredning här städe sker, hyser överståthållarämbetet den uppfattningen, att den enskilde utlännings berättigade intresse av fullständighet i utredningen bliva tillfredsställande tillgodosett vid de i Stockholm hållna polisförhören. Riktigheten härav har överståthållarämbetet till yttermera visso fått bekräftad vid förhör, som hållits inför ämbetet med utlännning till följd av framställning från polismyndigheten härstädes om utvisning.

Överståthållarämbetets uppfattning, att den garanti för utlänningsarnas rättssäkerhet, som det nuvarande systemet innebär, är tillfredsställande, delas av *länsstyrelserna i Värmlands och Norrbottens län*.

C. De sakkunnigas uttalande.

Den i och för sig svårlösta flyktingfrågan medförde, såsom inledningsvis nämndes, efter krigsutbrottet nya problem för vårt land. Det är därför naturligt, att de bestämmelser, som tidigare gällde om utlänningskontrollen, visade sig otillräckliga för lösandet av de spörsmål, som uppkommo genom det ökade antalet flyktingar samt av det svåra utrikespolitiska läge, vari riket kom genom krigshändelserna. Det blev erforderligt att införa nya och i olika avseenden skärpta bestämmelser om utlänningsarnas övervakande. Dessa bestämmelser infördes successivt allt efter som förhållandena det påkallade, och de ha även varit föremål för upprepade ändringar.

Bland de utlänningar, som efter krigsutbrottet eller tidigare inkommit till Sverige såsom politiska flyktingar från andra länder, finnas helt naturligt många, vilkas härvaro icke är önskvärd. På grund av krigshändelsernas utveckling har det med asylrättsprincipens upprätthållande varit omöjligt att verkställa meddelat utvisnings-, förpassnings- eller avvisningsbeslut. Åtgärder ha därför måst vidtagas för sådana utlänningsarnas övervakande under uppehållet här i riket. Enligt utlänningslagen kan sådant övervakande ske genom att utlänningsen ålägges särskild anmälningsplikt, anvisas särskild uppehållsort, ställes under uppsikt av polismyndighet eller, i svårare fall, tages i förvar. I de fall, där utlännings vistelse på fri fot icke ansetts tillräddig av fara för att han skall begå någon handling som kan vara skadlig

för riket, var enligt utlänningslagen hans hållande i förvar, d. v. s. insättande i fångvårds- eller liknande anstalt, den enda möjligheten. Sådan åtgärd har också såsom framgår av den tidigare redogörelsen tillgripits i viss utsträckning även då fråga ej varit om ett allenast provisoriskt frihetsberövande. En sådan åtgärd har dock ansetts alltför rigorös i fråga om flertalet av de utlänningar, vilkas vistelse på fri fot icke ansetts tillräddig. Ett särskilt system för sådana utlänningsars övervakande har därför genomförts med stöd av den Kungl. Maj:t i 54 § utlänningslagen givna fullmakten. Systemet innebär att utlämning kan omhändertagas för vistelse i av socialstyrelsen anordnad förläggning.

Av den tidigare redogörelsen framgår att frihetsberövande åtgärder mot flyktingar vidtagits endast i ringa utsträckning. Av de omkring 22,000 flyktingar, som för närvarande vistas i Sverige, voro den 1 juli 1943 cirka 270 i förvar eller omhändertagna i förläggning. Av förvarsfallen äro en del endast provisoriskt omhändertagna i avbidan på beslut om det vidare förfarandet med dem och av förläggningfallen är ett stort antal intagna endast på kortare tid.

Såsom första lagutskottet vid 1942 års riksdag framhållit är det önskvärt att utöver vad redan är förhållandet huvudgrunderna för utlänningsberövande av friheten finnas reglerade i lag. Även med denna uppfattning kan man dock icke bortse från att behov kan föreligga av rörligare regler än de genom lag fastställda och att alltså utlänningslagen även i framtiden måste ha en motsvarighet till fullmaktsbestämmelserna i 54 §. Särskilt i nuvarande läge måste man, såsom socialstyrelsen och utlänningsnämnden uttalat, räkna med en sådan utveckling av krigshändelserna, att nya stora flyktingskaror komma att söka sig till vårt land samt att, för bemästrandet av de svårigheter som då möta, skärpta och i viss mån mera summariska frihetsberövande åtgärder mot utlämningar måhända bliva en tvingande nödvändighet. Behov kan alltså hastigt uppkomma att omedelbart genomföra erforderliga förändringar. Frågan om att utöver vad redan skett huvudgrunderna för utlänningsberövande av friheten skola upptagas i lag fordrar därjämte ingående överläggningar. De sakkunniga anse sig icke redan i det nu aktuella skedet av utredningsarbetet, som avser uppgifter av mera skyndsamt natur, böra upptaga denna fråga till slutlig behandling. Dock torde av rent formella skäl den ändringen nu kunna ifrågasättas i 54 § utlänningslagen, att däri uttryckligen anges att Kungl. Maj:ts befogenhet att under krigsförhållanden meddela kompletterande föreskrifter till utlänningslagen även avser utlännings tagande i förvar eller omhändertagande i förläggning.

Prövningen av behovet att beröva en utlämning friheten grundar sig på ett bedömande av faran av hans vistelse på fri fot här i riket. Detta bedömande är i många fall mycket svårt. Å ena sidan bör gälla, att av hänsyn till rikets intresse och statens säkerhet onödiga risker icke tagas, men å andra sidan bör av humanitära skäl och av hänsyn till utlämningens personliga intresse en åtgärd av detta allvarliga slag om möjligt undvikas. En-

ligt de nu gällande bestämmelserna skola frihetsberövande åtgärder mot utlänningar, där det icke är fråga om sådan åtgärd av rent provisorisk natur, prövas av Kunql. Maj:t eller av socialstyrelsen efter utlänningsnämndens hörande. Innan utlänningen berövas friheten, verkställs utredning av polismyndighet om de omständigheter, som anses böra föranleda omhändertagandet. Personer som kunna lämna upplysningar om dessa omständigheter eller om utlänningens personliga förhållanden bliva även i regel hörda. Emellertid kan icke förnekas, att under särskilda förhållanden ingripanden med hänsyn till statens säkerhetskrav anses böra ske även på tämligen vaga indicier. Såväl i dessa som i andra fall kan ett felbedömande av omständigheterna förekomma. Ökade garantier häremot äro — utan förminskning av de beslutande myndigheternas möjligheter att, då anledning därtill förekommer, meddela förordnande om utlännings omhändertagande — önskvärda.

Den förutnämnda motionen anvisade såsom en möjlighet att vinna sådana garantier att utlänning skulle, därest det ifrågasattes att friheten skulle berövas honom och fråga ej vore om allenast en provisorisk åtgärd, beredas tillfälle att inför domstol framföra sina synpunkter och bevaka sina intressen i samma former som för brott åtalade personer. Domstolen skulle efter slutad handläggning avgiva yttrande angående det av administrativ myndighet väckta spörsmålet om utlänningens omhändertagande. Det i motionen väckta förslaget om domstolsprövning har i så gott som samtliga de avgivna yttrandena avstyrkts. Sålunda har framhållits att det vid handläggning av dylika ärenden mindre vore fråga om en rättstillämpning, för vilken uppgift domstolarna ägde den bästa förutsättningen, utan snarare om ett skydd mot utlänningar, som göra sig skyldiga till ett handlande mot statens intresse. Att administrativ myndighet ägde besluta om frihetsberövande åtgärd mot utlänning innebure icke någon princip, som vore främmande för den svenska rättens ståndpunkt beträffande svensk medborgare. Enligt vissa lagar ägde sålunda administrativ myndighet beröva den, å vilken lagen vore tillämplig, hans personliga frihet och om kvarhållande av den omhändertagne beslutade administrativ myndighet. Ur principiell synpunkt syntes den föreslagna ändringen därför icke vara erforderlig. Om den genomfördes, skulle man snarare kunna säga att utlännings rätt skyddades genom bestämmelser som gingo längre än vad som gällde i fråga om svensk medborgare inom närliggande rättsområden. Den rannsaking, som enligt den i motionen åberopade lagstiftningen om utlämning av förbrytare äger rum inför domstol i mål om utlämning, avsåge vissa i lagen noggrant angivna omständigheter under det att här vore fråga om ett mera allmänt bedömande huruvida en här icke önskvärd utlänning med hänsyn till statens intresse borde omhändertagas.

De skäl, som sålunda av olika myndigheter anförts mot motionen, torde rikta sig särskilt mot förslaget att domstolen i dylika ärenden icke endast skulle verkställa utredningen utan även efter prövning av frågan avgiva yttrande huruvida utlänningen borde omhändertagas. Det kan ej heller förnekas att, såsom även framhållits i yttranden, de allmänna säkerhetssyn-

punkter, som i detta hänseende påkalla beaktande, äro av den skiftande karaktär, att betänkligheter kunna yppas mot att sådana frihetsberövande åtgärder mot utlänningar varom nu är fråga göras beroende av domstols prövning.

Till grund för de administrativa myndigheternas prövning av frågan om frihetsberövande åtgärder mot utlänning ligger såsom nämnts polisutredning av relativt ingående art. Uppenbart är emellertid att fall kunna förekomma, då behov föreligger av en mera allsidig och uttömmande utredning än den som i regel kan åvägabringas vid en utredning i administrativ ordning. Sålunda kan behov föreligga att för utredning rörande viss fråga eller vissa omständigheter höra vittnen på ed. I de lagar där administrativ myndighet medgivits rätt att beröva svensk medborgare hans personliga frihet finnes i regel möjlighet för myndigheten att, där så erfordras, genom vittnesförhör inför domstol vinna utredning rörande viss omständighet som är av betydelse för frågans avgörande. Så är fallet enligt 22 § lagen den 12 juni 1931 om behandling av alkoholister, 75 § lagen den 14 juni 1918 om fattigvården, 26 § lagen den 6 juni 1924 om samhällets barnavård m. m. samt 38 § sinnessjuklagen den 19 september 1929. Även då det gäller frihetsberövande av utlänning enligt utlänningslagen eller med stöd därav utfärdad författning synes, såsom socialstyrelsen och utlänningsnämnden förordat i sitt yttrande, en möjlighet att vinna domstolsutredning av denna art böra stå till buds. De ärenden, däri sådan domstolsutredning kan vara erforderlig, synas regelmässigt vara av sådan natur, att de böra överlämnas till avgörande av Kungl. Maj:t. Det torde därför vara tillräckligt om befogenhet att föranstalta om utredning vid domstol förbehålles Kungl. Maj:t. Den nu förordade utredningsmöjligheten bör, såsom socialstyrelsen och utlänningsnämnden även framhållit, kunna avse jämväl andra frågor rörande utlänningsars behandling än berövande av friheten, såsom t. ex. utvisning eller förpassning. De synpunkter som tidigare anförts mot en reglering i lag av hithörande spörsmål ha icke tillämpning å den nu föreslagna anordningen, som ej är beroende av växlingar i flyktingfrågan. De sakkunniga ha därför föreslagit tillägg till utlänningslagen av innebörd att, om Kungl. Maj:t i ärende rörande behandling av utlänning enligt lagen eller med stöd därav utfärdad författning finner att utredning vid domstol erfordras rörande viss omständighet, som är av betydelse för avgörandet, Kungl. Maj:t äger förordna om förhör angående sådan omständighet vid den underrätt, som med hänsyn till tid och plats för dess sammanträden prövas lämplig. Beträffande förfarandet vid domstolen böra de processuella regler, som gälla för brottmålsförfarande i allmänhet, vinna tillämpning. Förfarandet bör, liksom fallet är enligt utlänningslagen, vara kontradiktoriskt, i det att å ena sidan lämplig person förordnas att tillvarataga statens intresse och å andra sidan utlänningsberedens tillfälle att närvara och därvid åtnjuta hjälp av advokat.

De anmärkningar som framförts mot det nuvarande förfarandet vid frihetsberövande torde till stor del bottna i den föreställningen, att prövningen

av sådana ärenden är av mera summarisk natur. Denna uppfattning har säkerligen till stor del uppkommit på den grund, att utlänningen ej har rätt att personligen yttra sig i frågan inför auktoritativ myndighet samt därför i vissa fall gör gällande att han icke fått klart för sig grunden till åtgärden. Man kan ej bortse från den uppfattning som sålunda utvecklats sig. Det är under alla förhållanden önskvärt att, i den mån det av praktiska skäl låter sig göra, utlänningens rättsställning i ifrågavarande avseende förbättras. Detta var även det väsentliga syftet med den förutnämnda motionen. De sakkunniga ha därför övervägt möjligheten att vid frihetsberövande bereda utlänningen rätt till förhör med biträdes hjälp även i andra fall än nyss sagts och ha därvid i första hand undersökt möjligheten härför i sådana fall då fråga är om socialstyrelsens förordnande om utlännings omhändertagande i förläggning.

I de förut nämnda lagarna om frihetsberövande åtgärder mot svenska medborgare ha särskilda föreskrifter meddelats om förhörsförfarande inför administrativ myndighet. Även i utlänningslagen finnes föreskrift om sådant förfarande. Enligt 32 och 37 §§ denna lag skall nämligen utlännings, beträffande vilken uppkommit fråga om hans utvisning ur riket, inställas till förhör inför länsstyrelse, därvid utlänningen skall äga åtnjuta biträde av advokat. De sakkunniga anse sig böra förorda att, såsom i motionen åsyftas, även utlännings, beträffande vilken fråga uppkommit om omhändertagande i förläggning genom beslut av socialstyrelsen, i viss utsträckning beredes tillfälle att vid ett förhör inför auktoritativ myndighet yttra sig i ärendet och därvid åtnjuta biträde av advokat.

Beträffande frågan inför vilket organ förhöret bör hållas ha de sakkunniga övervägt huruvida detta bör ske inför domstol. Då domstolarna emellertid sammanträda endast vid vissa tidpunkter, skulle domstolsförhör kunna medföra onödig tidsutdräkt, vilket ej är önskvärt även med hänsyn till utlänningen själv. De sakkunniga ha därför icke funnit sig böra förorda sådant förfarande. Då utlänningsnämnden skall yttra sig i alla de fall, där socialstyrelsen förordnar om utlännings omhändertagande i förläggning, vore det lämpligt om förhöret kunde hållas inför nämnden. Emellertid skulle utlänningsnämndens arbetsbörda härigenom ökas i sådan omfattning, att nämndens natur ändrades, och detta skulle måhända medföra svårigheter att ge nämnden en sådan sammansättning som är önskvärd. Därtill kommer besvär och kostnader för utlännings förande till Stockholm för förhör. Att utlänningsnämnden skulle kunna hålla förhören vid besök i förläggningarna torde i regel icke låta sig göra, bland annat av det skälet, att behov av förhör kan uppkomma vid så olika tidpunkter, att särskilda resor måste företagas för varje förhör. Förhör å förläggningarna skulle även medföra ökade kostnader och svårigheter för anskaffande av lämpligt biträde åt utlänningen. Dessa synpunkter göra sig i stort sett även gällande beräffande möjligheterna att hålla förhören inför socialstyrelsen. De sakkunniga ha därför stannat vid att, i likhet med vad som enligt utlänningslagen gäller om förhör med utlännings i utvisningsärende, låta läns-

styrelsen i det län där utlänningen vistas hålla förhöret. Även i fråga om förfarandet vid förhöret inför länsstyrelsen ha de sakkunniga funnit utlänningslagens föreskrifter om förhör i utvisningsärende böra äga motsvarande tillämpning.

Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen för de fall, som hittills föranlett socialstyrelsen att förordna om utlännings omhändertagande i förläggning, kan det emellertid i vissa fall vara fråga om en provisorisk åtgärd av relativt kort varaktighet. Frihetsberövandet kan således avse endast några månaders omhändertagande för observation och arbetsanskaffning eller vara en disciplinär åtgärd på grund av överträdelse mot utlänningsförfattningarna. Att i sådana fall föranstalta om förhör inför länsstyrelse med utlänningen med advokat som biträde skulle oftast te sig alldeles meningslöst och medföra kostnader för statsverket till ingen nytta. Att låta förhörsförfarandet omfatta även dessa frihetsberövanden för kortare tid skulle även kunna medföra en fara för viss slentrianmässighet i handläggningen, vilket skulle kunna minska värdet av förhöret i sådana ärenden där detta kan vara av betydelse. Även då det är fråga om omhändertagande för längre tid kan i vissa fall ett förhörsförfarande synas onödigt. Detta torde i regel vara fallet beträffande den kriminella delen av förläggningssklientelet. Då det gäller sådan utlännning, som inom de närmast förflutna tre åren inom eller utom riket undergått frihetsstraff och det skäligen kan antagas att han kan komma att här i riket fortsätta sådan brottslig verksamhet, synes anledning i regel saknas att hålla förhör. Skulle i sådant fall den brottsliga verksamheten hava politisk aspekt bör dock förhör hållas.

Är det fråga om kvarhållande för längre tid av utlännning, som ej är kriminell, bör åter förhör hållas. Det gäller då att fastställa en tidsgräns, över vilken en sådan utlännning icke får hållas i förläggning utan att förhör äger rum.

Såsom av den förut lämnade redogörelsen för varaktigheten av förordnanden om utlännings omhändertagande i förläggning framgår, brukar omhändertagande för observation, i disciplinfall och för anskaffande av arbete endast undantagsvis överstiga sex månader. Det kunde då ifrågasättas att förhör skulle hållas när utlänningen varit berövad friheten under sex månader. De sakkunniga, som räkna med att interneringstiden i många av dessa fall kan förkortas, ha emellertid efter överväganden stannat för en tidsbegränsning av fyra månader, varvid även skall medräknas den tid utlänningen må hava hållits i förvar i avbidan på beslut om hans omhändertagande i förläggning. Anser socialstyrelsen redan vid prövning av fråga om utlännings omhändertagande i förläggning att anledning finnes att kvarhålla honom längre tid än fyra månader, skall sålunda socialstyrelsen enligt förslaget låta anställa förhör med honom före ärendets avgörande. Eljest skall förhöret hållas då omständigheterna tala för att frihetsberövandet kommer att räcka över fyra månader. Beträffande de kriminella utlämningarna bör socialstyrelsen dock även om omhändertagandet anses böra vara längre tid än fyra månader äga fritt pröva om behov av förhör föreligger. Bestämmelsen torde

utformas så att den tid förhörsförfarandet kan taga icke inräknas i fyramånaderstiden. Det synes nämligen vara tillräckligt att inom denna tid åtgärd vidtages för förhörs påkallande.

De sakkunniga vilja även förorda, att socialstyrelsen, då förordnande meddelas om utlännings omhändertagande i förläggning, i beslutet angiver den väsentliga anledningen till åtgärden t. ex. omhändertagande för observation.

Vad nu är sagt gäller utlännings omhändertagande i förläggning efter socialstyrelsens förordnande. Utlänning kan emellertid, såsom förut nämnts, berövas friheten även därigenom att Kungl. Maj:t, socialstyrelsen, länsstyrelse eller polismyndighet förordnar att han skall tagas i förvar eller Kungl. Maj:t förordnar om hans omhändertagande i förläggning. Då socialstyrelsen, länsstyrelse eller polismyndighet förordnar att utlänning skall tagas i förvar, är det endast fråga om en provisorisk åtgärd. Har polismyndighet vidtagit sådan åtgärd skall den genast anmälas för länsstyrelsen som har att pröva den. Och förvar av utlänning får ej äga rum utöver två månader utan att frågan underställes Kungl. Maj:t. Med hänsyn till den provisoriska naturen hos socialstyrelsens, länsstyrelsens och polismyndighets tagande i förvar av utlänning ha de sakkunniga icke ansett sig i dessa fall böra föreslå förhörsförfarande. Vad däremot angår de fall, där Kungl. Maj:t förordnar om eller medgiver att utlänning skall hållas i förvar för längre tid eller förordnar att utlänning skall omhändertagas i förläggning anse de sakkunniga att förhör med utlänningen bör hållas i analogi med vad som föreslagits beträffande utlännings omhändertagande i förläggning efter beslut av socialstyrelsen. Såsom förut nämnts förekommer i vissa fall, att Kungl. Maj:t förordnar om utlännings tagande i förvar eller omhändertagande i förläggning i samband med utvisningsbeslut eller beslut om verkställighet av ett av länsstyrelse meddelat utvisningsbeslut. I dessa fall har förhör hållits med utlänningen vid prövningen av utvisningsfrågan och nytt förhör med honom med anledning av frihetsberövandet torde då icke alltid erfordras. De sakkunniga utgå från att Kungl. Maj:t, då frihetsberövande skall vara längre tid, innan ärendet avgöres förordnar om utlännings inställande till förhör inför länsstyrelsen i det län, där han uppehåller sig, såvida ej genom tidigare utvisningsförhör tillräcklig utredning förebragts rörande de omständigheter, som kunna hava betydelse för frihetsberövandet.

De sakkunniga ha sökt beräkna i huru många fall förhörsförfarande enligt de föreslagna bestämmelserna årligen skulle förekomma. Då behovet av frihetsberövande åtgärder mot utläningar i framtiden är omöjligt att förutse, ha de sakkunniga vid beräkningen utgått från förhållandena under tiden den 1 maj 1942—den 30 april 1943. Såsom av de förut lämnade statistiska uppgifterna om kvarhållningstiden för under denna ettårsperiod omhändertagna utläningar framgår, ha, bortsett från de kriminella, sammanlagt 112 av dessa kvarhållits i förläggning längre tid än fyra månader. Då emellertid eventuell förvaring före omhändertagandet i förläggning icke inräknats i den i tabellen angivna kvarhållningstiden, torde antalet utläningar som under

denna tid varit berövade friheten mer än fyra månader vara något högre än nyss angivits. Å andra sidan bör enligt de sakkunnigas mening kvarhållningstiden för utlänningar, tillhörande grupperna observations- och disciplinfall, i vissa fall kunna förkortas så att kvarhållningstiden, förvaringen inberäknad, icke överstiger fyra månader. Därtill kommer, att i 15 av de nämnda fallen, där kvarhållningstiden översteg fyra månader, beslutet om utlänningens omhändertagande meddelats av Kungl. Maj:t, i regel i anslutning till beslut om utvisning, därvid förhör hållits med utlänningen. Med utgångspunkt från den nämnda ettårsperioden skulle därför enligt de sakkunnigas beräkning förhörsförfarande årligen förekomma endast i något över 100 fall. Förhör torde i regel komma att avse utlänning, som redan är omhändertagen i förläggning. Då samtliga socialstyrelsens förläggningar äro belägna i Kopparbergs eller Gävleborgs län, torde en viss koncentration av förhören kunna anordnas, vilket är ägnat att medföra en minskning av kostnaderna.

II. Omprövning av beslut om frihetsberövande åtgärder.

A. Gällande bestämmelser och praxis.

I 11 § kungörelsen den 1 september 1939, nr 599, med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utlänningar stadgas, att socialstyrelsen senast ett år efter det förordnade meddelats om utlännings *omhändertagande i förläggning* skall pröva frågan om hans fortsatta vistelse där. Finnes han böra kvarhållas, skall socialstyrelsen därefter minst en gång varje kalenderår företaga prövning varom nyss sagts. Vid omprövningen skall socialstyrelsen inhämta utlänningsnämndens yttrande i ärendet och utlänningens besvärsrätt blir beroende av om utlänningsnämnden eller någon dess ledamot yppat avvikande mening mot socialstyrelsens beslut. Vidare gäller enligt samma paragraf, att socialstyrelsen må, när anledning därtill finnes, förordna om upphörande av utlännings vistelse i förläggning, med eller utan villkor.

I sin redogörelse till de sakkunniga rörande gällande bestämmelser och praxis i fråga om utlännings omhändertagande i förläggning och utskrivning därifrån, anför socialstyrelsen bland annat följande.

Såsom förut anförts skall socialstyrelsen senast ett år från det förordnade meddelats om utlännings vistelse i förläggning pröva frågan om hans fortsatta vistelse där. För de vid den första årsomprövningen kvarhållna skall frågan om ytterligare vistelse i förläggning prövas minst en gång varje kalenderår.

I samband med dessa omprövningar inhämtar styrelsen yttrande rörande de särskilda ifrågavarande utlänningarna från respektive förläggningsdirektörer, ävensom i en del fall från säkerhetstjänsten. Detta material remitteras sedan för yttrande till utlänningsnämnden, som författningsenligt skall höras. Nämnden företager innan yttrande avgives regelbundet resor till förläggningarna för att anställa förhör med dessa utlänningar och därvid bilda sig ett omdöme om var och en av dem. Nämnden brukar för årsomprövning besöka förläggningarna 3 å 4 gånger årligen. Det må anmärkas, att även de utlänningar, som enligt Kungl. Maj:ts beslut hållas i förläggning, bliva föremål

för dylik årsomprövning. Sedan nämnden avgivit sitt yttrande företager styrelsen den slutliga prövningen. Styrelsens beslut blir då antingen, att utlännningen skall kvarhållas i förläggning eller att han skall kvarhållas, till dess lämpligt arbete kan beredas honom. Det sistnämnda beslutet utgör ju ett löfte om friskrivning inom relativt kort tid. I ytterst få fall har meningsskiljaktighet rått mellan styrelsen och utlänningsnämnden beträffande dessa omprövningar, varför klagorätt över styrelsens beslut i dylika ärenden endast i några fall förekommit. — Såsom förut nämnts förekommer beslut om utskrivning från förläggning i samband med årsomprövning av internering i den formen att utlännningen skall frigivas när lämpligt arbete kan beredas honom. — Styrelsen har emellertid ständigt uppmärksamheten riktad på möjligheten att utskrive utlännningar från förläggningarna, så snart den tid interneringen allt efter fallets art lämpligen bör omfatta, närmar sig sitt slut. Initiativet till utskrivning kommer stundom från styrelsen, stundom från förläggningsledningen. Det må i detta sammanhang påpekas, att styrelsen även beträffande utlännningar, vilka enligt Kungl. Maj:ts beslut hållas i förläggning, tager initiativ till deras utskrivning från förläggning i den formen att vederbörande uppmanas att hos Konungen göra framställning om utskrivning. — För att effektivisera utskrivningarna har styrelsen etablerat samarbete med arbetsförmedlingen för norska flyktingar och den speciella arbetsförmedlingen för flyktingar, båda i Stockholm. Representanter för dessa arbetsförmedlingar företaga resor till förläggningarna för att med de interner, som skola utskrivas, rådgöra om lämpligt arbete. Inom i allmänhet mycket kort tid lyckas det arbetsförmedlaren att skaffa arbete åt dem. Skogs- och jordbruksarbete samt torvarbete och trädgårdsarbete stå vanligtvis till buds, men interner med speciella fackkunskaper kunna även tänkas bli placerade inom sina yrkesområden, t. ex. typografer, mekaniker m. fl.

Beträffande omprövning av beslut om *utlännings hållande i förvar* gäller den förut nämnda regeln, att om underordnad myndighet meddelat beslut om utlännings tagande i förvar och behov föreligger att kvarhålla honom utöver två månader, frågan därom skall inom samma tid underställas Kungl. Maj:t. Däremot ha föreskrifter icke meddelats om omprövning av beslut om utlännings kvarhållande i förvar utöver två månader. Antalet utlännningar, som hållas i förvar för längre tid har emellertid varit så begränsat, att frågan om behovet av kvarhållande ständigt kunnat hållas aktuell. Utskrivning har även regelmässigt skett så snart förhållandena medgivit det. Initiativet till utskrivningen har i vissa fall tagits direkt av Kungl. Maj:t, utan att framställning från utlänningsens sida förelegat.

B. De sakkunnigas uttalande.

En huvudregel vid utlännings berövande av friheten bör givetvis vara, att ingripandet icke varar längre än som kan anses oundgängligen nödvändigt med hänsyn till grunden för åtgärdens vidtagande. Det är därför av vikt, att frågan om utlännings kvarhållande göres till föremål för omprövning med regelbundna mellanrum. Vad först angår utlännningar, som omhändertagits för vistelse i förläggning efter förordnande av socialstyrelsen, ha de sakkunniga förut föreslagit, att socialstyrelsen, där omhändertagandet anses böra gälla längre tid än fyra månader och utlännningen icke är kriminell, skall

inom denna tid påkalla förhör med utlänningen inför länsstyrelse, därvid utlänningen skall äga åtnjuta biträde av advokat. Kvarhållande på längre tid är emellertid enligt de sakkunnigas mening ett så allvarligt ingripande i utlänningens personliga frihet, att ökade garantier för en enhetlig prövning därav äro önskvärda. Med hänsyn härtill förorda de sakkunniga, att frågor om utlännings hållande i förläggning för längre tid alltid skola underställas Kungl. Maj:ts prövning. Härigenom skulle i princip överensstämmelse vinnas med det i utlänningslagen reglerade förfarandet vid förvar, enligt vilket fråga om utlännings hållande i förvar utöver viss tid alltid skall underställas Kungl. Maj:t. Vad beträffar frågan om den tid, inom vilken förläggningfallen böra underställas Kungl. Maj:t, torde de skäl, som föranlett de sakkunniga att begränsa förhörsförfarandet till omhändertagande utöver fyra månader även tala för en motsvarande tidsregel i fråga om underställningen. Självklart är att Kungl. Maj:t vid prövning av fråga om utlännings kvarhållande i förläggning skall hava tillgång till protokoll över förhör. Socialstyrelsens och utlänningsnämndens yttranden böra naturligen även föreligga i sådana ärenden.

Förfarandet bör således enligt de sakkunnigas mening regleras så, att socialstyrelsen, där behov anses föreligga att kvarhålla utlänning i förläggning utöver fyra månader, så snart ske kan inom denna tid skall påkalla att utlänningen inställes till förhör inför länsstyrelse. Sedan protokoll över förhöret inkommit till socialstyrelsen skall styrelsen, efter utlänningsnämndens hörande, underställa frågan om utlänningens kvarhållande Kungl. Maj:ts prövning. Finner socialstyrelsen efter tagen del av förhørsprotokollet, att kvarhållande av utlänningen i förläggning icke erfordras, behöver underställning givetvis icke ske.

Förordnar Kungl. Maj:t efter underställning att utlänning skall kvarhållas, torde förnyad omprövning böra företagas med jämna mellanrum. Den tid, inom vilken sådan omprövning enligt nu gällande bestämmelser skall ske, ett år, synes emellertid de sakkunniga väl lång och torde lämpligen kunna nedsättas till sex månader. Någon nämnvärd olägenhet härav med hänsyn till utlänningsnämndens arbetsbörda torde icke uppkomma, då såsom socialstyrelsen framhållit i sin redogörelse utlänningsnämnden redan nu ganska ofta företager besök å förläggningarna. Det skäl, som vid omprövningen kan föranleda utlänningens utskrivning från förläggningen, torde mindre ofta vara en ändring i de förhållanden, som föranlett omhändertagandet, utan i allmänhet bottna i det ökade förtroende för utlänningen, som uppstått på grund av hans uppförande i förläggningen. Bedömningen härav torde i första hand böra anförtros åt socialstyrelsen och utlänningsnämnden. Äro dessa ense om att utskrivning ej bör ske, torde ärendet ej behöva underställas Kungl. Maj:t. Men om någon av dessa anser utskrivning böra ske, bör anmälan här om göras hos Kungl. Maj:t. Även om endast någon ledamot av nämnden anser att utlänningen bör utskrivas, torde frågan böra underställas Kungl. Maj:t.

De bestämmelser, som nu föreslagits i fråga om omprövning av beslut om utlännings kvarhållande i förläggning, torde böra äga motsvarande tillämp-

ning å de fall, där förordnandet om utlännings omhändertagande meddelats direkt av Kungl. Maj:t.

Vad därefter angår frågan om omprövning av beslut om utlännings hållande i förvar gäller såsom nämnts för närvarande, att sådan omprövning alltid skall företagas av Kungl. Maj:t om förvaringen skall vara över två månader. De skäl, som föranlett förslaget om regelbunden omprövning av fråga om utlännings kvarhållande i förläggning, tala enligt de sakkunnigas mening för att motsvarande bestämmelser införas beträffande utläningar i förvar. Utlännings tagande i förvar beslutes av Kungl. Maj:t, länsstyrelse eller polismyndighet samt endast i visst undantagsfall av socialstyrelsen. Socialstyrelsen äger därför icke alltid närmare kännedom om de omständigheter, som föranlett ingripandet. Det torde därför icke vara lämpligt att lägga omprövningen i socialstyrelsens händer. Enligt de sakkunnigas mening bör omprövningen i dessa fall direkt verkställas av Kungl. Maj:t, efter föredragning av chefen för justitiedepartementet. Det bör emellertid ankomma på fångvårdsstyrelsen att vid långtidsförvaring göra anmälan till chefen för justitiedepartementet var sjätte månad för att omprövning skall kunna äga rum. Vid sådan anmälan bör styrelsen bifoga eget yttrande rörande utlännings uppförande under förvaringen och andra omständigheter rörande utläningen som kunna vara av intresse för frågans bedömande.

Därest de sakkunnigas förslag om förhörsförfarande och omprövning av utlännings kvarhållande i förläggning genomföres, uppkommer frågan i vad mån bestämmelserna böra göras tillämpliga å de utläningar, som vid bestämmelsernas ikraftträdande äro omhändertagna i förläggning. Enligt de sakkunnigas mening bör frågan om sådan utlännings kvarhållande underställas Kungl. Maj:t då omprövning av frågan om hans kvarhållande enligt de gamla reglerna skolat äga rum dock senast inom sex månader från de nya bestämmelsernas ikraftträdande. Huruvida förhörsförfarande erfordras i sådant fall torde böra ankomma på Kungl. Maj:ts prövning. Förordnar Kungl. Maj:t att utläningen skall kvarhållas i förläggning, synas de föreslagna nya bestämmelserna om regelbunden omprövning var sjätte månad böra äga motsvarande tillämpning.

I socialstyrelsens redogörelse för praxis vid utlännings utskrivning från förläggning framhålles, att utskrivningen i vissa fall är beroende av att lämpligt arbete kan beredas utläningen. Detta är givetvis en omständighet, som ofta kan hava betydelse för frågan om utlännings beviljande av uppehållsvisering för övervakning på fri fot. För undvikande av att omhändertagandet varar längre tid än omständigheterna påkalla det böra, där arbetsanställning är en förutsättning för utskrivning, anstalter för arbetsanskaffning vidtagas i så god tid, att arbete om möjligt kan beredas utläningen så snart utskrivning anses kunna ske. Därvid torde icke vara nödvändigt, att utläningen omedelbart erhåller arbete inom sitt fack, utan det väsentliga är, att han snarast möjligt erhåller något slag av arbete, så att förutsättning för utskrivning föreligger. Senare kunna åtgärder vidtagas för utlännings överförande till lämpligare arbetsanställning.

De sakkunniga vilja i detta sammanhang framhålla att internering på längre tid naturligen ej bör ske utan att mycket starka skäl tala därför. Sedan Kungl. Maj:t genom sitt förenämnda beslut den 30 juni 1943 förordnat, att flertalet av de utlänningar som vid denna tid varit berövade friheten längre tid än ett år, skola försättas på fri fot, har denna fråga icke för närvarande samma aktualitet som tidigare. De sakkunniga vilja emellertid betona, att omhändertagande för längre tid är ett så allvarligt ingrepp i utlänningens personliga frihet, att de humanitära hänsynen göra sig särskilt gällande. I sådant fall bör därför enligt de sakkunnigas mening särskilt prövas huruvida ej omhändertagandet kan ersättas med utlänningens ställande under särskild uppsikt under vistelse på fri fot.

III. Av socialstyrelsen anordnade förläggningar.

A. Socialstyrelsens redogörelse.

Socialstyrelsen har till de sakkunniga avgivit följande redogörelse för de av styrelsen anordnade förläggningarna.

För de utlänningar, som enligt särskilda beslut skola omhändertagas för vistelse i förläggning, finnas inrättade fyra förläggningar, benämnda Rengsjö, Smedsbo, Långmora samt Hälsingmo förläggningar för utlänningar. Rengsjö- och Hälsingmoförläggningarna äro belägna inom Gävleborgs län, de båda övriga inom Kopparbergs län. En femte förläggning, kallad Sätters förläggning för utlänningar, skulle enligt Kungl. Maj:ts beslut den 17 juni 1943 från och med den 1 juli 1943 anordnas i anslutning till Sätters sjukhus, men har ännu ej kommit till stånd. Förläggningarna hava till antal och karaktär tillskapats med hänsyn till en genomförd differentiering av det klientel, som omhändertages. Närmare bestämmelser härom hava meddelats i Kungl. Maj:ts brev den 11 december 1942. Enligt detta skola finnas följande slags förläggningar:

1. en för å sinnessjukhus ej intagna sinnessjuka eller sinnesabnorma, beträffande vilka av socialstyrelsen anlitad läkare anser specialvård erforderlig (Sätters förläggning);

2. en för norska flyktingar, som upprepade gånger varit straffade för opolitiska brott, ävensom för sådana till det norska flyktingsklientelet hörande personer, vilka visat påtaglig arbetsovillighet eller vid upprepade tillfällen underlåtit att ställa sig givna föreskrifter till efterrättelse, socialstyrelsen dock obetaget att i särskilda fall till förläggningen hänvisa likartad klientel av annan nationalitet (Rengsjö förläggning);

3. en för andra utlänningar än under 1 och 2 sagts, beträffande vilka behov av sträng uppsikt förefinnes (Smedsbo förläggning); samt

4. en eller flera för andra utlänningar än under 1—3 sagts (Långmora förläggning och Hälsingmo förläggning).

Hälsingmoförläggningen inrättades på grund av motsättningen mellan de kungatrogna norrmännen och de, som varit lierade med Nasjonal Samling. Den är nämligen i första hand avsedd för de icke kungatrogna norrmännen men hyser jämväl ett mindre antal utlänningar av annan nationalitet som ansetts hava likartad politisk åskådning. — Rengsjö- och Hälsingmoförläggningarna kunna emottaga upp till ett 70-tal respektive ett 100-

tal, medan platsantalet å Smedsbo- och Långmoraförläggningarna är 48 respektive 73. — Icke blott i fråga om klienteletts sammansättning och de i visst fall speciella yttre anordningar, som betingats med hänsyn därtill, skilja sig förläggningarna från varandra. Till följd av att hela förläggningssystemet successivt vuxit fram, har det nämligen ej varit möjligt att i det yttre hålla sig till en genomgående enhetlig förläggningstyp. Långmora- och Smedsboförläggningarna, vilka tillkommit redan i mars 1940, hava anordnats å de mellersta Sveriges arbetshemsförbund tillhöriga arbetshemmen med samma namn, varför lokaliteterna där till största delen äro av mera stadigvarande slag. Rengsjö- och Hälsingmoförläggningarna åter, vilka inrättats först på sistone, äro rena barackläger och som sådana mera primitiva till hela sin struktur. För Säterförläggningen skulle enligt planen disponeras en inom Sätters sjukhus befintlig provisorisk paviljong. — Av praktiska skäl, särskilt med hänsyn till kostnaderna, har det icke varit möjligt att ge förläggningarna en sådan storlek till området, som skulle varit önskvärd med hänsyn till klienteletts rörelsefrihet. Endast i fråga om Säterförläggningen kan man säga, att de omhändertagnas rörelsemöjligheter skulle bliva väl tillgodosedda genom att Sätters sjukhus' hela inhägnade område, till sträckningen omkring $2\frac{1}{2}$ km, kan utnyttjas som fritidsområde. Kostnadssynpunkterna hava härutinnan i all synnerhet satt sin prägel på Rengsjöförläggningen. För sitt ursprungliga ändamål upptager denna förläggning en areal av något över en hektar, men av detta ytområde har icke mer än 4,200 m² kunnat utnyttjas med hänsyn till de höga anspråk på en effektiv övervakning, som gälla för denna förläggningens klientel. I fråga om de övriga tre förläggningarna torde fritidsområdenas storlek få anses med hänsyn till omständigheterna nöjaktig. Långmoraförläggningens fritidsområde har sålunda en areal av cirka 3 hektar, Smedsboförläggningens uppgår till 4.1 hektar — förutom en allé om cirka 100 meter — samt slutligen Hälsingmoförläggningens till cirka 1.5 hektar. — Rengsjöförläggningen är den enda av förläggningarna, som försetts med stängsel till förhindrande av kommunikation med yttervärlden. Kring denna förläggning är nämligen draget ett enradigt taggtrådshinder med en höjd av 2.10 meter. På grund av vunna erfarenheter i samband med en del inträffade rymningar har å detta stängsel efter hand vidtagits smärre påbyggnader och förstärkningar för höjandet av dess effektivitet. Å de övriga förläggningarna har ett dylikt avspärningssystem icke ansetts böra tillgripas. Smedsboförläggningen omgärdas visserligen av ett omkring 1.80 meter högt s. k. Gunnebostängsel, men ifråga om detta liksom om det $\frac{3}{4}$ meter höga staketet kring Hälsingmoförläggningen gäller, att de närmast avse att markera själva förläggningens område. Långmoraförläggningen åter är ej alls inhägnad. — I stället för ett system med yttre avspärningsanordningar har man gått in för att upprätthålla isoleringen på förläggningarna genom en relativt stark bevakning. Denna, som således främst syftar till att förhindra rymning och olovlig kontakt med utomstående, handhaves på Smedsbo-, Långmora- och Hälsingmoförläggningarna av respektive 7, 4 och 4 vaktkonstaplar. Med hänsyn till Rengsjöförläggningens mera oroliga klientel har det kring denna förläggning uppförda taggtrådshindret icke enbart ansetts tillfyllest, utan har man funnit det nödvändigt att dessutom hålla en i förhållande till klienteletts storlek betydande vaktstyrka. Denna uppgår för närvarande till 10 man. Personalen bär statspolisens uniform.

B. De sakkunnigas uttalande.

Då förläggningarna inrättats på grund av de rådande krigsförhållandena äro de åtminstone delvis av endast provisorisk natur. De sakkunniga ha vid besök å förläggningarna funnit, att dessa i stort sett befinna sig i ett fullt tillfredsställande skick. Vid de sakkunnigas samtal med de intagna ha i allmänhet några klagomål ej framförts mot förläggningarna som sådana. Beträffande förläggningarnas belägenhet anse de sakkunniga, att Rengsjöförläggningen, som ligger på en höjd vid en väg i en ganska tätbebyggd trakt, är olämpligt belägen. Ett mera avskilt läge skulle vara att föredraga. Då dessutom fritidsområdet å denna förläggning är litet och, enligt vad de sakkunniga inhämtat, möjligheter icke finnas att utöka detsamma, vore det lämpligt om förläggningen flyttades till annan plats, därest detta av kostnadsskäl eller eljest kan genomföras.

Huvudregeln för utlännings hållande i förläggning är och bör såsom förut framhållits vara, att större inskränkningar i hans personliga frihet icke göras än grunden för omhändertagandet samt ordning och säkerhet inom förläggningen kräva. Grunden för omhändertagandet kan emellertid vara mycket varierande. Detta medför, att säkerhetsåtgärder och därav följande ordningsföreskrifter å förläggningarna måste bliva olika för skilda grupper av de omhändertagna. I samband med redogörelsen för de omhändertagnas behandling kommer dessa frågor närmare att beröras. Här må emellertid framhållas, att det icke är lämpligt att olika ordningsföreskrifter gälla för i en och samma förläggning omhändertagna utlänningar. Ett sådant förhållande skulle kunna medföra misshälligheter mellan internerna och en känsla av orättvisa i behandlingen. Det är därför nödvändigt att de omhändertagna utlänningar uppdelas på skilda förläggningar, såsom även nu är fallet. I fråga om tillämpningen av den genomförda differentieringen vilja de sakkunniga endast framhålla det angelägna i att återfallsförbrytare hållas avskilda från andra omhändertagna utlänningar, som icke kunna hänföras till klart asociala element.

Av den av socialstyrelsen lämnade redogörelsen framgår, att endast Rengsjöförläggningen är försedd med avspärning. Anledningen därtill har varit detta klientels särskilda beskaffenhet och att dessa omhändertagna visat särskilt stor benägenhet att rymma från förläggningen. Taggtrådshindret och den ökade vaktpersonalen ha emellertid icke varit tillräckligt effektiva medel, vilket framgår av att rymningar fortfarande förekomma i icke obetydlig omfattning. Enligt uppgift från socialstyrelsen ha 15 interner rymt från Rengsjöförläggningen under tiden den 1 maj 1942—den 30 april 1943 samt två under tiden därefter till den 15 juli 1943. För att effektivt förhindra rymningar skulle det vara erforderligt att kringgärda förläggningen med en mur eller att än mera öka vaktpersonalen. Bland annat av kostnadsskäl torde ingendera utvägen låta sig genomföras. Det kring Rengsjöförläggningen nu anbragta i hög grad iögonfallande taggtrådsstängslet gör emellertid ett för svenska förhållanden främmande intryck och det synes ur olika synpunkter

mycket önskvärt om det kunde ersättas med någon annan avspärrning, t. ex. ett högt Gunnebestängsel.

De sakkunniga vilja ifrågasätta om ej en strängare reaktion mot omhändertagna utlännningar, som rymma från förläggning, borde ske. För närvarande är påföljden även vid upprepad rymning att utlännningen tages i förvar för en tid, som icke överstiger två månader. Ehuru socialstyrelsen med Kungl. Maj:ts medgivande äger kvarhålla utlännning i förvar över två månader, har framställning därom icke i något fall gjorts allenast på grund av att vederbörande rymt från förläggning. Detta har medfört, att de omhändertagna utlännarna fått den föreställningen, att den enda påföljden av en rymning är en kortare vistelse i en fångvårdsanstalt, en påföljd som enligt vad som uppgivits av vissa interner närmast torde betraktas som ett icke ovälkommet avbrott i den enahanda vistelsen i förläggningen. Det synes därför böra övervägas att såsom påföljd för upprepad rymning tillgripa förvaring på längre tid än som nu sker. Sedan Kalmarfängelset iordningstälts som förvaringsanstalt för utlännningar låter detta sig göra. De sakkunniga återkomma närmare till frågan om disciplinstraff för rymning i samband med redogörelsen för behandlingen av utlännningar, som berövats friheten.

IV. Behandlingen av utlännningar i förläggning.

För behandlingen av utlännningar, vilka omhändertagits för vistelse i förläggning, gälla *dels* kungörelsen den 11 december 1942, nr 946, med vissa föreskrifter angående omhändertagande av utlännning i förläggning, *dels* ett av Kungl. Maj:t samma dag fastställt reglemente för Långmora, Smedsbo och Rengsjö förläggningar för omhändertagna utlännningar, vilket reglemente enligt Kungl. brev till socialstyrelsen den 26 mars 1943 skall hava tillämpning även å Hälsingmo förläggning, *dels ock* av socialstyrelsen den 12 april 1943 utfärdade ordningsföreskrifter för förläggningarna. Reglementet samt ordningsföreskrifterna hava fogats vid denna promemoria såsom *bilagor A—B*.

Socialstyrelsen har till de sakkunniga lämnat en närmare redogörelse rörande tillämpningen av gällande regler om utlännningarnas behandling i förläggning. Socialstyrelsen anför sålunda rörande *de omhändertagnas arbetskyldighet*:

Den arbetsplikt som åvilar den intagne, har icke kunnat regleras helt lika å de fyra i gång varande förläggningarna. Möjlighet att hålla de omhändertagna till samma slags arbete å samtliga förläggningar har nämligen icke förefunnits. Arbetstidens längd uppgår dock i allmänhet till $4\frac{1}{2}$ timme per dag. I den mån vederbörande sysselsatts i arbete utom förläggningssområdet såsom vid vägbygge eller dylikt, har hans arbetstid måst rättas efter den allmänt gällande. Särskild ersättning har härvid utgått. Med undantag för förekommande handräckningstjänst äro arbetsmöjligheterna till arten olika å de skilda förläggningarna. Å *Smedsbo förläggning*, som tidigare utgjort arbetshem för kvinnor, finnas icke några andra arbetsmöjligheter utomhus än de, som höra samman med skötseln av trädgården, vilket under sommarmånaderna givit några interner arbete. Under den del av året, då eldning av arbetshemmets lokaler erfordras, har arbete därmed kunnat beredas jämväl å

några interner. Ett par man ha även kunnat sysselsättas med handräckningsarbete inomhus. Några andra arbetsmöjligheter, exempelvis inom det intilliggande jordbruket — har icke stått till förfogande. Styrelsen har därför sett sig nödsakad att skapa nya arbetsmöjligheter. Detta har skett på så sätt att styrelsen i samråd med fångvårdsstyrelsen iordningställt en kuvertverkstad, som under överinseende av en yrkesmästare från fångvårdsstyrelsen berett arbetsmöjligheter för huvudparten av de omhändertagna. *Långmora förläggning*, som tidigare utgjort arbetshem för män, är kombinerat med ett större jordbruk med en areal av 40 hektar. Inom fritidsområdet finnas arbetsmöjligheter å en snickeriverkstad för ett antal interner under hela året. Utom fritidsområdet finnas goda arbetsmöjligheter på det till arbetshemmet hörande jordbruket. Härjämte finnes utom fritidsområdet å jordbruket en smedja, vilken plägar sysselsätta ett par interner. Arbetsmöjligheterna å Långmoraförläggningen ha sålunda varit fullt tillräckliga för det klientel, som vistats där, och icke berett socialstyrelsen några bekymmer i det hänseendet. Arbetsmöjligheterna inom *Rengsjöförläggningen* ha begränsats till upprensnings- och uppsnygningsarbeten, vilka i det närmaste kunna anses avslutade. För närvarande pågår byggandet av en betongdamm, avsedd för förläggningens framtida användning. Detta arbete, som sysselsätter 4 å 5 interner, kan emellertid beräknas slutfört under augusti 1943. I dagarna ha emellertid i samråd med förläggningens grannar ett vägarbete upptagits, vilket kan sysselsätta större delen av de å förläggningen omhändertagna. Detta arbete synes kunna fortgå under relativt lång tid framåt. *Hälsingmo förläggning*, som ligger i en skogsdunge, har inom själva fritidsområdet icke haft några andra arbetsmöjligheter inom själva området än upprensnings- och uppsnygningsarbeten, vilka sysselsatt ett flertal interner men numera kunna anses så gott som slutförda. Andra arbetsmöjligheter finnas emellertid. En större väganläggning, som går omedelbart förbi förläggningen, kan bereda åtskilliga, i regel 12 å 15 stycken interner, arbete för tämligen obegränsad tid framåt. Härjämte finnes i förläggningens omedelbara närhet en smidesverkstad där arbete i regel kan beredas 5 å 6 interner. Icke heller denna förläggning bereder styrelsen några svårigheter, då det gäller att bereda de omhändertagna arbete.

För att förläggningsverksamheten över huvud skall kunna hållas uppe och i längden även för internerna själva torde det vara nödvändigt att de sysselsättas med arbete. Från denna synpunkt torde det kunna ifrågasättas om ej arbetsskyldigheten för närvarande är för liten — den dagliga arbetstiden torde i genomsnitt ej uppgå till mer än $4\frac{1}{2}$ timmar — och om ej arbetstiden bör förlängas till normal arbetsdag, naturligtvis med möjlighet för förläggningensledning att medgiva undantag.

Om det sålunda i allmänhet bör vara angeläget att bereda internerna sysselsättning, synes systemet med den nuvarande korta arbetstiden vid förläggningarna icke tillfredsställande särskilt då det gäller disciplinfallen, d. v. s. sådana som omhändertagits på grund av visad arbetsovillighet eller eljest indisciplinärt uppförande. Enligt vad de sakkunniga inhämtat ha fall förekommit, då norrmän rymt från det norska arbetslägret vid Vägershult i avsikt att i stället bliva omhändertagna i förläggning med dess kortare arbetstid. Disciplinfallen äro i regel placerade på Långmoraförläggningen och där torde möjlighet finnas till utökning av arbetet. Vid Rengsjöförläggningen, där kriminella och asociala utlänningar äro omhändertagna — vilket klientel na-

turligen också bör ha full arbetskyldighet — torde finnas goda arbetsmöjligheter. Därest Rengsjöförläggningen, såsom de sakkunniga förordade, förlägges till annan plats, bör denna plats utväljas med tanke på att de omhändertagna beredas tillfälle till heltidssysselsättning med jordbruks-, väg- eller skogsarbete. Enligt vad de sakkunniga inhämtat pågår för närvarande undersökning angående möjligheten att i anslutning till Smedsboförläggningen anskaffa ett för jordbruksarbete lämpligt område. Ett sådant vore särskilt värdefullt av det skälet, att den kuverttillverkning som nu bedrivs å denna förläggning, måste anses vara ett väl intresselöst arbete för det där omhändertagna klientelet, eller gruppen »politiskt verksamma». Vad Hälsingmoförläggningen angår torde arbetstillfällena där vara tillfredsställande.

De i förläggning omhändertagna utlänningar, som föredraga intellektuella sysselsättningar framför kroppsarbete, bruka enligt praxis beredas möjlighet därtill genom att de fritagas från annat arbete. En uttrycklig föreskrift här om synes lämpligen böra meddelas i reglementet för förläggningarna.

Beträffande *de omhändertagnas ekonomiska förmåner* har socialstyrelsen lämnat följande redogörelse.

Möjligheten att genom arbetsinkomst få sina smärre penningbehov tillgodosedda föreligger i allmänhet icke för de omhändertagna. Endast för särskilda mera omfattande arbetsuppgifter stadgas arbetspremier (§ 11 3 st. ordningsföreskrifterna), varjämte åt de i kuvertverkstaden å Smedsboförläggningen sysselsatta utgår en mindre ackordsersättning. Eljest utgår fickpenning med 90 öre om dagen, därest socialstyrelsen ej finner föreliggande omständigheter till annat föranleda (§ 4 Kungl. kungörelsen, § 11 ordningsföreskrifterna). Fickpenning utbetalas även vid frånvaro från förläggningen på grund av permission och i allmänhet även vid sjukdom. Endast i fall av formligt beslut därom från socialstyrelsen kan vederbörande alltså gå miste om denna förmån.

För närvarande erhålla alltså i regel de omhändertagna allenast fickpenning med 90 öre om dagen. Endast vid särskilda mera omfattande arbeten utgår särskild arbetspremie, som då i regel beräknas efter ackord. Om, såsom de sakkunniga förordat, arbetskyldigheten över lag utsträcker, bör detta medföra att för dem som deltaga i arbetet ersättning utgår med arbetspremie, i så stor utsträckning som möjligt beräknad efter utförd arbetsprestation.

Vad härefter angår de omhändertagnas rätt att *mottaga besök eller erhålla permission* har socialstyrelsen anfört:

Vid permissionernas beviljande har socialstyrelsen tidigare iakttagit viss försiktighet. Sådana beviljades i regel endast för konsulatsbesök eller av mera trängande familjeskäl. Gällande bestämmelser härom (§ 8 ordningsföreskrifterna) uppställa visserligen i fråga om Rengsjöförläggningen såsom enda permissionsgrunder nära anhörigs död eller svårare sjukdom eller konsulatsbesök, där personlig inställelse erfordras för avresa ur riket, men beträffande de övriga förläggningarna har möjlighet lämnats öppen för permission även vid »annan viktigare familjeangelägenhet» samt för »fall, då interns personliga närvaro prövas erforderlig». Denna möjlighet till en mera diskretionär prövning av permissionsansökningarna från sistnämnda förläggningar har på sista tiden lett till att avslag å dessa ansökningar endast undantagsvis meddelats. — Den förläggningsscheferna tillkommande rätten att för brådskande

fall meddela permission under högst 24 timmar (§ 1 reglementet, § 8 st. 2 ordningsföreskrifterna) har kommit till användning ytterligt sällan. — För rätt till besök fordras socialstyrelsens tillstånd (§ 9 ordningsföreskrifterna). Rätt till besök har efter prövning i varje enskilt fall som regel medgivits omhändertagens hustru eller s. k. »Lebensgefährtin», någon gång i sällskap med gemensamma barn. Antalet besök, som medgivits den omhändertagne, har icke generellt fastställts utan bedömts från fall till fall. Å Långmoraförläggningen har besökande kunnat få övernatta; detta har däremot av brist på lämpligt utrymme icke varit möjligt å de övriga förläggningarna. Besöksrättens betydelse har efter hand avtagit dels på grund av det ökade antalet beviljade permissioner och dels till följd av det omhändertagna klientelet's ändrade sammansättning. Till undvikande av de med besöken förenade olägenheterna för alla parter har permission i allmänhet i stället beviljats vederbörande. De besöksberättigades antal har även starkt nedgått. Å Långmoraförläggningen, där tidigare besöksrätten flitigt utnyttjades, har sålunda under senaste tiden endast något enstaka fall härav förekommit. I fråga om de å Hälsingmo- och Rengsjöförläggningarna omhändertagna gäller, att de i regel sakna den anknytning till utomstående, som kan berättiga till mottagande av besök. Bland Smedsboförläggningens klientel slutligen förekomma visserligen en del besöksberättigade, men även här har besöken blivit relativt tunnsådda.

I fråga om de i förläggning omhändertagna utlänningarnas rätt till permission och besök har den tidigare angivna regeln, att ingripandet i utlänningens personliga frihet icke bör göras större än omständigheterna oundgängligen kräva, sin särskilda betydelse. Permission och besök böra därför medgivas i så stor utsträckning som säkerhetskravet och ordningen på förläggningen tillåter, dock att i fråga om vissa kategorier av omhändertagna en strävare behandling kan vara motiverad. Därvid torde faran av besök vara mindre än av permission. Under besöken står den omhändertagne och den besökande under förläggningens uppsikt, medan vid permission utlänningen som regel får resa ensam och kontrollen begränsas till anmälningsskyldighet hos polismyndighet eller socialstyrelsen, om detta anses erforderligt. Å andra sidan är permission givetvis i allmänhet att föredraga, såväl ur utlänningens egen som ur förläggningssynpunkt. Frågan i vad mån permission bör kunna beviljas bör bedömas med hänsyn till grunden för omhändertagandet samt till interneringstidens längd. Ett långvarigt omhändertagande i förläggning bör i regel i och för sig motivera en ökad rätt till permission. Särskilt för dem, som ha sina familjer i landet eller leva under likartade förhållanden böra, om ej starka skäl från säkerhetssynpunkt tala däremot, permission beviljas då och då för att bereda den intagne tillfälle att vara tillsammans med familjen. Vad angår de utlänningar, som omhändertagits på grund av politisk verksamhet eller fara därför, kan permission alltid innebära en viss risk, att internen utnyttjar densamma till för honom icke tillåten verksamhet. Då interneringstiden för denna grupp av de omhändertagna kan bli relativt lång, är det emellertid i synnerhet i fråga om dessa som de humanitära skälen tala för att permission bör kunna beviljas. Kortare permission, med vissa mellanrum, torde ock i allmänhet icke innebära sådan fara, att permissionen bör förvägras utlänningen. Där så

synes erforderligt bör föreskrivas anmälningsskyldighet eller annan övervakning under permissionen. Beträffande disciplin- och observationsfallen däremot synes permission icke böra beviljas annat än i trängande fall. Permissionsrätten för de kriminella bör bedömas särskilt för varje omhändertagen. Avgörande är vilken fara som föreligger att den omhändertagne utnyttjar permissionen till begående av brott.

Beträffande *de omhändertagnas fritidssysselsättningar* anför socialstyrelsen vidare i sin redogörelse om förhållandena i förläggningarna:

De omhändertagnas intellektuella och moraliska standard liksom deras bildningsnivå är ytterligt heterogen. Detta sätter givetvis sin prägel på deras sätt att utnyttja fritiden. Man spelar kort, diskuterar, spelar schack, läser, musicerar eller deltar i studiecirkelarbete. För de mera sportsligt intresserade finnes möjlighet till bollspel och andra idrottsövningar. Fritidsområdets storlek spelar här givetvis in, men även å det begränsade förläggningssområdet vid Rengsjö finnes iordningställd en mindre idrottsplan. Under somarmånaderna givas vidare goda badmöjligheter, särskilt för de omhändertagna å Långmoraförläggningen med dess badstrand inom fritidsområdet, men även för klientelet å Hälsingmo- och Rengsjöförläggningarna i vilkas närhet lämpliga sjöar finnas. På söndagarna ha dessutom vid samtliga förläggningarna, ehuru på en del håll mera oregelbundet, anordnats längre promenader i trakten. Med hänsyn till dessa promenaders goda inverkan på klientelet har på sistone åtgärder vidtagits för att göra dem regelbundet återkommande. — För tillfredsställelsen av de omhändertagnas mera intellektuellt betonade behov är väl sörjt. Å samtliga förläggningarna finnas sålunda bibliotek. Bokbestånden å de båda äldsta förläggningarna ha efter hand vuxit ut så pass, att biblioteken där motsvara rätt högt ställda anspråk. Rengsjö- och Hälsingmoförläggningarna äro än så länge icke så väl rustade, men på den senare förläggningen har bokfrågan rationellt ordnats dels genom anlåtande av ett s. k. vandringsbibliotek och dels genom boklån hos Nobelbiblioteket. Händelserna ute i världen kunna de omhändertagna följa genom de vanligaste dagstidningarna, vilka tillhandahållas dem. På Långmoraförläggningen håller man även ett par bildtidningar. Såväl i fråga om böcker, som tidningar och tidskrifter gäller vidare, att hinder i allmänhet ej möter för omhändertagen att själv genom förläggningsledningen införskaffa, vad han önskar (§ 10 3 st. ordningsföreskrifterna). — Radioavlyssningen slutligen är å samtliga förläggningar så ordnad, att de omhändertagna själva ej ha direkt tillgång till radioapparaten och därför visserligen äro bundna i fråga om programvalet, men framställda önskemål om avlyssnandet av sändningar utöver svenska riksprogrammet hava efter direktiv från socialstyrelsen i allt större utsträckning beaktats å de skilda förläggningarna. På Långmoraförläggningen med dess ur nationalitetssynpunkt starkt skiftande klientel hava praktiska svårigheter dock lagt hinder i vägen för att låta de olika önskemålen vara avgörande.

Beträffande de omhändertagnas möjligheter att erhålla böcker och tidningar torde tidigare vissa förhållanden ha varit rådande som väckt missnöje bland de intellektuella internerna på Smedsbo. Enligt vad de sakkunniga inhämtat ha de omhändertagna numera full frihet att mottaga böcker och tidningar. Särskilt för de intellektuella är detta en fråga av stor betydelse och de sakkunniga vilja framhålla vikten av att, i den mån säkerhetskravet icke därigenom åsidosättes, de omhändertagna få sina önskemål

i detta avseende tillgodosedda. I regel torde någon fara ur säkerhetssynpunkt icke föreligga. Icke heller genom ökade möjligheter för de omhändertagna att avlyssna radioutsändningar utöver det svenska riksprogrammet torde säkerhetskravet åsidosättas. Även om en viss risk finnes för misshälligheter bland internerna, förorda de sakkunniga, att de omhändertagna, åtminstone försöksvis, få fri tillgång till de för förläggningarna anskaffade radioapparaterna, så att de kunna avlyssna den radioutsändning de önska. I detta sammanhang vilja de sakkunniga även beröra de omhändertagnas rätt till korrespondens. Enligt § 10 i ordningsföreskrifterna gäller härom, att de omhändertagna, bortsett från framställningar till myndigheter, icke få avsända mer än tre brev i veckan, förläggningsdirektören dock obetaget att vid allvarligare sjukdomsfall eller eljest då synnerliga skäl därtill äro medgiva ökade möjligheter. Denna begränsning sammanhänger med att skrift icke må avsändas utan förläggningsdirektörens medgivande och avser således att minska hans arbetsbörda. Alla in- och utgående skrivelser skola nämligen granskas av förläggningsdirektören för kontroll av att handlingens innehåll icke är ohöviskt eller sådant, att ordning och säkerhet inom förläggningen däri genom äventyras eller är att hänföra till korrespondens mellan interner å skilda förläggningar ävensom fängelse och förläggning. Ehuru flertalet av de omhändertagna, efter vad som upplysts av ledningarna för de olika förläggningarna, icke skriva eller mottaga brev i större utsträckning, finnas dock interner, som vilja kompensera sin avskildhet från yttervärlden med en omfattande korrespondens. Humanitära skäl tala för att de beredas möjlighet härtill. De sakkunniga förorda därför att begränsningen av brevskrivningsrätten upphäves, där den icke är påkallad av särskilda förhållanden. Den kontroll, som utövas av förläggningsdirektören, torde för övrigt beträffande mera pålitliga interner, kunna göras tämligen flyktig. Direktörens arbetsbörda skulle därigenom minskas.

De sakkunniga vilja här framhålla, att politisk propaganda givetvis icke får bedrivas i förläggningarna.

För att ordningen inom förläggningarna skall kunna upprätthållas fordras, att socialstyrelsen och förläggningsledningen ha *vissa befogenheter att tillrättvisa sådana interner, som överträda meddelade föreskrifter eller eljest visa indisciplinärt uppträdande*. Rörande gällande bestämmelser härom anför socialstyrelsen följande.

De disciplinåtgärder som enligt reglementet (§ 7) komma i fråga äro dels varning och dels tagande i förvar. Tidigare gällde förlust av rätt till besök eller annan förmån såsom bestraffningsform i fråga om lindrigare förseelser, för vilka tagande i förvar ej kunde tillämpas. Enligt företagen utredning hade det emellertid under förläggningarnas verksamhet visat sig, att tagande i förvar var den enda form av disciplinåtgärder, som med framgång kunde användas. Indragning av fickpenning hade t. ex. sålunda endast haft den effekten, att medel tillsänts vederbörande utifrån eller, i vissa fall, att övriga omhändertagna av egna medel hjälpt den bestraffade. Det har därför ifrågasatts att varning samt tagande i förvar skulle vara de enda bestraffningsformerna och indragning av fickpenning avskaffas som bestraffning. Socialstyrelsen

har emellertid det oaktat ej helt frångått denna bestraffningsform utan tillämpar alltjämt förutom varning och tagande i förvar även indragning av fickpenning. Socialstyrelsen stöder sig härvid på det i fråga om utgivande av fickpenning (reglementets § 4) gällande förbehållet »därest styrelsen ej finner föreliggande omständigheter till annat föranleda». I enlighet härmed har i ordningsföreskrifternas § 11 uttryckligen angivits, att till »omständigheter, vilka kunna föranleda indragning av fickpengar, är att hänföra, att intern icke ställer sig givna föreskrifter till efterrättelse». — Beträffande sättet för disciplinåtgärdernas vidtagande gäller, att varning — såväl muntlig som i svårare fall eller vid upprepade förseelser skriftlig sådan — tilldelas av förläggningsschefen. Beslut om indragande av fickpenning och tagande i förvar fattas av socialstyrelsen efter framställning från förläggningsschefen. Framställningen har formen av en skriftlig, med hänsyn till förseelsens art mer eller mindre utförlig rapport. Rapporten i sin tur grundar sig på de föreliggande faktiska omständigheterna, förhör med vederbörande och den utredning i övrigt, som kunnat förebringas. Vikten av att särskilt protokoll i fråga om dessa förhör alltid upprättas av förläggningsschefen har tidigare ej till fullo insetts på samtliga förläggningarna. I de fall, då avsteg härifrån skett, har vederbörande emellertid uppmärksamgjorts på att så bör ske. — Då fråga är om förvarsbeslut, medgiver ej alltid tiden, att den skriftliga rapporten avvaktas, utan gäller det för socialstyrelsen att omedelbart taga ställning till den muntliga framställningen från förläggningsschefen, som föregår denna rapport. Så är genomgående förhållandet vid rymning men även ofta vid mera svårartade uppträden, då vederbörandes fortsatta kvarhållande å förläggningen allvarligt hotar ordningen och disciplinen inom densamma. Dessa fall av överträdelser äro dock i allmänhet så uppenbara, att större risk ej föreligger för att förvarsbeslutet till följd av det summariska förfarandet kommer att bli sakligt ogrundat. Det är vidare ej ovanligt, att socialstyrelsens beslut påkallas å tid, då styrelsen hålles stängd och möjlighet ej finnes till handläggning i vanlig ordning. Förläggningsschefen äger då hänvända sig till vissa socialstyrelsens tjänstemän, vilka envar ha att å styrelsens vägnar meddela erforderligt beslut. — Antalet bestraffningsfall och graden av bestraffningarna avspegla i stort de rådande förhållandena å förläggningarna. Under tiden den $\frac{1}{5}$ 1942— $\frac{30}{4}$ 1943 ha beslut om tagande i förvar fattats i 95 fall. 57 av dessa gälla rymningar. 13 avse de omhändertagna, vilka efter polisundersökning å Långmora och Smedsbo förläggningar den 11 november 1942 överfördes till Stockholms stads rannsakningsfängelse. Återstående 25 fall ha tillkommit efter av vederbörande begångna förseelser såsom att utlännningen grovt brutit mot ordningen inom förläggningen, uppträtt störande eller eljest ej ställt sig givna föreskrifter till efterrättelse. Av dessa 25 mera disciplinbetonade fall hänföra sig 14 till Långmoraförläggningen, 7 till Smedsboförläggningen och 4 till Rengsjöförläggningen. Beträffande Hälsingmoförläggningens klientel har något förvarsbeslut ännu ej förekommit. Förvarstiden har, bortsett från de särskilda fall, där omhändertagandet skedde efter polisundersökningen den 11 november 1942, i det stora flertalet, eller i 52 fall varat två månader. I 18 fall har förvaringen varat kortare tid under det att i övriga fall utlännningen ej blivit fasttagen eller förvaringen ännu icke avslutats. För tiden efter den 1 maj 1943 uppgå förvarsbesluten till 20, därav 17 avse rymningar. Av dessa ha ej mindre än 15 ägt rum från Långmoraförläggningen och de återstående 2 från Rengsjöförläggningen. De tre icke-rymningsfallen hänföra sig även till sistnämnda förläggning. — De lindrigare bestraffningsformerna — varning och indragning av fickpenning — hava i jämförelse med tidigare kommit mera till användning, ehuru icke i onormalt stor omfattning. Karakte-

ristiskt för klientelet å Långmoraförläggningen är, att dessa bestraffningsåtgärder till övervägande delen förekomma å denna förläggning. En särskilt typisk bestraffningsanledning har här varit försenad återkomst efter beviljad permission. Detta har genomgående föranlett indragande av fickpenning för längre eller kortare tid. I övrigt hava bestraffningarna föranletts av de mest olikartade smärre förseelser. — Ehuru det är svårt att enbart av de här lämnade uppgifterna angående bestraffningarna med någon större grad av säkerhet sluta sig till, huru förhållandena å förläggningarna utveckla sig, ger det förebragta materialet dock visst belägg för socialstyrelsens uppfattning, att en lugnare anda är rådande på samtliga förläggningarna sedan en tid tillbaka. Anledning härtill är säkerligen till största delen att tillskriva de lättnader och förbättringar, som efter hand kunnat vidtagas i fråga om behandlingen av de omhändertagna.

För upprätthållande av ordning och disciplin inom förläggningarna är nödvändigt, att socialstyrelsen och förläggningsledningarna hava befogenheter att ingripa mot sådana omhändertagna utlänningar, som icke ställa sig givna föreskrifter till efterrättelse. De disciplinåtgärder, som därvid kunna förekomma, böra tillämpas med hänsyn till förseelsens art och med iakttagande av att en åtgärd, som lämpar sig för en intern, kanske är alldeles olämplig beträffande en annan.

Indragning av fickpenning eller arbetsinkomst bör sålunda enligt de sakkunnigas mening icke vara en för alla interner användbar disciplinåtgärd. Förhållandena kunna vara sådana, att åtgärden icke drabbar den omhändertagne, utan annan, som är beroende av honom, eller att den blir utan verkan därför att utlänningen på något sätt erhåller kompensation för den uteblivna ekonomiska gottgörelsen. Å andra sidan kunna fall förekomma, då åtgärden har avsedd verkan. Socialstyrelsen bör därför, såsom nu sker, efter förläggningsledningens hörande, särskilt för varje fall bedöma, huruvida denna form är lämplig eller ej. Utöver de av socialstyrelsen använda bestraffningsformerna torde förlust av permissionsrätt eller andra de omhändertagna i allmänhet tillkommande förmåner kunna utgöra lämplig reaktion mot lindrigare former av disciplinärt uppförande. Såsom reaktion mot förseelse av allvarigare art bör dock endast viss tids tagande i förvar förekomma. Emellertid bör förvar naturligen ej tillgripas då fråga är om lindrigare förseelser. I några fall under 1942 och 1943 har förvar kommit till tillämpning då sådan åtgärd enligt de sakkunnigas mening knappast varit motive-rad.

Beträffande längden av den tid omhändertagen hålles i förvar såsom disciplinåtgärd ha de sakkunniga erfarit, att två månader synes vara normalfallet. En differentiering av tiden med hänsyn till den begångna handlingens art bör dock göras, så att, bortsett från rymning, maximitiden tillämpas endast vid förseelser av mycket svår art eller eljest vid upprepat disciplinärt uppträdande. Förvaring i två månader torde däremot i regel böra vara normalstraff för rymning första gången, under det att vid upprepad rymning i allmänhet torde erfordras förvaring på längre tid.

Beslut om disciplinär åtgärd bör givetvis icke meddelas utan att noggrann utredning företagits. Detta bör dock ej hindra att utlänning provisoriskt ta-

ges i förvar i sådana fall, då det är nödvändigt att han omedelbart avlägsnas från förläggningen. Vid utredningen bör iakttagas, att vederbörande intern alltid blir hörd i ärendet. Även andra omhändertagna samt vaktpersonal böra i regel höras om vad som förekommit. Över förhören och utredningen i övrigt bör föras protokoll. Ehuru dessa regler enligt vad socialstyrelsen upplyst numera tillämpas vid alla förläggningar, synes uttrycklig föreskrift härom böra meddelas i reglementet för förläggningarna.

Vid bedömande av frågan om det vidare förfarandet med en utlänning, som är eller varit omhändertagen i förläggning, har givetvis hans uppförande i förläggningen stor betydelse. Det kan särskilt vara av vikt att äga kännedom om huruvida utlänningen gjort sig skyldig till sådan förseelse, att disciplinåtgärd vidtagits mot honom. Såväl i socialstyrelsen som å förläggningarna torde därför fortlöpande anteckningar böra göras om meddelade disciplinåtgärder och anledningarna därtill.

Behandlingen av de i förläggning omhändertagna utlänningarna blir ytterst beroende av förläggningsledningens kompetens och psykologiska blick. Erfarenheten har nämligen visat att förhållandena på en förläggning i hög grad bero på förläggningschefens sätt att behandla internerna. De sakkunniga vilja därför framhålla vikten av att förläggningspersonalen och i synnerhet förläggningscheferna utses med största noggrannhet.

Vid internernas behandling bör, såsom ovan framhållits, hänsyn tagas till grunden för omhändertagandet. Ehuru det i främsta rummet är socialstyrelsen som har att bedöma hur varje särskild intern skall behandlas, är det lämpligt att förläggningsledningen informeras om de förhållanden, som föranlett omhändertagandet. Förläggningsledningen bör även erhålla så utförliga uppgifter som möjligt om de omhändertagnas personliga förhållanden, såsom familjeförhållanden, ekonomiska ställning, yrkeskunskap m. m. För närvarande erhålla förläggningscheferna sådana uppgifter endast i begränsad omfattning. De sakkunniga, som haft tillfälle att taga del av dessa uppgifter, vilja förorda att redogörelserna göras mera ingående och detaljerade.

Här må erinras att tillämpningen av bestämmelserna om behandlingen av omhändertagna utlänningar naturligen i hög grad är beroende av det klientel, som vistas i förläggningarna. Förändringar i klientelet sammansättning kan kräva förändringar i fråga om behandlingen. De utrikespolitiska förhållandena kunna även bli sådana, att flyktingfrågan i vårt land kommer i ett sådant läge, att skärpta bestämmelser måste införas.

V. Förvarsanstalter.

Beslut av länsstyrelse om utlännings tagande i förvar verkställs, där plats å fångvårdsanstalt icke omedelbart kan anskaffas, genom utlännings införessande i polisarrest eller härads- eller stadsfängelse. Då polismyndighet tager utlänning i förvar insättes han i allmänhet i polisarrest. I varje fall brukar man, där förvaringen icke uppenbarligen skall vara endast helt kort tid, överföra utlänningen till fångvårdsanstalt. Har socialstyrelsen meddelat för-

ordnande om utlännings tagande i förvar, verkställes detta alltid genom hans överförande till fångvårdsanstalt. Utlänning, som enligt beslut eller efter medgivande av Kungl. Maj:t skall hållas i förvar under längre tid, överföres till en i fångvårdsstyrelsens regi för långtidsförvaring av utlänningar iordningställd avdelning vid rannsakningshäktet i Kalmar.

I den särskilda avdelningen i Kalmarfängelset har anordnats gemensamma lokaler för måltider och arbete, varjämte en s. k. storcell upplåtits, där de förvarade få röka. En idrotts- och promenadplats har även iordningställt inom anstaltens område, där idrott och bollspel bedrives och där också en badbassäng med duschanordning för dagligt bruk under sommaren är anlagd. Fångvårdsstyrelsen har uppgjort förslag till ytterligare förbättringar av anstalten men deras genomförande har måst anstå av brist på medel. Fångvårdsstyrelsen har emellertid gjort framställning till Kungl. Maj:t om anvisande av ytterligare medel och de sakkunniga vilja för sin del vitsorda att behov föreligger av fortsatta förbättringsarbeten.

I anslutning till Kalmaranstalten har anordnats en öppen anstalt å det Kalmar läns södra landsting tillhöriga arbetshemmet vid Ödevata, vilket för ändamålet arrenderats av fångvårdsstyrelsen. Efter bestämmande av föreståndaren för Kalmaranstalten, som tillika är styresman för kolonien, kunna de i Kalmaranstalten förvarade utlänningsarna efter visat välförhållande överflyttas till Ödevata. Kolonien har en areal av över 8 hektar och är förenad med jordbruk, varmed internerna sysselsätts. Tillgång till skogsarbete finnes även. Av området, som icke är inhägnat, är hälften anvisat till fritidsområde. Bevakningen fullgöres av tre fångkonstaplar. Dessa äro icke beväpnade och bära icke uniform utan endast uniformsmössa. De sakkunniga ha besökt Ödevataförläggningen som gjorde intryck av att vara välordnad och lämplig för sitt ändamål.

Å Kalmaranstalten kunna mottagas omkring 30 förvarade, under det att å Ödevata finnes plats för ytterligare 20. De sakkunniga vilja i detta sammanhang framhålla, att om till Kalmar överföras utlänningsarna som skola hållas i förvar längre tid på grund av indisciplinärt uppträdande å förläggning, behov kan uppkomma att för detta klientel anordna ytterligare en mindre koloni i anslutning till Kalmaranstalten. Även beträffande långtidsförvarade torde nämligen en viss differentiering vara erforderlig, åtminstone i de fall, där de kunna och bära få vistas å öppen anstalt.

VI. Behandlingen av utlännings i förvar.

I fråga om behandlingen av utlännings i förvar ha andra bestämmelser icke meddelats, än att Kungl. Maj:t i samband med beslut om inrättande av den särskilda avdelningen vid rannsakningshäktet i Kalmar föreskrivit, att utlännings, som tagits i förvar å fångvårdsanstalt, skall behandlas såsom fångelsefånge; dock att han skall hållas till arbete, som av vederbörande fångvårdsmyndighet för honom bestämmes.

Beträffande de utlännings, som hållas i förvar å Kalmaranstalten eller

den i anslutning därtill anordnade Ödevatakolonien ha emellertid under hand gjorts väsentliga avvikelser från de för fängelsefångars behandling eljest gällande regler, allt i syfte att förbättra utlänningarnas tillvaro under förvaringen. I en av fångvårdsstyrelsen till de sakkunniga såsom eget yttrande överlämnad promemoria av anstaltens föreståndare, har lämnats följande redogörelse för den nuvarande behandlingen i Kalmaranstalten:

Utlänningarna äro medgivna gemensamhet under all fritid och intaga sina måltider gemensamt. De ha gemensamma promenader, en timme på förmiddagen och en timme på eftermiddagen. Om de så önska, ha de tillåtelse att dela rum med varandra. Såväl under friluftsvistelse som å bestämda tider under innevistelse ha de tillstånd att röka. En s. k. storcell har iordningställts till rökrum. — Arbetsskyldigheten omfattar sju timmar om dagen och arbetet består för närvarande i glimmerrensning. Det må, om utlänningarna så önska, utföras i lag om flera personer, i regel 4—5 å särskilda arbetslokaler. Arbetet utföres efter ackord, som är avsevärt högre satt än för fångar. — Under fritid äga de förvarade tillgång till olika sällskapsspel, såsom pingpong, couronne m. m. Egna kortlekar må innehavas och användas för sällskapsspel. — Utlänningarna få mottaga och läsa dagliga tidningar utan den begränsning till antalet, som gäller för fångar. Enahanda är förhållandet med tidskrifter och böcker, varjämte för dem inrättats ett särskilt bibliotek med utländsk litteratur. Någon annan begränsning av brevskrivningsrätten har icke förekommit än som ansetts påkallad av säkerhetskravet. De intagna tillåtas även åhöra svenska radioutsändningar å mot för vanliga fångvårdsanstalter utsträckt tid, som regel under all fritid. — I fråga om besök har särskild hänsyn tagits till dem, som äro gifta eller ha s. k. livsledsagarinnor. Besökstiden har för sådana fall utsträckts till 1 1/2 å 2 timmar per gång, ofta två till tre dagar i följd. Samtliga besök äga givetvis rum under kontroll. — De intagna ha tillstånd att ha ljuset tänt i sina bostadsrum till klockan 22. Som en jämförelse må nämnas, att för fängelsefånge, som icke avtjänat ett år, släckes ljuset klockan 21 och för fånge, som avtjänat ett men icke tre år, klockan 21.30. — I fråga om kosten slutligen ha sådana förbättringar vidtagits, som varit möjliga inom den fastställda kostnadsramen.

På Ödevatakolonien åtnjuta de förvarade ganska stor frihet. De sysselsätas med jordbruks-, skogs- och trädgårdsarbete samt annat arbete för koloniens skötsel. Arbetstiden är 7 timmar om dagen och ersättning för utfört arbete utgår med 90 öre om dagen.

Närmare föreskrifter rörande behandlingen av de å Kalmar och Ödevata förvarade utlänningarna ha meddelats genom särskilda dagordningar. Dessa ha fogats vid denna promemoria såsom *bilagor C—D*.

De utlänningar som förvaras i polisarrest eller å andra fångvårdsanstalter än den i Kalmar torde i allmänhet behandlas såsom anhållna, respektive fängelsefångar. De hållas ganska strängt isolerade. I dessa fall är fråga om endast provisorisk förvaring av relativt kort varaktighet eller förvaring som disciplinstraff, högst två månader.

I flera yttranden över den förenämnda motionen nr 182 i första kammaren vid 1943 års riksdag liksom i andra sammanhang ha uttalats önskemål om närmare bestämmelser om behandlingen av utlänningar i förvar samt att bestämmelserna ej gjordes mera rigorösa än som vore erforderligt. De sakkunniga ha också ansett det lämpligt att, i den mån så kan ske, närmare reg-

ler givas om behandlingen av förvarade. Denna behandling bör ej medföra andra inskränkningar i den förvarades frihet än som påkallas med hänsyn till ändamålet med förvaringen, ordningen å anstalten eller allmän säkerhet.

Det av de sakkunniga utarbetade förslaget till bestämmelser om behandlingen av förvarade utgår från att utlänning, som tagits i förvar, intages i statens fångvårdsanstalt, polisarrest, härads- eller stadsfängelse. Har utlänningen intagits i annan anstalt än statens fångvårdsanstalt, bör han så snart ske kan överflyttas till sådan anstalt, där möjligheter i allmänhet finnas för lämpligare behandling. Undantag bör dock göras för Stockholms stads rannsagningsfängelse, i det att där omhändertagen utlänning torde kunna beredas samma förmåner som i statens fångvårdsanstalter intagna utlänningar.

I detta sammanhang vilja de sakkunniga framhålla, att transport av utlänning från en anstalt till annan i regel icke bör göras i fångvagn. Endast efter fångvårdsstyrelsens beprövande bör utlänning, som av särskilda skäl icke kan transporteras annorledes, befordras med fångvagn.

Beträffande i polisarrest, härads- eller stadsfängelser intagna utlänningar föreslås, att bestämmelserna om behandlingen av den, som är kvarhållen såsom misstänkt för brott, skola gälla för dessa. Detta innebär bland annat, att den förvarade icke må underkastas andra inskränkningar i sin rörelsefrihet än som påkallas av hänsyn till ändamålet med förvaringen, ordningen å platsen eller allmän säkerhet.

Beträffande utlänningar, som hållas i förvar i statens fångvårdsanstalter, bör vid behandlingen väsentlig skillnad göras mellan sådana utlänningar, som hållas i förvar i avbidan på beslut om det vidare förfarandet med dem, utlänningar som hållas i förvar på grund av indisciplinärt uppträdande i förläggning samt utlänningar, som eljest hållas i förvar för längre tid. För den första och den sista gruppen av utlänningar böra givetvis gälla betydligt mildare bestämmelser än för de disciplinära elementen. De sakkunniga ha dock icke ansett sig böra föreslå närmare föreskrifter härom utan förorda att fångvårdsstyrelsen bemyndigas att meddela de närmare bestämmelser, som erfordras för denna differentiering. Fångvårdsstyrelsen bör vidare bemyndigas att själv eller genom anstaltens styresman bestämma, huruvida utlänningen skall förvaras i enrum eller i gemensamhet med andra i förvar tagna utlänningar.

I likhet med vad som föreslagits beträffande utlänningar, som omhändertagits för vistelse i förläggning, synes böra gälla, att utlänningen skall vara pliktig att sysselsätta sig med arbete, som anvisas av anstaltens styresman. Om utlänningen önskar bedriva studier eller utföra arbete för egen räkning, bör han efter fångvårdsstyrelsens beprövande kunna befrias från annat arbete. Fångvårdsstyrelsen bör även äga bestämma om gottgörelse till utlänningen för arbete som han utför efter styresmannens anvisande. Över gottgörelsen torde han äga förfoga själv.

I fråga om de förvarades rätt att mottaga besök och erhålla permission böra gälla samma bestämmelser som meddelats beträffande förläggningarna. Även i fråga om utlänningarnas rätt till korrespondens torde de bestämmel-

ser som föreslagits för förläggningssklientelet böra äga motsvarande tillämpning.

För utlänningar i förvar föreslås icke andra disciplinåtgärder än att anstaltens styresman äger förordna om inskränkningar i de friheter och förmåner, varav utlänningen kan vara i åtnjutande.

VII. Författningsförslag.

I anslutning till vad de sakkunniga tidigare uttalat ha upprättats förslag till

lag om ändring i vissa delar av utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344); kungörelse angående ändring i vissa delar av kungörelsen den 1 september 1939 (nr 599) med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utlänningar; samt

kungörelse med vissa föreskrifter angående utlännings hållande i förvar, av den lydelse *bilagor E—G* till denna promemoria utvisa.

Särskilt yttrande av t. f. byråchefen Schmidt.

Någon principiell skiljaktighet mellan majoriteten och mig föreligger icke em att förhör böra anordnas med utlänningar, som längre tid varit berövade friheten genom tagande i förvar och omhändertagande i förläggning samt att en tidsgräns, vald ur praktiska synpunkter, bör dragas mellan de fall, där förhör böra hållas, och de fall där så icke är erforderligt eller lämpligt. Majoriteten har ansett, att denna tidsgräns lämpligen bör bestämmas till 4 månader. Jag anser, att sagda gräns bör sättas vid 6 månader. Till stöd för denna min uppfattning åberopar jag den statistik över interneringstiderna under tiden 1 maj 1942—30 april 1943, som återgives i promemorian, och arten av de fall, i vilka interneringstider understigande 6 månader i allmänhet förekomma. Erinras må, att i tabellen icke inräknats de tider, som vederbörande hållits i förvar före intagandet i förläggning. Om den av majoriteten förordade snävare tidsgränsen fastställes, synes mig risk föreligga, att förhørsinstitutet kommer att i åtskilliga fall onödigt betunga förhørsmyndigheten, socialstyrelsens utlänningsbyrå och Kungl. Maj:t.

Gällande bestämmelser angående behandlingen av utlänningar å förläggning eller i förvar.

(Bilagor A—D)

Bilaga A.

Reglemente

för Långmora, Smedsbo och Rengsjö förläggningar för utlänningar.

1 §.

Utlänning må icke utan socialstyrelsens tillstånd vistas utom förläggningsområde.

Socialstyrelsen må bemyndiga förläggningsschef att meddela sådant tillstånd (permission), dock icke för vistelse utom förläggningsområdet längre tid än 24 timmar.

Permission skall förbindas med de villkor, som i varje särskilt fall prövas erforderliga.

2 §.

Utlänning må icke utan socialstyrelsens tillstånd mottaga besök.

Drabbas utlänning av allvarlig sjukdom, må dock förläggningsschefen, efter samråd med förläggningsläkare, medgiva besök av utlännings anhöriga eller eljest närstående.

Besökande skall kroppsvisiteras vid ankomst och avresa.

3 §.

Utlänning har att efterkomma de föreskrifter, som till ordningens upprätthållande meddelas av socialstyrelsen eller förläggningsschefen, och är skyldig att utföra det arbete, som av förläggningsschefen anvisas.

4 §.

Utlänning erhåller fickpenning av socialstyrelsen, därest styrelsen ej finner föreliggande omständigheter till annat föranleda.

5 §.

Skriftväxling eller annan förbindelse mellan utlänning och utomstående får äga rum endast genom förläggningsschefens bemedling.

6 §.

Utlänning må ej i vidare mån än förläggningsschefen i varje särskilt fall medgiver förfoga över egendom, vare sig denna medföres vid ankomsten till förläggningsområdet eller sedermera ankommer dit.

7 §.

Ställer sig utlänningen icke utfärdade föreskrifter till efterrättelse eller åtydler han icke i tjänsten givna tillsägelser från förläggningsspersonalen, må förläggningsschefen tilldela honom muntlig eller, i svårare fall eller vid upprepade förseelse, skriftlig varning. Har utlänning, som tilldelats skriftlig varning, ånyo begått förseelse, må socialstyrelsen på framställning av förläggningsschefen förordna om hans tagande i förvar. Där utlänning begått grov förseelse, må han av socialstyrelsen tagas i förvar, oaktat varning icke förut tilldelats honom.

Har utlännning utan tillstånd lämnat förläggningens område, skall förläggningsschefen hemställa om hans tagande i förvar.

8 §.

Socialstyrelsen har att meddela de övriga föreskrifter, som må finnas erforderliga.

Socialstyrelsen må bemyndiga förläggningsschef att meddela närmare ordningsföreskrifter.

Bilaga B.

O r d n i n g s f ö r e s k r i f t e r

f ö r L å n g m o r a , S m e d s b o , R e n g s j ö o c h H å l s i n g m o f ö r l ä g g n i n g a r .

§ 1.

För ordningen inom förläggningen gäller det dagschema och den dagordning, som för varje vecka särskilt anslås.

§ 2.

Sovrum anvisas av förläggningsdirektören och får ej utan dennes medgivande utbytas. Bäddning sker på tid som i dagschemat angives, varvid skall beaktas, att bäddning icke får ske omedelbart efter uppstigning. Sängutrustning får icke medtagas utomhus.

§ 3.

Då kallelse till måltid skett skall intern omedelbart infinna sig i matsalen. Intern äger, där ej för särskilda fall annorlunda bestämts, icke uppehålla sig i matsalen annat än under måltid. Intern ansvarar för att god ordning råder vid borden. Maten skall förtäras i matsalen och får icke medföras därifrån. Matbestick och porslin få icke bortföras från matsalen.

§ 4.

Under den fastställda arbetstiden skall intern uppehålla sig på anvisad arbetsplats. Arbetet får avbrytas allenast för naturbehov och kortare rökpauser. Uppenbart åsidosättande av arbetet betraktas som arbetsvägran.

I arbetet må intern icke utan särskilt tillstånd använda egna klädespersedlar.

Arbetsredskap skola handhavas med aktsamhet och efter arbetets slut återställas på sina platser. Uppenbart vårdslösande med förläggningens redskap kommer att beivras och ersättning för uppkommen skada utkrävas.

Intern, som icke anvisats mera stadigvarande arbete, skall varje vardag vid arbetstidens början på plats, som förläggningsschefen bestämmer, mottaga anvisning angående dagens arbete.

§ 5.

Under fritiden äger intern uppehålla sig på fritidsområde, i dagrum och i sovrum.

§ 6.

I dagrum tillhandahållas tidningar och tidskrifter. I rum, som är avsett endast för studier, skall tystnad råda.

I de för internernas gemensamma bruk avsedda lokalerna få bilder av politiska personer ur samtiden eller text med politisk agitatorisk syftning icke förekomma.

Radio må förekomma å förläggningen, men skall stå under förläggningsdirektörens uppsikt. Avlyssning utöver svenska riksprogrammet får endast ske där förläggningsdirektören för särskilt fall sådant medgiver.

Festligheter eller sammankomster av politisk art äro förbjudna.

§ 7.

Tobaksrökning får endast äga rum på tid och plats, som förläggningsdirektören bestämmer.

§ 8.

Permission för vistelse utom förläggningen beviljas allenast vid nära anhörigs död eller svårare sjukdom samt för besök å legation eller konsulat, där personlig inställelse fordras för avresa ur riket.

Rengsjö.

Sådan permission äger förläggningsdirektören bevilja endast i brådskande fall, dock icke utöver 24 timmar.

Permission för vistelse utom förläggningen beviljas vid nära anhörigs död, svårare sjukdom eller annan viktigare familjeangelägenhet ävensom för legations- och konsulatsbesök samt i fall, då interns personliga närvaro prövas erforderlig.

*Långmora,
Smedsbo och
Hälsingmo.*

Sådan permission äger förläggningsdirektören bevilja i brådskande fall, dock icke utöver 24 timmar.

§ 9.

Besök av utomstående å förläggningen får förekomma endast efter socialstyrelsens medgivande.

§ 10.

Brev eller annat skriftligt meddelande må icke av intern avsändas eller mottagas utan förläggningsdirektörens tillstånd. Dock må intern icke förvägras att till svensk myndighet avsända skriftlig framställning, såvitt den är avfattad i hövisk form, eller att eljest avsända eller emottaga brev eller annat skriftligt meddelande, där detsamma rörer allenast interns enskilda angelägenhet samt icke är ohöviskt, innehåller något varav ordningen och säkerheten inom förläggningen äventyras eller är att hänföra till korrespondens mellan interner å skilda förläggningar ävensom fängelse och förläggning.

Med undantag för framställningar till myndighet må intern allenast avlåta tre skrifter per vecka, därvid i fråga om sådana skrifter bör iakttagas, att de få utgöra högst två sidor av kvartoformat samt skola vara lättlästa och följa linjerade rader å papperet. Vid allvarligare sjukdomsfall eller då eljest synnerliga skäl därtill äro, äger förläggningsdirektören dock medgiva ökad möjlighet till skriftväxling.

Abonnemang å tidskrifter ävensom bokrekvisitioner skola ske genom förläggningsdirektörens försorg.

§ 11.

Intern erhåller fickpengar med 90 öre per dag, därest ej föreliggande omständigheter till annat föranleda. Till dylika omständigheter räknas tagande i förvar. Till andra omständigheter, vilka kunna föranleda indragning av fickpengar, är att hänföra att intern icke ställer sig givna föreskrifter till efter rättelse eller att intern icke efter sin förmåga söker utföra de uppgifter, som föreläggas honom av förläggningsdirektören eller av annan personal på direktörens uppdrag. Indragning av fickpengar kan avse även belopp, som gäller förfluten tid, ehuru beloppet ännu icke blivit utbetalat.

Vid sjukdomsfall kan beroende på omständigheterna minskning av fickpengar ifrågakomma.

Utöver fickpengar kan till intern för särskilda mera omfattande arbetsuppgifter utgå arbetspremie. Härom bestämmes i annan ordning.

§ 12.

Sjukdom skall av intern omedelbart anmälas till förläggningsdirektören eller vaktmanskapet.

§ 13.

Skrivelser angående utskrivning från förläggning, arbetsvisering samt främ-
lingspass ställas till Kungl. Socialstyrelsen, utlänningsbyrån.

§ 14.

Förläggningsdirektören skall hava bestämda mottagningstider för interner-
na, och dessa skola vid hänvändelse till förläggningsdirektören iakttaga dessa
tider. Därest det för intern är angeläget att på annan tid få samtal med för-
läggningsdirektören, äger internen att med angivande av orsaken anmäla för-
hållandet för tjänstgörande vaktman.

§ 15.

Förläggningsdirektören äger att i anslutning till nu givna ordningsföre-
skrifter meddela de kompletterande bestämmelser, vilka för förläggningen
kunna vara påkallade. Om utfärdandet av dylika bestämmelser skall social-
styrelsen omedelbart underrättas.

Förestående ordningsföreskrifter fastställda av Kungl. Socialstyrelsen den
12 april 1943. Ändringar avseende §§ 8 och 10 fastställda den 4 och 20 maj
samt 4 juni 1943.

Bilaga C.

D a g o r d n i n g

för utlänningsavdelningen vid rannsakningshäktet i Kalmar fr. o. m.
den 13 oktober 1942 t. v. (med senare tillkomna ändringar).

A. Vardagar.

Kl. 7 ⁰⁰	signal till uppstigning.
» 7 ⁰⁵	öppnas rummen, då samtliga intagna skola vara uppstigna.
» 7 ⁰⁵ —8 ⁰⁰	verkställes noggrann kroppsvård, uppbäddning och städning av rummen samt renhållning (tvättning o. d.). Särskilt skall tillses att sängarna äro ordentligt uppbäddade.
» 8 ⁰⁰	frukostutspisning, som intages vid gemensamma bord i korridor-
ren. ¹
» 8 ³⁰	skall var och en, som icke anmälts sjuk, vara färdig att börja dagens arbete, varvid <i>skyldighet föreligger att utföra anvisat arbete</i> . Detta skall försiggå under god ordning samt utföras med flit och noggrannhet.

¹ Efter avdukning 10 min. rökpaus å cell 27, där korridorvakten tillhandahåller eld (tändstickor få icke innehavas av de intagna).

² Rökning är härunder tillåten efter framställning hos tjänstemännen, vilka tillhandahålla eld.

³ Från kl. 19³⁰ till första signalen för kvällsstängning rökpaus å cell 27 under 10 min. jämväl kl. 16⁰⁰, samt lördagar och helgdagsaftnar rökpaus å cell 27 under 10 min. jämväl kl. 16⁰⁰.

⁴ 10 min. rökpaus å cell 27, där korridorvakten tillhandahåller eld.

Obs.! All annan rökning än å anvisad plats och tid kommer att strängeligen beivras.

- Kl. 11³⁰—12³⁰ friluftsvistelse;² vid tjänlig väderlek å nya promenadgården men eljest i fånggårdarna för den, som så önskar. Den, som icke deltagar i promenad, skall därunder hållas innesluten å sitt rum.
- » 12³⁰ middagsutspisning vid gemensamma bord i korridoren. Sedan matkärnen efter måltidens intagande avhämtats — avdukning efter varje mål skall först äga rum å denna avdelning — öppnas rumsdörrarna och tillåtas de intagna under förutsättning av visat välförhållande att vistas tillsammans å avdelningens korridor eller i rummen en halv timme.¹
- Därefter återupptages arbetet å rum och (arbetsceller) efter tillsägelse av korridorvakten varvid dörrarna låsas.
- » 17⁰⁰ slutar arbetet för dagen. Promenad kl. 17⁰⁰—18⁰⁰ enl. ovan.²
- » 18⁰⁰ kvällsmat, som intages i korrid. När matkärnen avhämtats,¹ öppnas rumsdörrarna, varefter de intagna tillåtas att under ovan angivna villkor tillbringa fritiden tillsammans å avdelningens korridor eller rummen.
- » 19³⁰ ³ signal till kvällsstängning, varvid var och en omedelbart skall begiva sig till sitt rum.
- » 19⁴⁵ förrättas stängning, varvid kläderna skola vara utsatta.
- Ann.* Lördagar och helgdagsaftnar slutar arbetet för dagen kl. 12³⁰. Efter middagsmålet viddtager veckostädning, skurning av rummen, persedelvärd m. m. Från kl. 16⁰⁰ ³ gemensamhet å korridoren och rummen till (promenader) kl. 17⁰⁰.

B. Sön- och helgdagar.

- Kl. 7⁰⁰ som å vardagar.
- » 7⁰⁵ » » »
- » 7⁰⁵—8⁰⁰ » » »
- » 8³⁰ frukost i korrid.¹ Sedan matkärnen avhämtats öppnas rumsdörrarna, varefter de intagna i mån av visat välförhållande medgivas gemensamhet å avdelningskorridoren och rummen. Under pågående gudstjänst, jämväl sådan i form av radioutsändning, skola emellertid de intagna vistas å sina resp. rum med haspade dörrar.
- » 10⁰⁰ ⁴
- » 11³⁰—12³⁰ friluftsvistelse;² vid tjänlig väderlek å nya promenadgården och i motsatt fall i fånggårdarna för den, som så önskar. Den, som icke deltagar i promenad, skall därunder hållas innesluten å sitt rum.
- » 12³⁰ middag i korrid. efter tillsägelse av korridorvakten, varvid dörrarna låsas före dukningen. Efter matkärnens borttagande tillåtes gemensamhet i form och på villkor, som ovan medgivits.¹
- » 13⁰⁰—17⁰⁰ gemensamhet i form och på villkor som ovan. I händelse av gudstjänst under denna tid gäller emellertid vad ovan föreskrivits.
- » 16⁰⁰ ³
- » 17⁰⁰—18⁰⁰ promenad enl. ovan.²
- » 18⁰⁰ kvällsmat i korrid. efter tillsägelse av korridorvakten, varvid dörrarna låsas före dukningen. När matkärnen avhämtats är gemensamhet medgiven i form och på villkor som ovan.¹
- » 19³⁰ ³
- » 19⁴⁵ som å vardagar.
- » 19⁵⁰ » » »

Förklaring: Då det med hänsyn till ordning och säkerhet visat sig nödvändigt ombesörjes dukning och avdukning samt servering av maten av fångpersonal, varunder utlänningarna måste hållas inneslutna å sina rum.

¹, ², ³, ⁴ Se föregående sida.

Särskilda föreskrifter.

Dörren till avdelningen hålles alltid låst. Ingen av de intagna äger utan särskilt tillstånd avlägsna sig från avd. För besök å bekvämlighetsinrättning skall tillgängelse först göras hos vederbörande tjänsteman å 1:a korridoren genom väggluckan, som hålles öppen hela dagen. Under all radioutsändning, som försiggår före kl. 19⁴⁵ när de intagna icke vistas i gemensamhet, skola rumsdörrarna vara öppnade på hasparna.

Bilaga D.

Dagordning för fångvårdens koloni i Ödevata.

- Kl. 7⁰⁰ signal till uppstigning.
 » 7⁰⁵ skola samtliga intagna vara uppstigna. Noggrann kroppsvård verkställs, uppbäddning och städning av rummen. Särskilt skall tillses att sängarna äro ordentligt bäddade.
 » 7³⁰ frukostutspisning. Vid signal härtill begiver sig envar till matsalen för att därstädes intaga sin måltid.
 » 8⁰⁰ skall var och en, som icke anmälts sjuk, vara färdig att börja dagens arbete, varvid *skyldighet föreligger att utföra anvisat arbete*. Detta skall försiggå under god ordning och utföras med flit och noggrannhet.
 » 12⁰⁰ upphör arbetet för middagsrast. Envar skall då tvätta sig och avborsta sina arbetskläder. (Friluftsbad.)
 » 12³⁰ gives signal till middag, då var och en begiver sig till matsalen för att därstädes intaga sin måltid. Utspisning av ev. förekommande premiekaffe.
 » 13³⁰ gives signal till arbetets påbörjande, då envar ofördröjligen skall infinna sig till honom anvisat arbete.
 » 17³⁰ upphör arbetet för dagen. Alla redskap och verktyg, som under dagens arbete varit i bruk, hopsamlas samt inlämnas eller ställas på anvisade platser. Verkstäder vädras och städas av dem, som av föreståndaren blivit därtill beordrade. Envar tvättar sig samt avborstar sina kläder. Fristund. (Ev. friluftsbad.)
 » 18⁰⁰ signal till aftonmåltid, då envar begiver sig till matsalen för att därstädes intaga sin måltid. Därefter fristund.
 » 20⁵⁰ signal till nattvila.
 » 21⁰⁰ porten stänges. Nattvila och tystnad. Envar skall därefter vistas på sitt rum.
 » 22⁰⁰ envar skall hava avklätt sig och gått till sängs. Ljuset släckes.

Anm. Lördagar slutar arbetet klockan 12⁰⁰. Efter middagsmålet skurning av rummen och persedelvård m. m.
 För skötaren av värmepannan samt för dem, som beordrats till arbete i kök, stall och ladugård, gälla de tider för arbetets påbörjande och avslutande som av föreståndaren bestämmes.
 Vid hö- och sädesbärgning m. fl. brådiskande tillfällen, ävensom för skogsarbeten, gälla de tider för arbetets påbörjande och avslutande, som av föreståndaren för varje fall bestämmes.

Rökpauser: Utomhus under fritid efter framställning hos tjänstemännen, vilka tillhandahålla eld. Tändstickor få icke innehavas av de intagna.

Obs.! All annan rökning än å anvisad plats och tid kommer att strängeligen beivras.

De sakkunnigas författningsförslag.

(Bilagor E—G)

*Bilaga E.***F ö r s l a g**

till

Lag om ändring i vissa delar av utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344).

Härigenom förordnas, *dels* att till utlänningslagen den 11 juni 1937 skall fogas en ny paragraf, betecknad såsom 49 a §, *dels ock* att 54 § samma lag skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

49 a §.

Finnes i ärende rörande behandling av utlännning enligt denna lag eller med stöd därav utfärdad författning att utredning vid domstol erfordras rörande viss omständighet som är av betydelse för ärendets avgörande, äger Konungen förordna, att förhör angående sådan omständighet skall äga rum vid den underrätt, som med hänsyn till tid och plats för dess sammanträden prövas lämplig.

Vid förhöret skall för att tillvarataga statens intresse lämplig person, som av länsstyrelsen därtill förordnas, vara närvarande. Rätten eller å landet domaren skall inkalla utlännningen till förhöret om han är på fri fot och eljest ombesörja att han inställes vid rätten. Hörsammar icke utlännning, som är på fri fot, kallelse att inställa sig, må rätten förordna att han skall hämtas.

Utlännningen äger, där han så äskar, vid förhöret åtnjuta hjälp. Är han icke på fri fot och säger han sig ej själv kunna anskaffa biträde, skall rätten eller å landet domaren förordna lämplig person att biträda honom.

Där omständigheterna det påkalla, förordne rätten att förhöret skall hållas inför lyckta dörrar.

Angående ersättning till vittne eller annan, som kallats att meddela upplysning i ärendet, gäller vad om ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål finnes stadgat; dock skall ersättningen alltid stanna å statsverket. Frågor om ersättning åt den, som vid förhöret tillvaratager statens intresse eller åt tolk eller åt den, som förordnats att biträda utlännningen, avgöras av Konungen.

Angående förfarandet vid rätten skola i övrigt tillämpas de regler, som gälla förfarandet i brottmål däri talan om ansvar föres.

Rätten eller å landet domaren skall, sedan utredningen avslutats, skyndsamt insända protokoll och övriga handlingar i ärendet till justitiedepartementet.

54 §.

I händelse av krig eller fara för krig eller där sådant för rikets försvar eller eljest på grund av särskilda omständigheter prövas erforderligt, äger Konungen, med avseende å utlännings rätt att inkomma eller uppehålla sig i riket eller att vistas å viss ort inom riket, meddela de särskilda bestämmelser som må finnas nödiga. Sådana bestämmelser må även avse utlännings tagande i förvar eller omhändertagande i förläggning.

I fall — — — efter omständigheterna.

Denna lag träder i kraft etc.

Bilaga F.

F ö r s l a g

till

kungörelse angående ändring i vissa delar av kungörelsen den 1 september 1939 (nr 599) med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utlännningar.

Kungl. Maj:t finner gott att, med stöd av 54 § utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344) förordna, *dels* att 11 och 12 §§ kungörelsen den 1 september 1939 med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utlännningar skola erhålla nedan angivna ändrade lydelse, *dels* att till kungörelsen skola fogas sju nya paragrafer, betecknade såsom 13—19 §§, *dels* ock att 13 § samma kungörelse skall erhålla beteckningen 20 §.

11 §.

Har beslut om avvisning, förpassning eller utvisning ej kunnat verkställas eller föreligger eljest särskild anledning, må socialstyrelsen förordna, att utlännning skall omhändertagas för att vistas i förläggning. Socialstyrelsen må, när anledning därtill finnes, förordna om upphörande av sådan vistelse, med eller utan villkor, där ej fall föreligger som i 12 § femte stycket avses.

Innan förordnande angående omhändertagande av utlännning i förläggning meddelas, skall yttrande inhämtas från utlänningsnämnden. Där synnerliga skäl föreligga, må socialstyrelsen förordna om utlännings omhändertagande i förläggning utan att yttrande inhämtats från nämnden; sådant förordnande må dock ej gälla längre tid än trettio dagar, därest icke frågan om utlännings omhändertagande inom samma tid hänskjutits till nämnden.

Klagan över socialstyrelsens förordnande om utlännings omhändertagande i förläggning må föras under de förutsättningar och i den ordning som i 47 § utlänningslagen sägs; och skall vad i nämnda paragraf är stadgat beträffande tillsyningsman vid häkte äga tillämpning å föreståndare för förläggning, där utlännings omhändertaganden är omhändertaganden. I förordnandet skall angivas anledningen till omhändertagandet, och skall däri tillika givas till känna, om

klagan över beslutet må föras, samt vad utlänningsen har att iakttaga, därest han vill föra sådan klagan. Förordnandet, som skall tillställas utlänningsen så fort ske kan, skall gå i verkställighet utan hinder av anförda besvär.

12 §.

Finner socialstyrelsen skäl föreligga att utlänningsen kvarhållas i förläggning utöver fyra månader eller, där han före omhändertagandet i förläggning hållits i förvar, så lång tid att denna tillsammans med tiden för förvaringen överstiger fyra månader, skall socialstyrelsen så snart ske kan och senast inom sagda tid av fyra månader hos länsstyrelsen i det län, där utlänningsen vistas, påkalla att utlänningsen inställes till förhör inför länsstyrelsen.

Vid förhöret, som bör hållas utan dröjsmål, äger utlänningsen, där han så äskar, åtnjuta hjälp. Säger han sig ej själv kunna anskaffa biträde, skall länsstyrelsen förordna lämplig person att biträda honom. Över förhöret skall föras protokoll; och skall utredning företagas angående de omständigheter, som äro av betydelse för bedömandet av frågan om utlänningsens hållande i förläggning. Länsstyrelsen skall så snart ske kan insända protokollet till socialstyrelsen.

Sedan protokoll över förhöret inkommit till socialstyrelsen, skall styrelsen, efter utlänningsnämndens hörande, med eget utlåtande överlämna ärendet till Kungl. Maj:ts avgörande.

Är i fall som i denna paragraf avses anledningen till omhändertagandet att utlänningsen inom loppet av de närmast förflutna tre åren inom eller utom riket undergått honom omedelbart ådömt frihetsstraff och att det skäligen kan antagas att han skall komma att här i riket fortsätta sådan brottslig verksamhet, må frågan om utlänningsens kvarhållande i förläggning underställas Kungl. Maj:t utan att förhör hållits.

Förordnar Kungl. Maj:t, i fall som i denna paragraf avses, eller eljest att utlänningsen skall kvarhållas i förläggning, skall socialstyrelsen senast sex månader efter Kungl. Maj:ts beslut pröva frågan om utlänningsens fortsatta kvarhållande i förläggning, sedan utlänningsnämndens yttrande inhämtats. Finner socialstyrelsen, utlänningsnämnden eller någon nämndens ledamot, att förordnandet om utlänningsens vistelse i förläggning bör upphöra, skall socialstyrelsen göra anmälan därom till Kungl. Maj:t. Meddelas ej beslut att utlänningsens vistelse i förläggning skall upphöra, skall senast var sjätte månad efter föregående prövning socialstyrelsen företaga ny prövning av frågan om utlänningsens fortsatta kvarhållande, därvid vad nyss sagts skall äga motsvarande tillämpning.

13 §.

Finner länsstyrelse, efter framställning av polismyndighet eller eljest, anledning till utlännings omhändertagande i förläggning föreligga, skall länsstyrelsen därom underrätta socialstyrelsen. I samband därmed äger, när omständigheterna därtill föranleda, länsstyrelsen förordna, att utlänningsen i avbidan på socialstyrelsens beslut skall tagas i förvar; och skall länsstyrelsen därom ofördröjligen underrätta socialstyrelsen.

14 §.

Har utlänning omhändertagits i förläggning, må socialstyrelsen, där utlänningen avvikit från förläggningen, visat upprepad ohörsamhet mot de för förläggningen gällande ordningsföreskrifterna eller ock sådana omständigheter eljest föreligga att utlänningen bör för kortare eller längre tid omhändertagas på annat sätt än i förläggning, förordna, att utlänningen i stället skall tagas i förvar.

15 §.

Det ankommer å länsstyrelse att verkställa socialstyrelsens förordnande, att utlänning skall omhändertagas i förläggning eller tagas i förvar.

16 §.

Finner socialstyrelsen eller länsstyrelse behov föreligga att enligt 13 eller 14 § hålla utlänning i förvar utöver två månader, skall frågan därom inom samma tid underställas Kungl. Maj:t.

17 §.

Närmare föreskrifter angående omhändertagande av utlänning i förläggning meddelas i särskild författning.

18 §.

Finner Kungl. Maj:t, sedan länsstyrelse jämlikt 49 § tredje stycket utlänningslagen eller socialstyrelsen eller länsstyrelse enligt 16 § denna kungörelse underställt Kungl. Maj:t fråga om utlännings hållande i förvar eller eljest, att före ärendets avgörande förhör med utlänningen bör hållas inför länsstyrelse, skall, där ej annat föreskrives, angående sådant förhör bestämmelserna i 12 § äga motsvarande tillämpning.

19 §.

Frågor om ersättning åt den som förordnats att biträda utlänning vid förhör inför länsstyrelse, eller åt tolk vid sådant förhör, avgöras av länsstyrelsen.

Ansökan om ersättning, varom i första stycket sägs, ingives till länsstyrelsen. Ersättningen skall utbetalas av länsstyrelsen samt avföras från rikstatsanslaget till ersättning åt domare, vittnen och parter.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Bestämmelserna i 12 § om förhör skola icke äga tillämpning å utlänning, som vid denna kungörelses ikraftträdande är intagen i förläggning. Beträffande sådan utlänning skall frågan om hans fortsatta vistelse i förläggning av socialstyrelsen, efter utlänningsnämndens hörande, underställas Kungl. Maj:t inom den tid då prövning av frågan med tillämpning av därom tidigare gällande bestämmelser eljest skolat ske, dock senast inom sex månader från ikraftträdandet.

F ö r s l a g

till

kungörelse med vissa föreskrifter angående utlännings hållande i förvar.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Utlänning, som tagits i förvar jämlikt utlänningslagen eller med stöd därav utfärdad författning, skall intagas i statens fångvårdsanstalt, polisarrest, härads- eller stadsfängelse.

2 §.

Har utlännen intagits i annan anstalt än statens fångvårdsanstalt, skall han så snart förhållandena det medgiva överflyttas till sådan anstalt. Vad nu sagts skall dock icke gälla utlännen, som är tagen i förvar i Stockholms stads rannsakningsfängelse.

Fångvårdsstyrelsen må förflytta i förvar tagen utlännen från en fångvårdsanstalt till annan.

3 §.

I fråga om behandlingen av utlännen, som hålles i förvar i polisarrest, härads- eller stadsfängelse, skall i tillämpliga delar gälla, vad som är stadgat om behandlingen av den, som är kvarhållen såsom misstänkt för brott.

4 §.

Har utlännen tagits i förvar i statens fångvårdsanstalt, skall med avseende å hans behandling gälla vad som stadgas i 5—13 §§. Vid tillämpningen av dessa bestämmelser skall dock beaktas, att utlännen ej underkastas större inskränkningar i sin frihet, än som påkallas av ändamålet med förvaringen, ordningen inom anstalten eller allmän säkerhet.

5 §.

Fångvårdsstyrelsen eller efter dess bemyndigande anstaltens styresman äger bestämma, huruvida utlännen skall förvaras i enrum eller i gemenskap med andra i förvar tagna utlännen.

6 §.

Vill och kan utlännen förskaffa sig underhåll och bekvämlighet, utöver vad i anstalten består, vare det tillåtet, såvida ordningen och säkerheten inom anstalten därigenom icke störes.

7 §.

Utlännen är pliktig sysselsätta sig med arbete, som av anstaltens styresman anvisas; dock må han för bedrivande av studier eller utförande av

arbete för egen räkning efter fångvårdsstyrelsens beprövande befrias från annat arbete.

För arbete, som anvisats utlänningen av anstaltens styresman, äger han erhålla gottgörelse enligt fångvårdsstyrelsens bestämmande. Över gottgörelsen äger han själv förfoga.

8 §.

Besök av utomstående å anstalten får förekomma endast efter fångvårdsstyrelsens medgivande.

9 §.

Permission för vistelse utom anstalten må av fångvårdsstyrelsen beviljas utlänningen vid nära anhörigs död, svårare sjukdom eller annan familjeangelägenhet av synnerlig vikt ävensom för legations- och konsulatbesök eller eljest där utlänningens personliga närvaro prövas erforderlig.

Närmare bestämmelser angående utlänningens övervakande under permission meddelas av fångvårdsstyrelsen eller efter dess bemyndigande av styresmannen.

10 §.

Brev eller annat skriftligt meddelande må icke av utlänningen avsändas eller emottagas utan styresmannens tillstånd; dock må utlänningen icke förvägras att till svensk myndighet avsända skriftlig framställning, såvitt den är avfattad i hövisk form, eller att eljest avsända eller emottaga brev eller annat skriftligt meddelande, där detsamma rör allenast utlänningens enskilda angelägenheter samt icke är ohöviskt eller innehåller något, varav ordning eller säkerhet kan äventyras.

11 §.

Har utlänning ej iakttagit vad honom ålegat eller brutit mot god ordning eller anständighet eller eljest visat klandervärt uppförande, äger anstaltens styresman förordna om inskränkningar i de friheter eller förmåner, varav han kan vara i åtnjutande.

12 §.

Närmare bestämmelser angående behandling av utlänning som hålles i förvar i fångvårdsanstalt meddelas av fångvårdsstyrelsen.

13 §.

Har Kungl. Maj:t meddelat beslut om utlännings hållande i förvar skall fångvårdsstyrelsen senast sex månader därefter med eget utlåtande till chefen för justitiedepartementet göra anmälan av frågan om utlänningens kvarhållande i förvar.

Meddelas ej beslut att utlänningens hållande i förvar skall upphöra, skall fångvårdsstyrelsen senast var sjätte månad göra förnyad anmälan av ärendet.

Denna kungörelse träder i kraft den